
LANDSCHAPPELIJK KADER WINDTURBINES OOSTSTELLINGWERF

1 december 2021

RHO ADVISEURS

RHO ADVISEURS

DATUM 1 december 2021
KENMERK 20201890

PROJECT Parapluregeling windturbines Ooststellingwerf
PROJECTLEIDER mr. J. Poelstra

OPDRACHTGEVER gemeente Ooststellingwerf
PROJECTNUMMER 20201890.001

AUTEUR Marieke Rekswinkel
STATUS **Definitief**

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	4	5. Toetsingskader windturbines (objectgerichte kwaliteitscriteria)	19
1.1 Aanleiding en doelstelling		5.1 JA, MITS niet te dichtbij woningen, een locatie voor natuur of radioastronomie	
1.2 Leeswijzer		5.2 JA, MITS goed inpasbaar op het erf en in het landschap	
2. Beleidskader	5	5.3 Algemene uitgangspunten	
2.1 Beleid provincie Friesland		5.3.1 Vrijstaande windturbines	
2.2 Beleid regio Zuidoost Friesland		5.3.2 Dakturbines	
2.3 Beleid gemeente Ooststellingwerf		5.4 Uitgangspunten per landschapstype voor meerdere vrijstaande windturbines	
2.3.1 Structuurvisie		5.4.1 Woudontginningen	
2.3.2 Bestemmingsplan Buitengebied 2016		5.4.2 Beekdalen	
2.3.3 Procesboek ontwikkeling agrarische erven		5.4.3 Essenlandschap	
3. Het landschap	10	5.4.4 Hoogveenontginningen	
3.1 Algemeen		5.4.5 Heideontginningen	
3.2 Woudontginningen			
3.3 Beekdalen		Bijlagen	
3.4 Essenlandschap		1 Landschapstypen in Grutsk op 'e Romte	
3.5 Hoogveen ontginningen		2 Landschapstypen en landschapstypenkaart Ooststellingwerf	
3.6 Heide ontginningen		3 Kaarten Toelichting Bestemmingsplan Buitengebied Ooststellingwerf	
4. Windturbines	14	4 Windkaart	
4.1 Verschillende soorten windturbines		5 Procesboek ontwikkeling agrarische erven Ooststellingwerf	
4.1.1 Grondgebonden turbines			
4.1.2 Turbines op dak			
4.1.3 Nieuwe types windturbines			

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding en doelstelling

Door een recente wijziging van de Verordening Romte Fryslân bestaan er mogelijkheden om onder voorwaarden windturbines bij agrarische bouwpercelen te realiseren. Het gaat om maximaal 3 windturbines op of direct grenzend aan het bouwperceel van een bestaand agrarisch bedrijf. De windturbines mogen een maximale ashoogte van 15 meter hebben. Het op te stellen vermogen is gericht op de energiebehoefte van het agrarisch bedrijf. De turbines moeten zorgvuldig worden ingepast binnen de landschappelijke- en cultuurhistorische kernkwaliteiten, waarbij de mogelijkheden om te voorzien in de energiebehoefte van het agrarische bedrijf door middel van zonnepanelen op de gebouwen zijn verkend.

Hoewel de provincie ruimte biedt tot drie windturbines op een agrarisch erf, heeft de Raad van State geconcludeerd dat er een plan-MER ten grondslag had moeten liggen aan de windturbinenormen uit het Activiteitenbesluit en –regeling. Nu de minister dit heeft nagelaten, is er per windpark een milieubeoordeling nodig. Er is sprake van een windpark vanaf drie windturbines. Door maximaal twee windturbines per agrarisch bedrijf mogelijk te maken, is er geen sprake van een windpark en is er voor het paraplubestemmingsplan en de partiële herziening geen MER-beoordeling nodig.

De gemeente Ooststellingwerf wil wel ruimte bieden voor projecten met drie windturbines, maar wil tegelijk de realisatie van projecten met één of twee turbines niet onnodig vertraagen. De gemeente wil voor projecten tot één of twee windturbines relatief eenvoudig een omgevingsvergunning kunnen verlenen. Om dit te kunnen, is een nieuw paraplubestemmingsplan nodig en een partiële herziening van de beheersverordening. In deze twee plannen wordt een afwijkingsregel opgenomen, die het mogelijk maakt om de windturbines met een reguliere procedure te vergunnen. Voor plannen met drie turbines is een uitgebreide procedure nodig.

Voor zowel de reguliere procedure (voor één of twee turbines) als de uitgebreide procedure (drie turbines) gelden diverse voorwaarden voor medewerking. In beide trajecten is een

goede inpassing in het landschap een eis. En daarvoor biedt dit landschappelijk kader inspiratie en houvast. Het laat onder andere voorbeelden zien van mogelijke opstellingen van twee of drie windturbines bij een boerderij.

1.2 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 geeft een overzicht van het landschapsbeleid op provinciaal, regionaal en gemeentelijk niveau. Op provinciaal niveau is dat Grutsk op 'e Romte. Op regionaal niveau is de Landschapsvisie Zuidoost Friesland 2018 een belangrijke bouwsteen. En op gemeentelijk niveau zijn de Structuurvisie, het Bestemmingsplan buitengebied 2016 en het Procesboek agrarische erven relevant.

In hoofdstuk 3 wordt in het kort het landschap en de verschillende landschapstypes in de gemeente Ooststellingwerf geanalyseerd. Bijlage 2 gaat hier verder op in.

Hoofdstuk 4 geeft een beeld van verschillende soorten windturbines. Modellen voor op het dak of voor vrijstaande windturbines. Dit hoofdstuk bevat vooral beeldmateriaal dat laat zien welke turbines er in de huidige markt verkrijgbaar zijn en geeft een paar voorbeelden van waar ze geplaatst zijn. De beelden zijn niet bedoeld als goede voorbeelden, al zitten die er wel tussen.

Het vijfde hoofdstuk bevat de uitgangspunten voor het plaatsen van een windturbine. Als een plan voldoet aan de uitgangspunten, past het meestal goed in het landschap. De inhoud van dit hoofdstuk wordt toegevoegd aan het welstandsbeleid, zodat een welstandsadvies wordt gebaseerd op deze uitgangspunten. De criteria laten zien hoe het ongeveer zou kunnen, maar bepalen plaatsing of details niet exact. Ze zijn zo opgesteld, dat er ruimte blijft voor maatwerk. Het ene erf is het andere immers niet.

2. BELEIDSKADER

2.1 Beleid Provincie Friesland

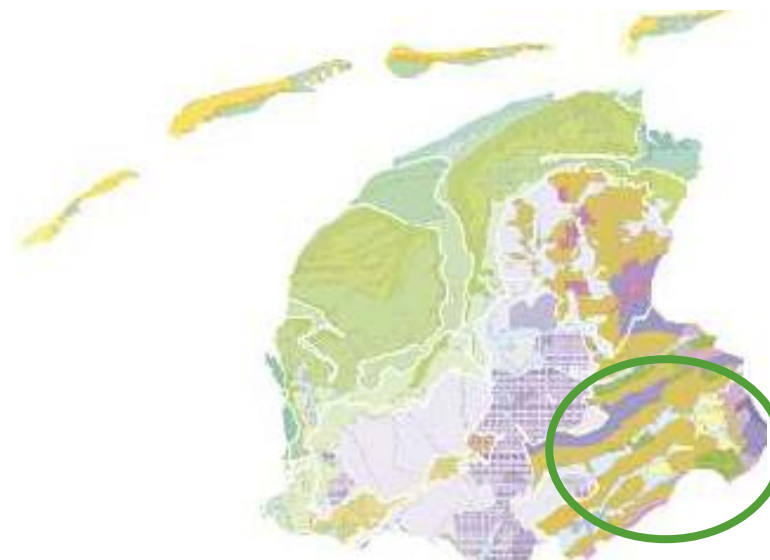
Grutsk op 'e Romte (2014)

In maart 2014 is de Structuurvisie Grutsk op 'e Romte vastgesteld. In Grutsk op 'e Romte worden landschappelijke en cultuurhistorische structuren van provinciaal belang in samenhang geanalyseerd, gewaardeerd en van een richtinggevend advies voorzien. Het doel hiervan is behoud en verdere ontwikkeling van de ruimtelijke kwaliteit door middel van informeren, adviseren en inspireren. Op deze wijze verwacht de provincie de doorwerking van de provinciale belangen in ruimtelijke plannen van gemeenten te borgen.

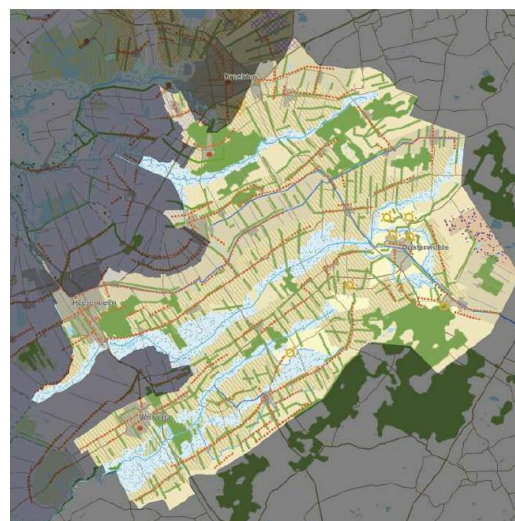
In Grutsk op 'e Romte is een zogenaamde “Top 10” weergegeven. Dit zijn 10 landschappelijke en cultuurhistorische structuren van provinciaal belang. Dit zijn structuren die de grenzen van deelgebieden overschrijden en bepalend zijn voor de identiteit van de gehele provincie. Het gaat hierbij om:

- Verscheidenheid aan landschapstypen, overgangszones van het een naar het andere landschapstype en contrasten daartussen.
- Grootschalige openheid en weidsheid of leegte van de open landschapstypen.
- Het totaal aan watersystemen. Van zeer grootschalige tot de zeer fijnmazige watersystemen en van voormalig naar huidige of heropende waterverbindingen.
- Het Waddensysteem.
- Stelsel van dijken als onderdeel van en voorwaarde voor het watersysteem en agrarische ontwikkeling van Fryslân.
- Reliëf.
- Verkaveling.
- Onzichtbare waarden in de ondergrond.
- Nederzettingen, dorpen en steden in hun omgeving.
- Structuur van de nederzettingen, dorpen en steden.

De provincie is ingedeeld in 11 deelgebieden. De gemeente Ooststellingwerf ligt in het deelgebied de Zuidelijke Wouden.

Landschapstypenkaart

Deelgebied de Zuidelijke Wouden

Wat is in de Zuidelijke Wouden van provinciaal belang:

1 De beekdalen van de Lende, de Tsjonger en het Álddjip; elk beekdal met eigen karakteristieken die zowel uiting zijn van de natuurlijke oorsprong van de beek, de basis voor de ontginningen, als van de latere kanalisatie met cultuurtechnische ingrepen.

2 De samenhang tussen de hogere gronden (langgerekte ruggen) en de dalen, die wordt gevormd door de verkaveling, de rangschikking van de bebouwing (lineair) en de singels en houtwallen, tegenover de lager gelegen veelal redelijk open beekdalen (Lende, Tsjonger en Álddjip).

3 Het aardkundig reliëf (natuurlijk en historisch), in de vorm van de dekszandruggen parallel aan de beekdalen, verspreide pingoruttes, stuifzandgebieden in het zuidoosten en esachtige structuren en de aan dit reliëf gerelateerde archeologie (vuursteenvindplaatsen- en dobben).

4 De langgerekte, lintvormige structuren van vaarten (o.a. Compagnonsvaarten) en wegen (met beplanting), met en zonder bebouwing met haaks hierop de planmatig aangelegde verkaveling en wijken in de hoogveenontginningen en de daarin gelegen verveningsdorpen en -gehuchten.

5 Het hoogveenrestant Fochteloerveen in samenhang met de hoogveenontginning van Ravenswoud.

6 Een aantal plekken waarbij de landschappelijke inrichting sterk gekoppeld is aan de ordening en verschijningsvorm van de bebouwing: zowel kleinschalige ontginningen gekoppeld aan eenvoudige woningbouwvormen, als grootschalige inrichtingen en naventante gebouwen en gebouwreeksen. De ensembles bestaan uit: Landgoederen (zie nr. 7) - Sociale woningbouw - Zuivelfabrieken. In het bijzonder noemen we de planmatige aanleg van de Oost- en Westvierdeparten, horend bij de koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid.

7 De vrij robuuste groenstructuur van singels, houtwallen, grotere en kleinere boscomplexen, boombeplanting langs wegen en de hoge dichtheid aan groene tuinen en erfafscheidingen. Op een aantal plaatsen grotere groenelementen behorend bij landgoederen in samenhang met het landschap.

2.2 Beleid Regio Zuidoost Friesland

Landschapsvisie Zuidoost Friesland

Ooststellingwerf wordt gekenmerkt door een grote mate aan verscheidenheid van overwegend redelijk goed herkenbare landschapstypen. In samenhang met diverse grootschalige natuurgebieden als het Drents Friese Wold en het Fochteloerveen en de beekdalen, vormt

het een landschappelijk waardevol gebied dat duurzaam in stand moet worden gehouden. Landschapsversterking zal vooral plaatsvinden waar de landschappelijke structuur zwak is, of waar toekomstige recreatieve ontwikkelingen en stedelijke uitbreidingen aanleiding zijn tot versterking van het landschap.

	De woudontginningen	De heideontginningen	Het essenlandschap	Het landgoederenlandschap	Het laagveenlandschap Veenweide	Het laagveenlandschap Veenweiden	Het laagveenlandschap Droogweiden	De hoogveenontginningen	De beekdalen
OPGAVEN PER THEMA									
DUURZAAMHEID EN ENERGIEOPWEKKING									
Vrijstaande (grote) windmolens									
Windparken									
Gebouwgebonden (kleine) windmolens op erven									
Gebouwgebonden (kleine) windmolens, nabij dorpen of lintbebouwing									
Ontwikkelingen bij monumentale of bijzondere bebouwing									
Biovergistingsinstallaties op erven									
Gebruik houtopstanden/gewassen als biomassa									
Zonneparken									

Opgaven per landschapstype

In de Landschapsvisie Zuidoost Friesland wordt aandacht besteed aan de thema's 'Gebouwgebonden (kleine) windmolens op erven', aan 'Gebouwgebonden (kleine) windmolens, nabij dorpen of lintbebouwing' (zie rode pijlen in figuur hierboven) en aan vrijstaande (grote) windmolens. Er wordt niet ingegaan op vrijstaande (kleine) windmolens. Voor de 'Gebouwgebonden (kleine) windmolens op erven' wordt geadviseerd terughoudend om te gaan in hoogveenontginningen en het landgoederenlandschap (laatste niet aanwezig in Ooststellingwerf) en voor de overige landschappen maatwerk te leveren. Met betrekking tot het landgoederenlandschap wordt dit gemotiveerd (maat en schaal niet passend in kleinschalig landschap en de hoogte van de windmolens dient beperkt te blijven om niet beeldbepalend te worden). De motivering waarom voor het hoogveenlandschap af wordt geweken ontbreekt. Nabij dorpen of lintbebouwing wordt voor alle landschapstypen geadviseerd terughoudend om te gaan met gebouwgebonden kleine windmolens.

2.3 Beleid gemeente Ooststellingwerf

2.3.1 Structuurvisie

De gemeente Ooststellingwerf heeft in 2009 de structuurvisie 2010 – 2020 -2030 vastgesteld. In hoofdstuk 8 'Landschap als onderlegger' wordt uitgebreid aandacht besteed aan de verschillende landschapstypes in Ooststellingwerf, en de ontstaansgeschiedenis ervan. Dit hoofdstuk beschrijft de landschappen van de gemeente Ooststellingwerf en legt hiermee ook de onderlegger voor de structuurvisie uit. Deze onderlegger is een kaart die de structuur van de landschappen en de ruimtelijke effecten van bestaand beleid laat zien. Er wordt beknopt beschreven wat de onderlegger laat zien, de structuur en de kwaliteiten van en de ruimtelijke effecten van bestaand beleid in het landschap. De onderlegger vormt de basis voor de structuurvisie zoals de landschappen de basis zijn van Ooststellingwerf. De kernkwaliteiten natuur, cultuurhistorie, gebruikswaarde en belevingswaarde vormen de basis van deze structuurvisie. Daarbij gaat het ook om elementen zoals waardevolle molens en terreinen met een archeologische betekenis. De landschappen van Ooststellingwerf hebben hun kwaliteiten en karakteristieken door de eeuwen heen weten te behouden. Hierdoor is de geschiedenis van Ooststellingwerf nog duidelijk leesbaar in het landschap. Ieder landschap en dorp heeft nog een duidelijke eigen identiteit.

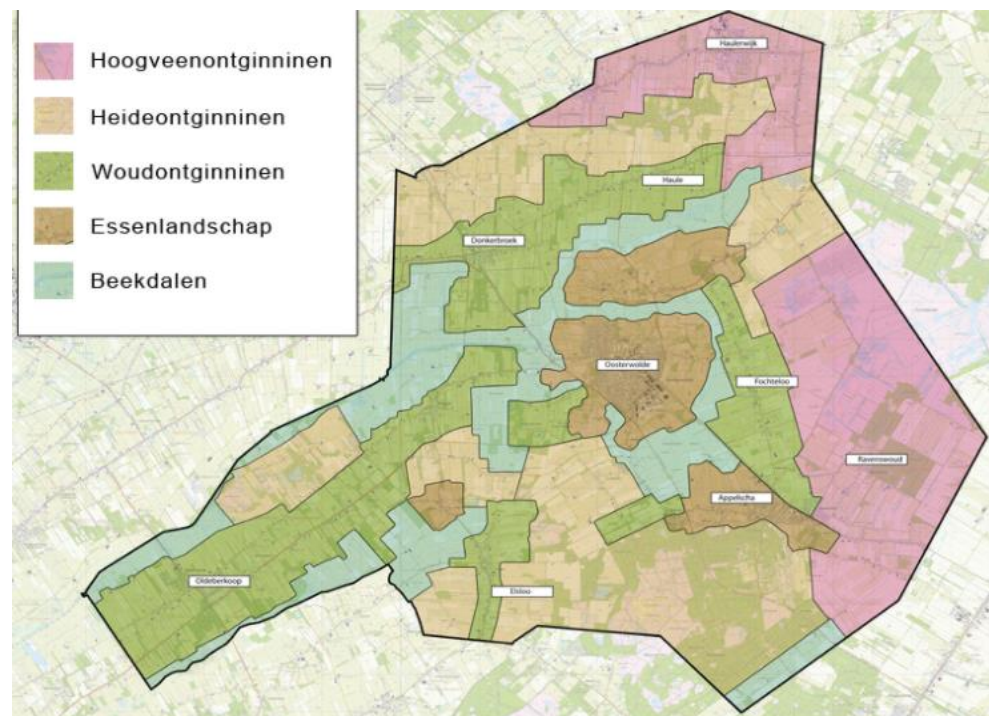
De landschappen bieden volop kansen voor recreatieve mogelijkheden. De landschappen zijn het 'groene goud' van de gemeente Ooststellingwerf. Het is dan ook belangrijk om de kwaliteiten van de landschappen te behouden en te versterken en zodat landschappen aantrekkelijk blijven voor zowel toekomstige bewoners als voor recreanten.

In de analyse (hoofdstuk 3) wordt gebruik gemaakt van deze structuurvisie.

2.3.2 Bestemmingsplan buitengebied 2016

In de toelichting op het bestemmingsplan is in hoofdstuk 2.2 (gebiedsbeschrijving/ landschap en cultuurhistorie) wordt aangegeven dat de ontwikkeling van het huidige landschap haar basis vindt in de bodem en waterhuishouding, de natuurlijke vegetatie en de invloed die de mens in de loop van de tijd hierop heeft gehad. De huidige verschijningsvorm van het landschap is dan ook een samenspel tussen de natuurlijke ondergrond en wat de mens daar mee hebben gedaan. Door verschillen in reliëf, waterhuishouding en vruchtbaarheidstoestand van de bodem is het gebied op verschillende manieren in gebruik genomen. Hierdoor zijn verschillende landschapstypen te onderscheiden met eigen cultuurhistorische, visuele en functionele kenmerken. Hieruit blijkt ook het raakvlak, zeker in buitengebieden, tussen landschap en cultuurhistorie. Cultuurhistorie gaat namelijk over alle sporen die de mens heeft nagelaten en die kenmerkend zijn voor de tijdsperiode waarin ze zijn gedaan en karakteristiek zijn geworden voor onze hedendaagse omgeving. Deze cultuurhistorische sporen zijn nu vaak belangrijke dragers van de landschappelijke eigenheid en karakteristiek. In de figuur hiernaast met de landschapstypologieën worden dezelfde typologieën gebruikt als in de structuurvisie. In bijlage 4 zijn extra kaarten opgenomen uit het bestemmingsplan.

Landschapstypologieën uit 'bestemmingsplan buitengebied 2016'

2.3.3 Procesboek ontwikkeling agrarische erven Ooststellingwerf (2015)

Gemeente Ooststellingwerf hecht aan haar fraaie landschap. Het is een van de visitekaartjes van de gemeente. Daarom vindt de gemeente het van groot belang dat nieuwe ontwikkelingen in het landelijke gebied goed passen in het landschap en in hun omgeving: een mooi erf in een mooi landschap. Hierbij wordt de 'ja,mits'- benadering gehanteerd: nieuwe ontwikkelingen mogen in het landelijk gebied, mits ze een bijdrage leveren aan het verbeteren van de kwaliteit van het landschap. Dit procesboek laat zien op welke wijze de gemeente wil ontwikkelen met kwaliteit in het landelijk gebied. Daarbij wordt aangegeven dat ontwikkelen met kwaliteit altijd maatwerk is en afhankelijk van plannen en plek. Maar in dit boek worden de handvatten gegeven om het goede maatwerk te kunnen leveren en te komen tot een plan dat ontwikkelruimte biedt en een kwalitatieve meerwaarde levert voor de locatie en de directe omgeving.

Het bestemmingsplan buitengebied geeft de kaders waarbinnen ontwikkelingen in het buitengebied mogen plaatsvinden. Tussen het bestemmingsplan en dit procesboek zit een nauwe relatie. In het bestemmingsplan is namelijk vastgelegd dat ontwikkelingen pas worden toegestaan als daarbij de stappen uit het procesboek zijn gevolgd en het daaruit voortkomende plan door het college van Burgemeester en Wethouders is goedgekeurd. Het procesboek is als bijlage bij de regels vastgesteld.

Ook dit procesboek heeft, net als de landschapsvisie Zuidoost Friesland, de Structuurvisie en de toelichting van het Bestemmingsplan als basis gediend voor het opstellen van deze notie 'Landschappelijk kader windturbines'. In het Procesboek zelf worden 'windturbines' niet genoemd.

Het procesboek is in de bijlage opgenomen.

3 HET LANDSCHAP

3.1 Algemeen

De landschappen van Ooststellingwerf hebben hun kwaliteiten en karakteristieken door de eeuwen heen weten te behouden. Hierdoor is de geschiedenis van Ooststellingwerf nog duidelijk leesbaar in het landschap. Het is belangrijk om de kwaliteiten van de landschappen te behouden en te versterken.

Aan de hand van vijf landschapstypen wordt het landschap van Ooststellingwerf doorlopen (zie figuur op bladzijde 8 en ook bijlage 2). Per landschapstype worden de belangrijkste landschapskarakteristieken en kernkwaliteiten beschreven. De landschapstypen zijn:

1. Woudontginningen.
2. Beekdalen.
3. Essenlandschap.
4. Hoogveen ontginningen.
5. Heide ontginningen.

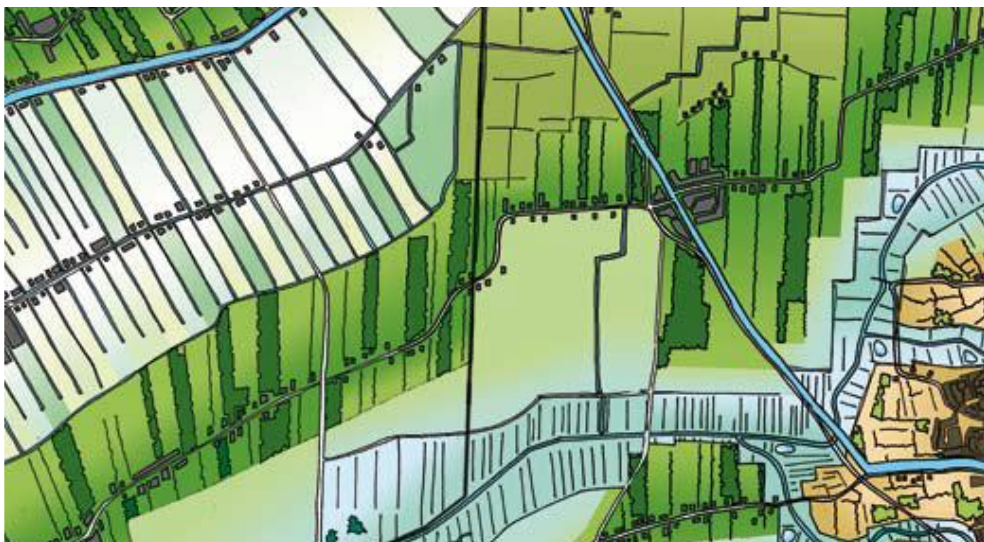
Een uitgebreide beschrijving van de landschapstypen is opgenomen in de bijlagen.

Schets uit Structuurvisie

3.2 Woudontginningen

Besloten, kleinschalig karakter, op hoge zandruggen, lange, smalle kavels met houtsingels op de perceelsgrenzen.

Uitsnede onderlegger met woudontginningslandschap bij Donkerbroek en Haule

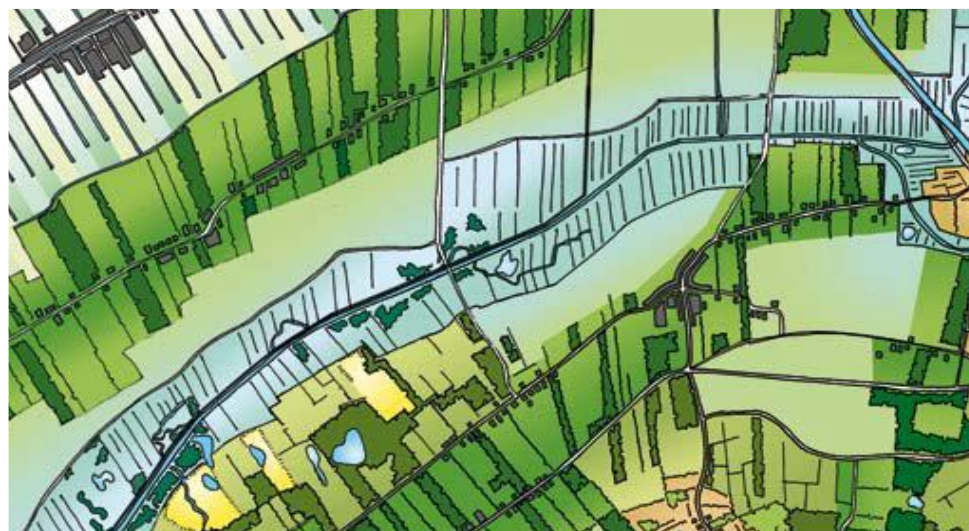
Kernkwaliteiten:

- Parallele wegenstructuur met aanliggende bebouwing, wat resulteert in lange, rechte bebouwingslinten.
- Opstreckende verkavelingsrichting met lange, smalle kavels vanaf de ontginningsas richting het beekdal.
- Historische boerderijen in de linten, aan of op enige afstand van de weg.
- Vaak parallelle wegenstructuur met een binnenweg op het hoogste deel van de zandrug en een buitenweg aan de zijde van het beekdal.
- Regelmatige opzet van erven.

- Laanbeplanting langs de wegen, houtsingels op perceelsgrenzen en bosstroken geven het gebied een kleinschalig en vrij besloten karakter.
- Duidelijk contrast tussen meer beplante dekzandruggen en weidse beekdalen.

3.3 Beekdalen

Aaneengesloten, grootschalig met kleinschalige gradiënten, weids karakter, lagere ligging.

Kernkwaliteiten:

- Open, weids karakter.
- Een grootschalige openheid, die sterk contrasteert met de meer besloten woudontginningen op de zandruggen.
- Slotenpatroon haaks op de loop van de beek.
- Rationele en planmatig aangelegde ruilverkavelingswegen.
- Bebouwing komt beperkt voor, alleen aan later aangelegde ruilverkavelingswegen.

- Regelmatige opzet van erven.
- Incidentele beplanting, meestal gekoppeld aan erven.
- Aanwezigheid van dijken.

3.4 Essenlandschap

Beslotenheid, kleinschaligheid en een onregelmatige verkavelingsstructuur.

Uitsnede onderlegger met essenlandschap rond Oosterwolde

Kernkwaliteiten:

- Aanwezigheid van microreliëf: bollende bouwlanden (essen) en steilranden.
- Kleinschalig landschap met een afwisseling van houtsingels, bospercelen, esrandbeplantingen, boomgroepen, losse bomen en laanbeplanting langs de wegen;
- Onregelmatige verkaveling.
- Organisch wegenverloop vanuit de dorpen naar de omgeving, waarbij de wegen vaak nog een klinkerbestrating hebben en een bomenrij aan weerszijden.
- Historische boerderijen in een ruime opzet en vrije ordening ten opzichte van de weg en van elkaar.
- Onregelmatige opzet van erven. Zware erfbeplanting.

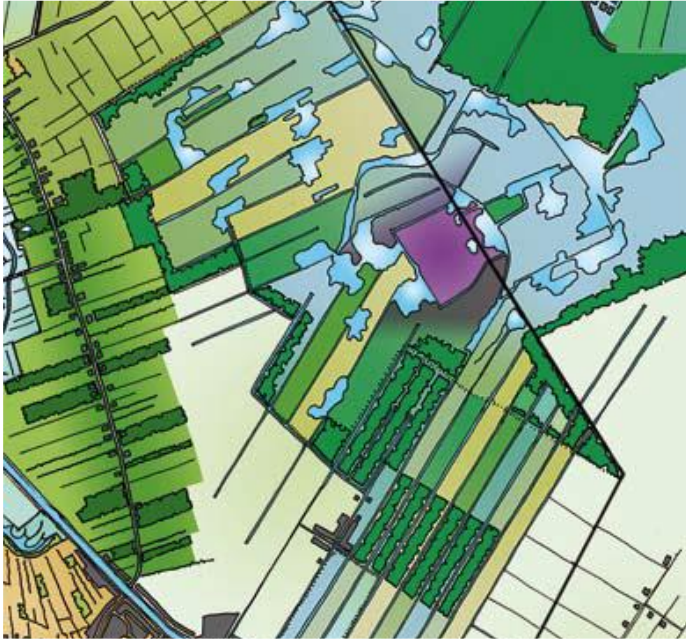
3.5 Hoogveenontginningen

Kleinschalig/half-open tot weids/nat gebied/ veel vaarten

Verkavelingsstructuur: regelmatig, opstrekkend.

Kernkwaliteiten:

- De herkenbare veenkoloniale ontginningsstructuur van wijken, verkaveling en laanbeplantingen.
- Stelsel van open hoofdvaarten met haaks daarop wijken in regelmatige onderlinge afstand.
- Bebouwingslinten die zijn uitgegroeid tot langgerekte dorpen langs de hoofdvaart;
- Leidijken als oude waterkering (bij Fochteloo en Waskemeer).
- De omgeving van Ravenswoud (met de Compagnonsbossen) als beschermd (dorps)gezicht met kenmerkende rationele, blokvormige en rechtlijnige verkaveling die zich uit in de opzet van de wijkenstructuur en de ligging van de boerderijen op de kop van de kavels.
- Bebouwingslinten die zijn uitgegroeid tot langgerekte dorpen langs de hoofdvaart.

Uitsnede onderlegger met hoogveenontginningslandschap bij Haulerwijk en het Fochteloërveen

- De structuur van het gebied wordt bepaald door een opstreckende verkaveling haaks op de hoofdvaart.
- Erven meest een tot tweezijdig beplant en regelmatig van opzet. Erven als verdichtingen aan de weg.
- Open gebieden die door beplante wegen en bebouwingslinten worden begrensd.

3.6 Heideontginningen

Half-open tot besloten, hoog en droog, blokverkaveling.

Kernkwaliteiten:

- Planmatige, rationele verkaveling in lange lijnen.

Uitsnede onderlegger met heide- en broekontginningslandschap bij Appelscha en Langedijke

- Nieuwe erven aan de nieuwe wegen door het gebied.
- De structuur van het gebied wordt bepaald door een rechthoekige verkaveling met afwisseling van landbouwgrond, grote bospercelen en heiderestanten en daarmee een afwisseling van open en besloten gebieden.
- Inmiddels verdwenen spoorlijnen, grotendeels samenvallend met huidige wegennet.
- Aanwezigheid van pingoruïnes en dobben.
- Bebouwing ligt verspreid aan de meestal sterk beplante wegen.
- Regelmatige opzet van erven.
- Erven als verdichtingen aan de weg.
- Afwisseling van open en besloten gebieden.

4 WINDTURBINES

4.1 VERSCHILLENDE SOORTEN WINDTURBINES

De foto's in dit hoofdstuk tonen enkele typen van kleine windturbines die op de markt beschikbaar zijn. Niet al deze voorbeelden zijn per se bedoeld als positief voorbeeld. Lees vooraf aan het selecteren van een type turbine daarom vooral de in hoofdstuk 5 genoemde uitgangspunten voor plaatsing, vorm en opmaak van de turbines.

4.1.1 Grondgebonden turbines

Er zijn windturbines met een horizontale as (HAT, horizontale as turbine) en met een verticale as (VAT, verticale as turbine)). Voor beide types geldt uiteraard dat ze het beste in windrijke gebieden geplaatst kunnen worden.

Grondgebonden windturbines zijn meestal HAT turbines. De zogenaamde HAT turbines hebben wieken, en worden ook wel 'wiekturbines' of 'turbines van het propellertype' genoemd.

De onderstaande foto's geven een indruk van hoe (HAT) windturbines in de praktijk geplaatst zijn op of nabij een agrarisch bedrijfserf (locaties respectievelijk in Woerden 2x, Cornwerd Fr, Bronckhorst, Putten, Groningen).

Er zijn ook grondgebonden windturbines met een verticale as (VAT turbines). Twee veel voorkomende typen zijn het 'Savonius' en het 'Darrieus' type. Onderstaande twee turbine zijn voorbeelden van deze twee typen.

Windturbine van het zgn 'Darrieus-type'

Windturbine van het zgn 'Savonius-type'

Windturbine in de vorm van een boom; uitvinding van Jérôme Michaud-Larivière

4.1.2 Turbines op het dak

Op daken komen juist vooral Verticale as turbines (VAT turbines) voor. VAT turbines zijn erg geschikt voor een bebouwde omgeving, waar vaak windvlagen voorkomen en de windrichting veel varieert. Dit neemt niet weg dat ook deze turbines in het buitengebied geplaatst kunnen worden.

Verticale as turbines worden ook wel 'windwokkels' genoemd. Deze turbine wekt energie op doordat de wind de wieken wegduwt. De rotor beweegt nooit sneller dan de wind. Er zijn ook voorbeelden van turbines met een horizontale as (HAT) op daken.

Windturbines op een dak maken meestal teveel inbreuk op de ruimtelijke kwaliteit. Ze tasten de contour van de gebouwen al te zeer aan en ogen als wezensvreemde elementen. Daarom zijn ze in principe niet toegestaan.

De enige toe te passen turbines zijn degenen die aansluiten bij de (kap)contour van het bouwvolume en architectonisch een eenheid vormen met het dak.

Voorbeeld van een goede integratie in de architectuur

Hieronder volgen een aantal minder geslaagde voorbeelden van turbines op daken. Deze type turbines zullen in Ooststellingwerf in principe niet worden toegestaan.

4.1.3 Nieuwe types windturbines

Door nieuwe technologieën en de hernieuwde interesse in (kleinere) windturbines, is het aannemelijk dat er de komende tijd nieuwe typen windturbines worden ontwikkeld.

Aangezien nu nog niet bekend is hoe deze er uit komen te zien, kan daar nu ook niet verder op ingegaan worden. Wel is het belangrijk deze niet bij voorbaat uit te sluiten.

5 TOETSINGSKADER WINDTURBINES (OBJECTGERICHTE KWALITEITSCRITERIA)

In dit hoofdstuk staan uitgangspunten voor windturbines op een agrarisch erf. Het zijn objectgerichte kwaliteitscriteria, die een onderdeel vormen van het ruimtelijk kwaliteitsbeleid van de gemeente.

Onder de werking van de Omgevingswet zal een commissie het gemeentebestuur adviseren over op dit toetsingskader. Dit maakt de beoordeling transparant en in zekere zin voorspelbaar.

Er zijn weinig exacte regels. Vooral een paar duidelijke uitgangspunten. Dit geeft ruimte voor maatwerk. De uitgangspunten moeten helpen om de windturbines verantwoord in het landschap te plaatsen, met behoud van een werkbaar agrarisch erf en met aandacht voor de omgeving. Zoals een woning of natuurgebied in de buurt.

In paragrafen 5.1 en 5.2 lichten we kort de belangrijkste 'ja, mits' gedachten toe die ten grondslag lagen aan de uitgangspunten die we in 5.3 en 5.4 hebben opgenomen.

De algemene uitgangspunten die altijd gelden staan in paragraaf 5.3. Deze punten zijn voor een groot deel gelijk aan de criteria die Hûs en Hiem aan de Friese gemeenten heeft voorgesteld in de notitie 'Kleine windturbines in Fryslân'. We hebben daarbij een paar punten toegevoegd die we zelf belangrijk vinden voor een goede ruimtelijke (beeld)kwaliteit.

Paragraaf 5.4 laat zien welke opstellingen van meerdere vrijstaande windturbines in de landschappen van Ooststellingwerf denkbaar zijn. Ook hiervoor geldt dat elke situatie om maatwerk vraagt. Het kan ook voorkomen dat een geschetste opstelling in praktijk niet realiseerbaar is.

5.1 JA, MITS niet te dichtbij woningen, een locatie voor natuur of radioastronomie

Om onze duurzaamheidsdoelen te kunnen halen, willen we zoveel mogelijk ruimte bieden voor kleine windturbines. Als een turbine (in aanvulling op zonnepanelen) nodig is om de

energiebehoefte van een agrarisch bedrijf op te vangen, dan willen we daar graag aan meewerken. De windturbines helpen ons om Ooststellingwerf voor te bereiden op een duurzame toekomst.

Een belangrijk uitgangspunt is om windturbines in elk landschapstype toe te staan. De meeste erven zijn geschikt voor plaatsing van één of meerdere windturbines. We gaan uit van een 'ja, mits' benadering. De mits betekent dat er ook erven kunnen zijn die niet geschikt zijn. Dat is soms direct duidelijk, soms is er eerst een onderzoek (natuurtoets) voor nodig.

woningen

Wat al duidelijk is, is dat we geen windturbines willen toestaan op minder dan 75 meter van een woning van iemand anders. Kleine windturbines zijn vrij nieuwe elementen in ons landschap en woonomgeving. Veel mensen zien een windturbine waarschijnlijk niet graag direct naast hun woning of tuin verschijnen. Door deze afstandsregel houden we hier rekening mee. Op veel agrarische erven zal ook met deze regel nog veel mogelijk zijn, bijvoorbeeld door een turbine echt achterop het erf te plaatsen, op afstand van woningen in de omgeving (die meestal aan de weg staan).

radioastronomie

Ook duidelijk is dat er geen windturbines worden toegestaan binnen 2 kilometer van de locatie voor radioastronomie.

natuur

Wat op voorhand niet direct duidelijk is, is of er ecologische belangen worden geschaad door een windturbine. Ze kunnen vooral voor (beschermd) vogels of vleermuizen schadelijk zijn. Met een natuurtoets moet worden onderzocht welk effect de windturbine heeft. Worden beschermde soorten verstoord, verwond of zelfs gedood? Dan kan het reden zijn om de windturbine niet toe te staan. Een natuurtoets is voor elke windturbine verplicht.

De regels voor de genoemde 'mitsen' staan in het paraplubestemmingsplan en de partiële herziening van de beheersverordening waar dit landschappelijk kader een bijlage bij is. Ze worden bij de uitgangspunten voor plaatsing (in 5.3) voor de duidelijkheid ook benoemd.

5.2 JA, MITS goed inpasbaar op het erf en in het landschap

Is het erf op voldoende afstand van woningen, radioastronomie of natuur? Dan is de volgende stap om een windturbine zo goed mogelijk op zijn plek te zetten. Op een dak, of vrijstaand. In het algemeen werkt het voor het beeld vanaf de straat het best als een windturbine vrijstaand achterop het erf wordt geplaatst. Niet te ver van gebouwen of hoge beplanting. Het moet zichtbaar blijven dat de windturbine bij de boerderij hoort. Het risico is anders dat er veel 'losse' windturbines in het landschap komen te staan, waarmee een rommelig totaalbeeld dreigt te ontstaan. Bovendien willen we zichtbaar houden dat de windturbine bij de boerderij hoort. Het is dan heel duidelijk te zien waar die boerderij (een deel van) zijn energie vandaan haalt. En dat is ook een mooi verhaal voor onze kinderen.

Als er één vrijstaande windturbine wordt gevraagd, dan zal meestal een goede plek te vinden zijn op het zij- of achtererf. Als er meerdere vrijstaande turbines worden gevraagd, dan is het belangrijk de opstelling te plaatsen op een manier die past bij de landschappelijke structuren rondom het erf. Als daar geen aandacht voor zou zijn, kan een erg rommelig of onlogisch beeld ontstaan. Daarom zijn er voor opstellingen met meerdere vrijstaande windturbines wat meer regels.

5.3 ALGEMENE UITGANGSPUNTEN

Hier worden de algemene uitgangspunten benoemd die in alle landschapstypen gelden voor de plaatsing van één, twee of drie vrijstaande turbines of voor dakturbines.

5.3.1 Vrijstaande windturbines

PLAATSING

- Niet bij woningen van anderen, afstand minimaal 75 meter (zie 5.1).
- Niet binnen 2 kilometer van de locatie voor radioastronomie (zie 5.1).
- Niet in of bij kwetsbare natuur of vlieggebied van kwetsbare vogels of vleermuizen. Een natuurtoets is overal verplicht en moet uitwijzen of plaatsing verantwoord is (zie 5.1).

- Maximaal 3 windturbines (mits dat goed past bij het totaalbeeld van het erf).
- Bij 3 stuks zijn de onderlinge afstanden gelijk aan elkaar.
- Op of direct grenzend aan een agrarisch bouwperceel (dat is de grond die op basis van een bestemmingsplan/beheersverordening/omgevingsplan voor agrarische erfbebouwing in aanmerking komt).
- Op een plek met voldoende windvang en in principe binnen de (visuele) begrenzing van het erf.
- Niet ten koste van bomen.
- Op een ondergeschikte locatie (zo mogelijk achter opgaande beplanting of bebouwing).
- In principe niet op het voorerf. Plaatsing op een voorerf kan overwogen worden voor erven die op meer dan 200 meter van de doorgaande weg liggen of die door tussenliggend bos of andere bebouwing niet goed zichtbaar zijn vanaf de weg. Plaatsing op een voorerf kan de voorkeur hebben in situaties waarin het voorerf het oorspronkelijke (typologische) achtererf is. Dit soort gevallen vereisen maatwerk.
- Aansluitend bij bebouwing of boombeplanting op het erf, maar bij toetsing oog houden voor een praktische bedrijfsvoering en windvang.
- Op voldoende afstand tot cultuurhistorisch waardevolle elementen en structuren (bijvoorbeeld dijken, beken, vaarten, essen, dobben, pingoruïnes). Als richtlijn hanteren we 25 meter, maar per geval is maatwerk nodig.
- Niet in beschermd dorpsgezicht Ravenswoud.

HOOFDVORM

- Bij 2 of 3 stuks zijn alle windturbines van hetzelfde type: gelijke hoogte, verhoudingen, materialen en kleuren.
- Zelfstandige, eenduidige hoofdvorm.
- HAT (horizontale as) en VAT (verticale as) turbines mogelijk.
- HAT: ashoogte maximaal 15 meter.
- VAT: hoogte maximaal 15 meter.

- HAT: evenwichtige verhouding masthoogte/wiekdiameter. Verhoudingen die veel voorkomen liggen tussen 1:1 en 1,5:1 (dus bij een mast van 15 m heeft een wiek de lengte tussen de 5 en 7,5 meter).
- Overwegend rank.
- Bijbehorende elementen (transformator, hekwerk, e.a.) in maat sterk ondergeschikt.

OPMAAK

- Bij 2 of 3 stuks zijn alle windturbines van hetzelfde type: gelijke hoogte, verhoudingen, materialen en kleuren.
- Materialen: metaal, hout, kunststof (glas- en carbonfibers). Vanuit duurzaamheid een voorkeur voor hernieuwbaar materiaal als staal (mast) en hout (rotorbladen).
- Kleur: onopvallend, mat .
- Bijbehorende elementen (transformator, hekwerk, e.a.) gedekte kleurstelling.
- Reclame: niet toegestaan.

5.3.2 Dakturbines

PLAATSING

- Op het dak.
- Niet op monumenten.
- Niet op karakteristieke panden (overeenkomstig de provinciale nota Grutsk op 'e Romte).
- Niet in beschermd dorpsgezicht Ravenswoud.
- Niet bij woningen van anderen, afstand minimaal 75 meter.
- Niet binnen 2 kilometer van de locatie voor radioastronomie.
- Niet in of bij kwetsbare natuur of vlieggebied van kwetsbare vogels of vleermuizen. Een natuurtoets is overal verplicht en moet uitwijzen of plaatsing verantwoord is.

HOOFDVORM

- Bij meerdere turbines op één dak zijn alle windturbines van hetzelfde type: gelijke hoogte, verhoudingen, materialen en kleuren.
- Maximaal tot 1 meter boven de nok.
- Alleen toegestaan zijn turbines die aansluiten bij de (kap)contour van het bouwvolume en die architectonisch een eenheid vormen met het dak.
- Duidelijk ondergeschikt in beeld en omvang ten opzichte van het dakvlak waarop de turbine wordt geplaatst.

OPMAAK

- Bij meerdere turbines op één dak zijn alle windturbines van hetzelfde type: gelijke hoogte, verhoudingen, materialen en kleuren.
- Materialen: metaal, hout, kunststof (glas- en carbonfibers). Vanuit duurzaamheid een voorkeur voor hernieuwbaar materiaal als staal en hout.
- Kleur: afgestemd op de kleur van de dakbedekking.
- Reclame: niet toegestaan.

5.4 UITGANGSPUNTEN PER LANDSCHAPSTYPE VOOR MEERDERE VRIJSTAANDE WINDTURBINES

De in deze paragraaf ingetekende opstellingen voor twee of drie turbines, zijn bedoeld als voorbeeld en inspiratiebron. De afbeeldingen schetsen hoe een opstelling eruit kan zien als de uitgangspunten van een landschapstype gehanteerd zijn. Er zijn altijd meer opstellingen mogelijk dan hier op de afbeeldingen geschetst. De illustraties zijn bedoeld als hulpmiddel om te laten zien wat meestal kan.

Het kan in praktijk ook voorkomen dat een geschetste illustratie juist niet uitvoerbaar is. Bijvoorbeeld omdat het erf weliswaar in het genoemde landschapstype ligt, maar het erf of de directe omgeving toch iets andere kenmerken heeft (dan meestal in dat landschap). Dan is echt maatwerk nodig.

Alle afbeeldingen zijn noordgericht. De heersende windrichting uit west tot zuidwest is op de afbeeldingen zichtbaar gemaakt. De getekende opstellingen houden rekening met die windrichting.

De erven op de voorbeelden liggen aan de noordzijde van de weg. Natuurlijk zijn er in praktijk veel erven die een andere situering kennen. Ook voor die gevallen blijven de uitgangspunten echter hetzelfde en kunnen de voorbeelden als inspiratie dienen.

Voor de illustraties uit deze paragraaf is gebruik gemaakt van de figuren uit het Procesboek Agrarisch Erven Ooststellingwerf.

5.4.1 Woudontginningen

KENMERKEN EN STRUCTUUR

- Zand op rug.
- Beslotenheid.
- Boomsingels op kavelgrenzen.
- Lintbebouwing.
- Tussen bebouwing zicht op achterliggende (beken)landschap.
- Veel natuurgebiedjes.

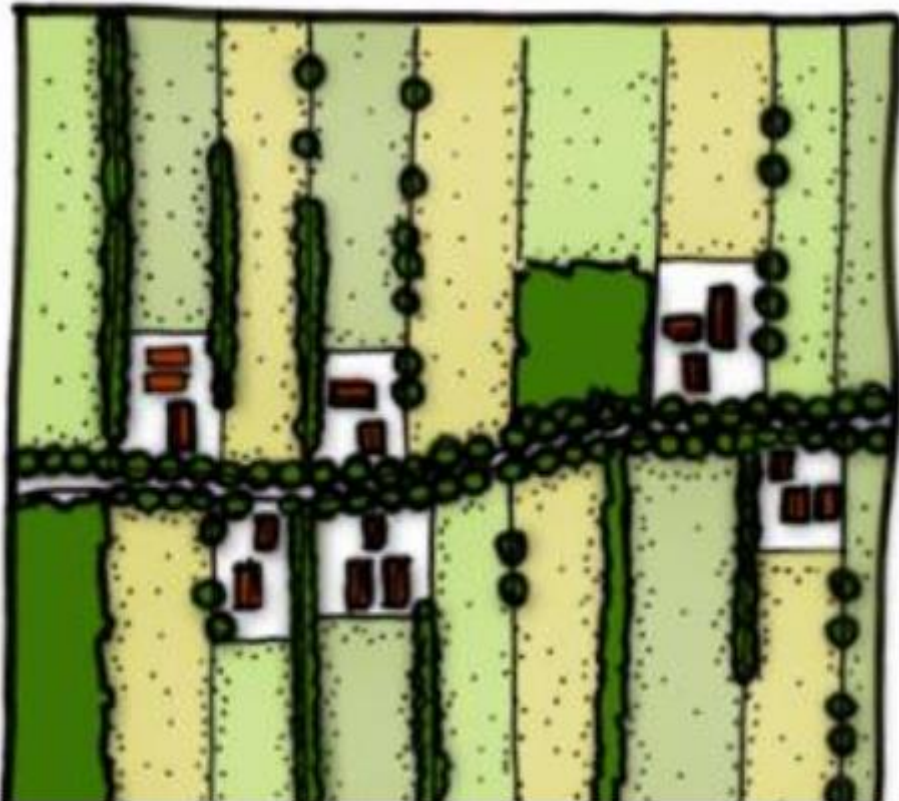
Meest kenmerkend: bossingels of houtwallen haaks op de weg die van vooraan de weg tot ver in het land liggen. Gebouwen met nokrichting in de verkavelingsrichting.

PLAATSING WINDTURBINES

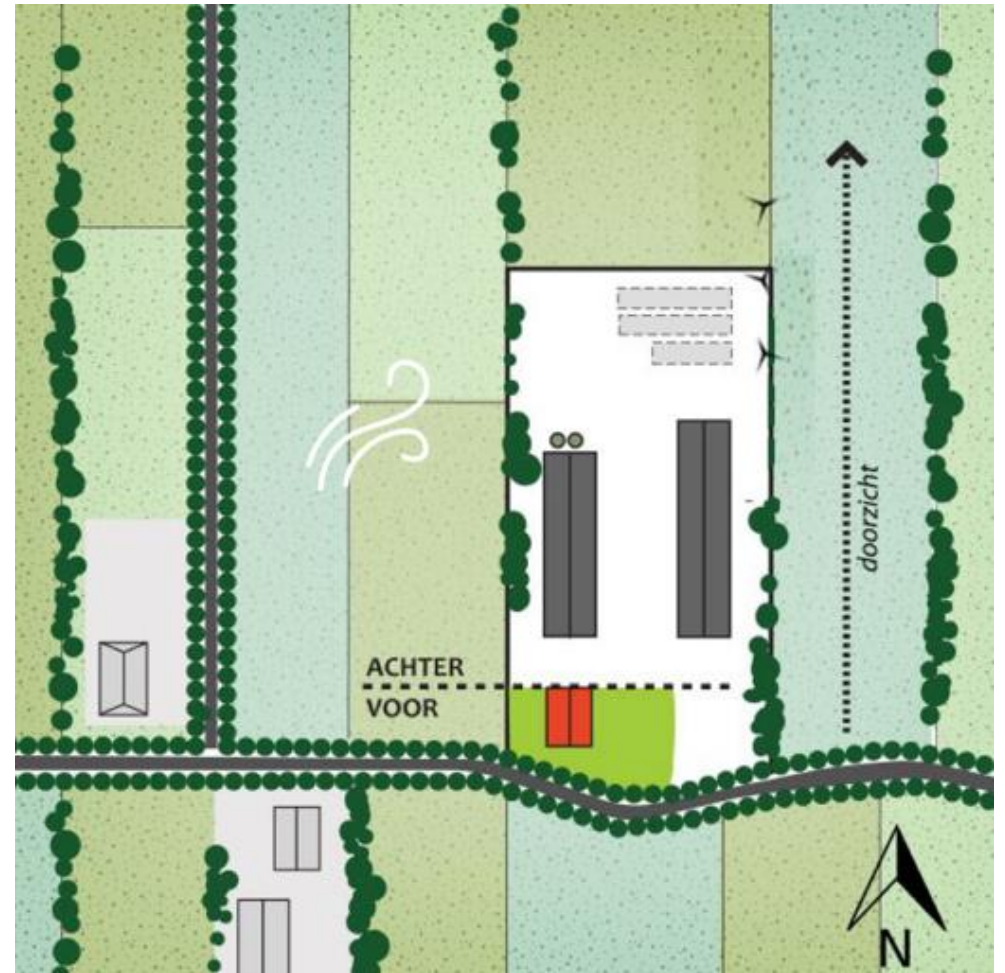
- Plaatsing met slagen mee in lijn met verkaveling (niet haaks erop en ook geen diagonalen).
- Niet in driehoeksverband.
- Verlengen van een bossingel of houtwal met windturbines in lijnopstelling (als moderne variant op herstel van deze landschapselementen). Dit betekent dat in dit landschapstype een uitzondering mogelijk is op de algemene plaatsingsregels (op de regel: bij sterke voorkeur binnen de (visuele) begrenzing van het erf).
- Plaatsing bij voorkeur achter bebouwing i.v.m. doorzicht op het landschap.
- Plaatsing naast bebouwing wel mogelijk ter verlenging bossingel of houtwal.
- De eerste windturbine moet in het bouwvlak van het agrarisch bedrijf liggen (of in de marge daar net omheen zoals het bestemmingsplan of beheersverordening dat toestaat), zodat de lijnopstelling ook visueel verbonden blijft met het agrarisch bedrijf.

Let op!

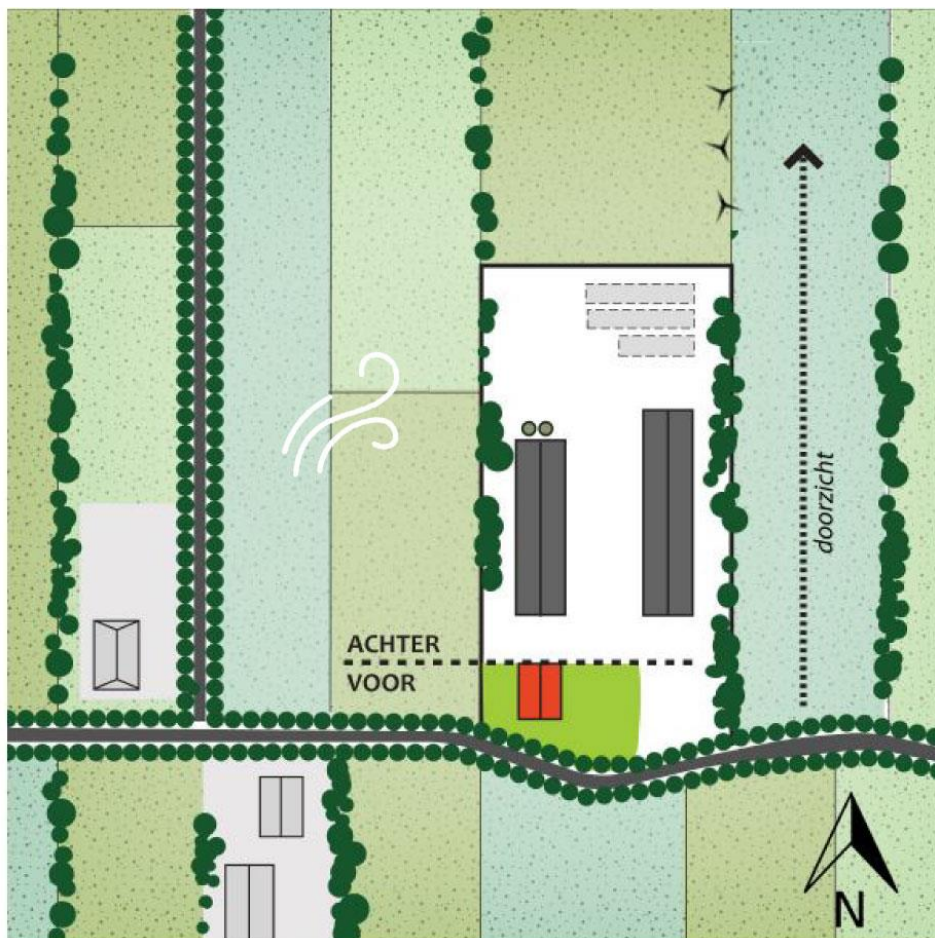
De uitgangspunten uit paragraaf 5.3.1 gelden aanvullend op bovenstaande punten. Ook daar moet dus rekening mee worden gehouden bij het uittekenen van een plan voor twee of drie turbines.

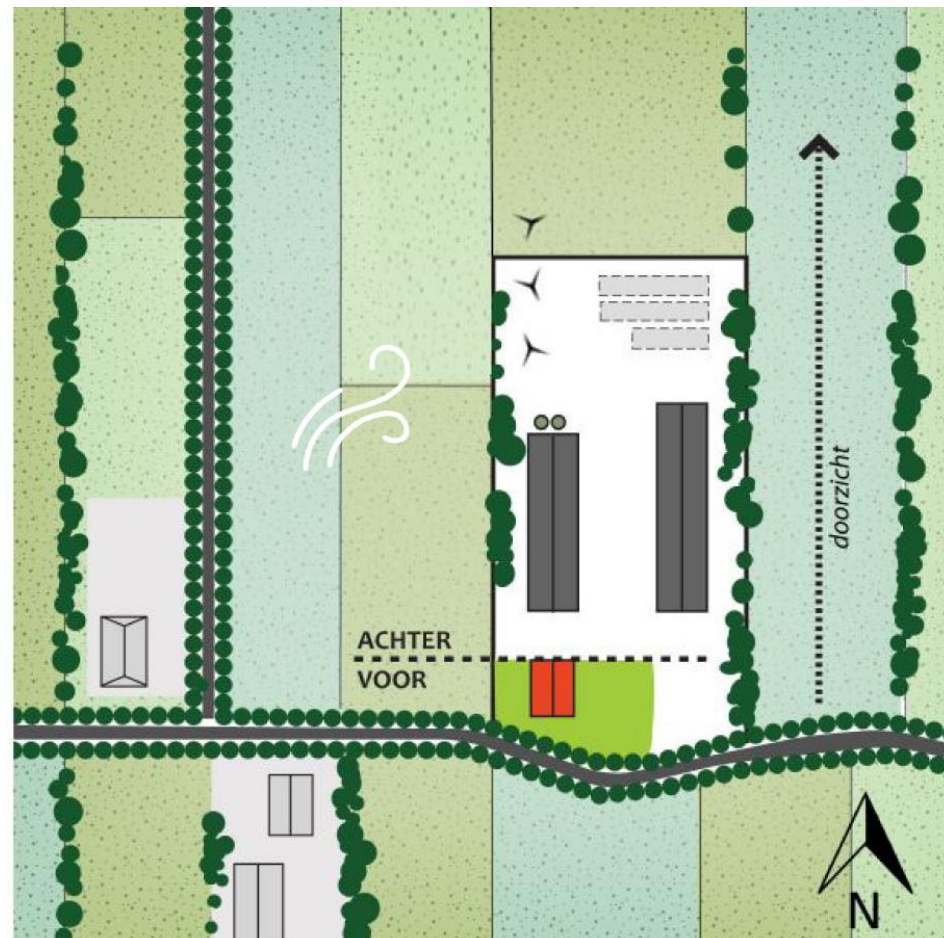
Verkavelingsstructuur: slagenverkaveling

Lijnopstelling naast gebouwen verlengt de groenstructuur en houdt doorzichten op het landschap open.

Lijnopstelling in aansluiting op het achtererf. Dit verlengt de groenstructuur.

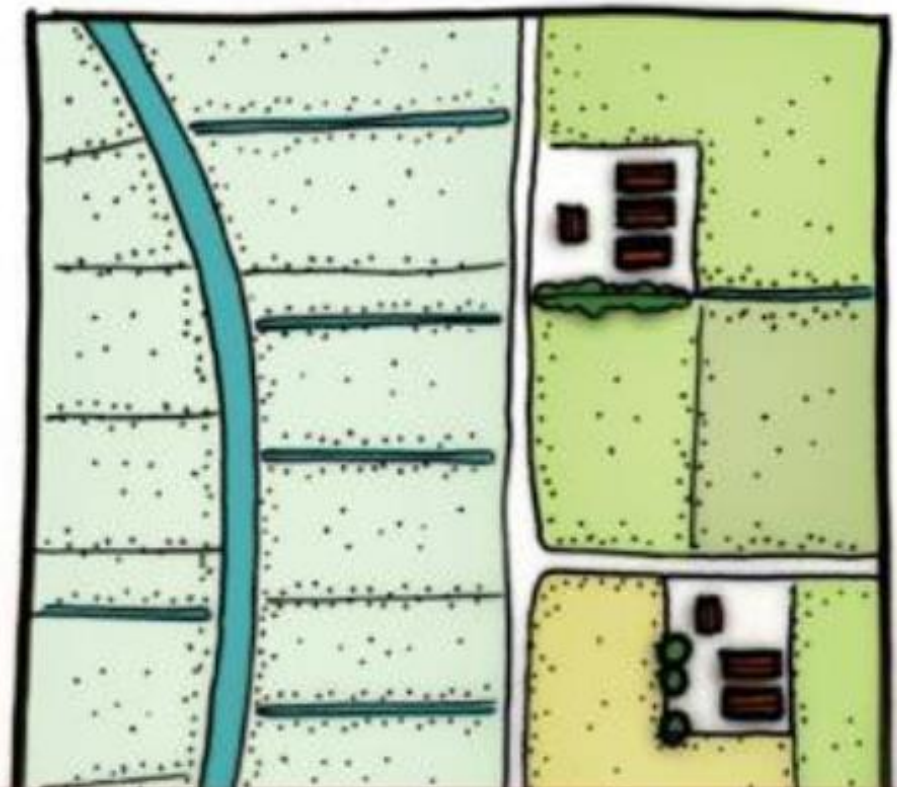
Lijnopstelling achter de bebouwing. Lijnopstelling achter de bebouwing, in de richting van de verkaveling. In dit voorbeeld is er aan de westzijde van het erf wat minder beplanting dan in de vorige twee voorbeelden en is aan de oostzijde juist veel beplanting aanwezig. Hierdoor lijkt het in dit geval logischer om in de buurt van de westelijke erfgrans een lijnopstelling te plaatsen. De afstand tot de beplante weg aan de westzijde is vrij ruim, waardoor deze plek waarschijnlijk genoeg windvang biedt.

5.4.2 Beekdalen

KENMERKEN EN STRUCTUUR

- Slagenverkaveling (minder smal dan woud- en heideontginning).
- Openheid en weidsheid met relatief weinig opgaande beplanting.
- Nat gebied met sloten loodrecht op de beek.
- Erven als (vaak groene) eilanden in de ruimte.
- Principe erfbeplanting: één achterhoek van het erf beplanten.

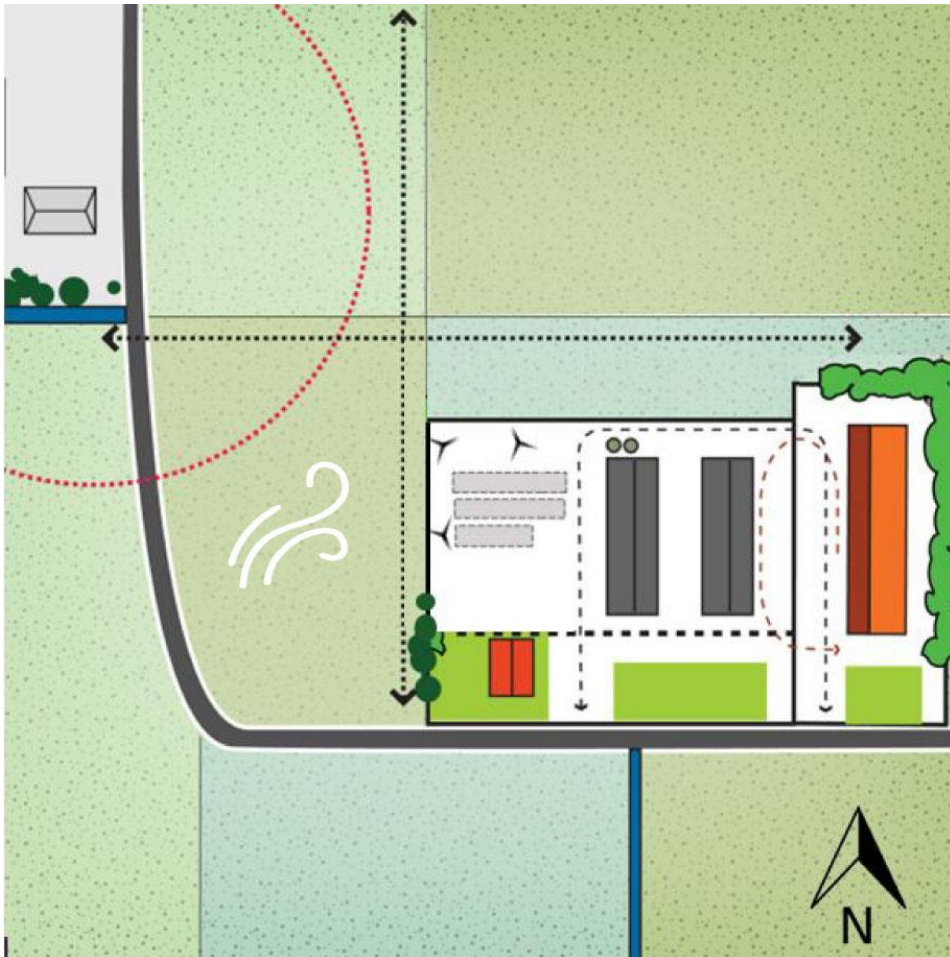
Verkavelingsstructuur: (wat bredere) slagenverkaveling.

PLAATSING WINDTURBINES

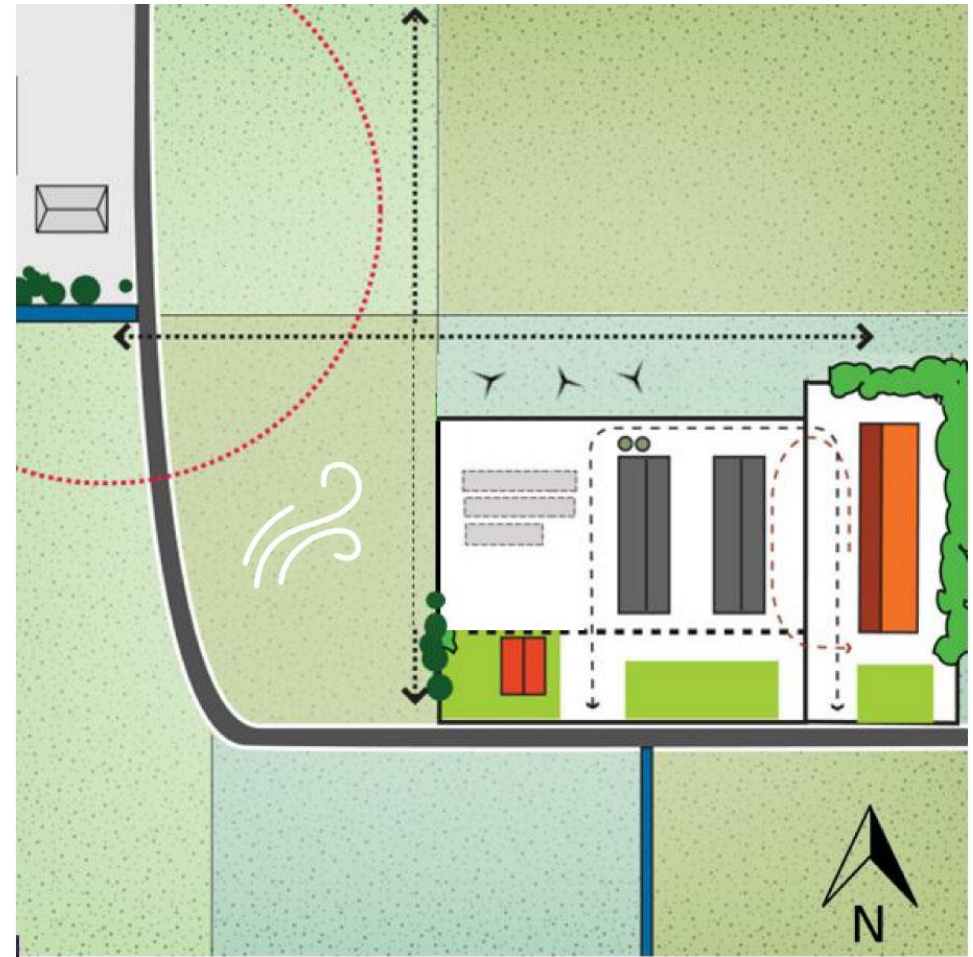
- Ondanks de openheid wel windturbines toestaan. De turbines zijn transparant en niet breed 'vertakt', waardoor ze als opgaande elementen niet vergelijkbaar zijn met bomen en het open en weidse karakter van dit landschap niet aantasten.
- In principe op alle erven in dit landschap mogelijk, maar liefst zo ver mogelijk van de beek.
- In driehoeksverband ter markering van een van de achterhoeken van het erf
- In lijnopstelling haaks op of in lijn met de verkaveling (geen diagonalen).

Let op!

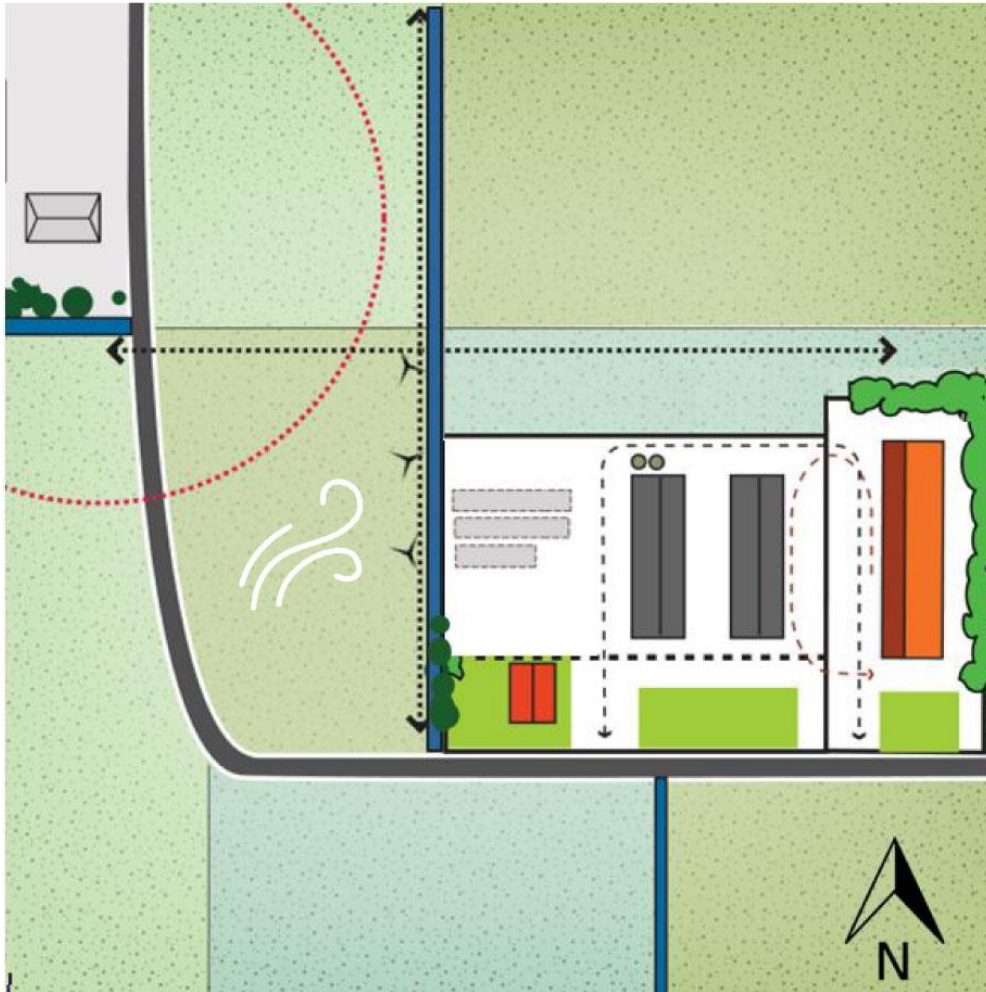
De uitgangspunten uit paragraaf 5.3.1 gelden aanvullend op bovenstaande punten. Ook daar moet dus rekening mee worden gehouden bij het uittekenen van een plan voor twee of drie turbines.

Driehoekopstelling die een achterhoek van het erf markeert. De turbines markeren nu de niet beplante hoek van dit erf. Samen met de beplanting op de andere hoek, wordt de ligging van het erf hierdoor extra goed geaccentueerd. De hoek markeren past goed in dit landschap.

Lijnopstelling net achter het erf. Buiten het erf plaatsen is hier goed mogelijk. Door in lijn te blijven met de beplantingssingel in de noordoosthoek ontstaat een rustig totaalbeeld waarbij de turbines nog goed onderdeel uitmaken van het erf. Soms is er weinig beplanting aanwezig om in lijn op aan te sluiten. Ook dan is een lijnopstelling kort achter het erf (in de breedte) vaak goed mogelijk.

Lijnopstelling net naast het erf. De voorkeur heeft het om binnen het erf te zoeken, maar in deze situatie liggen de sleufsilos erg kort op een sloot die net naast het erf loopt. Hierdoor is er geen ruimte meer om turbines daartussen te plaatsen. Een lijnopstelling aan de andere zijde van de sloot, net buiten het erf, is in zo'n geval mogelijk.

5.4.3 Essenlandschap

KENMERKEN EN STRUCTUUR

- Oud landschap.
- Structuur landschap en erven: grillig, onregelmatig.
- Beslotenheid.
- Kleinschalig.
- Oude, monumentale panden.
- Aanwezigheid landschapselementen: essen, eenmansessen, esdorpen.

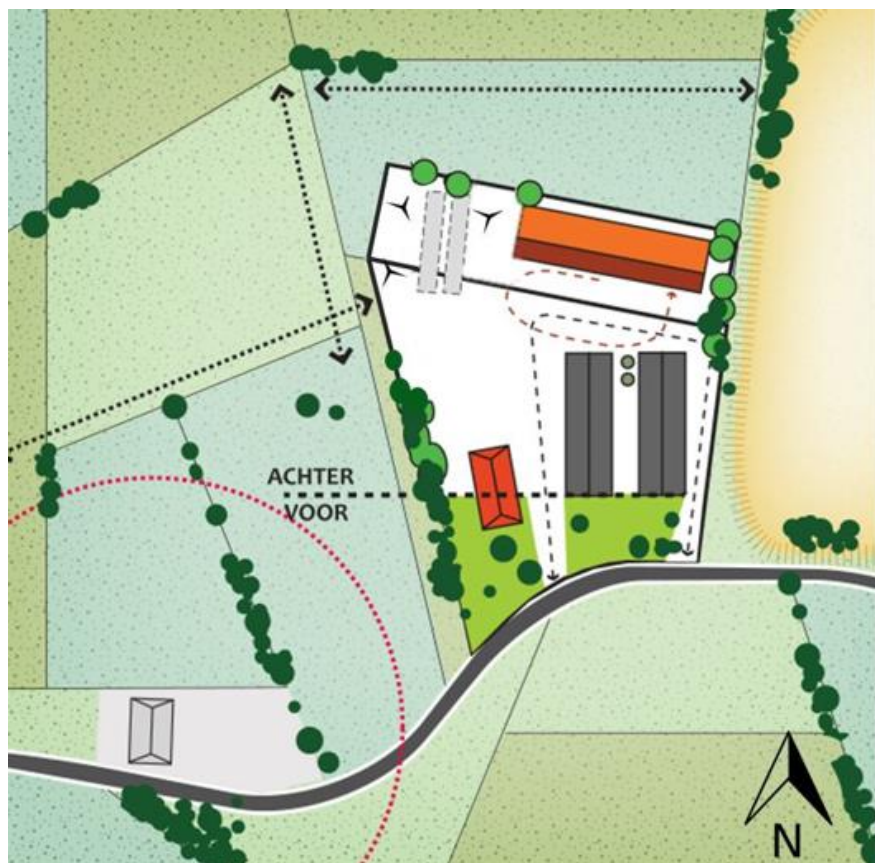
Meest kenmerkend: de es als hoge bult in het land. Soms nog met een duidelijke steilrand en soms met beplanting op de rand van de es of kort bij de steilrand. Boerenerven hebben een compacte opzet met de gebouwen ten opzichte van elkaar vaak gedraaid. De achterkant van het boerenerf ligt meestal naar de es.

PLAATSING WINDTURBINES

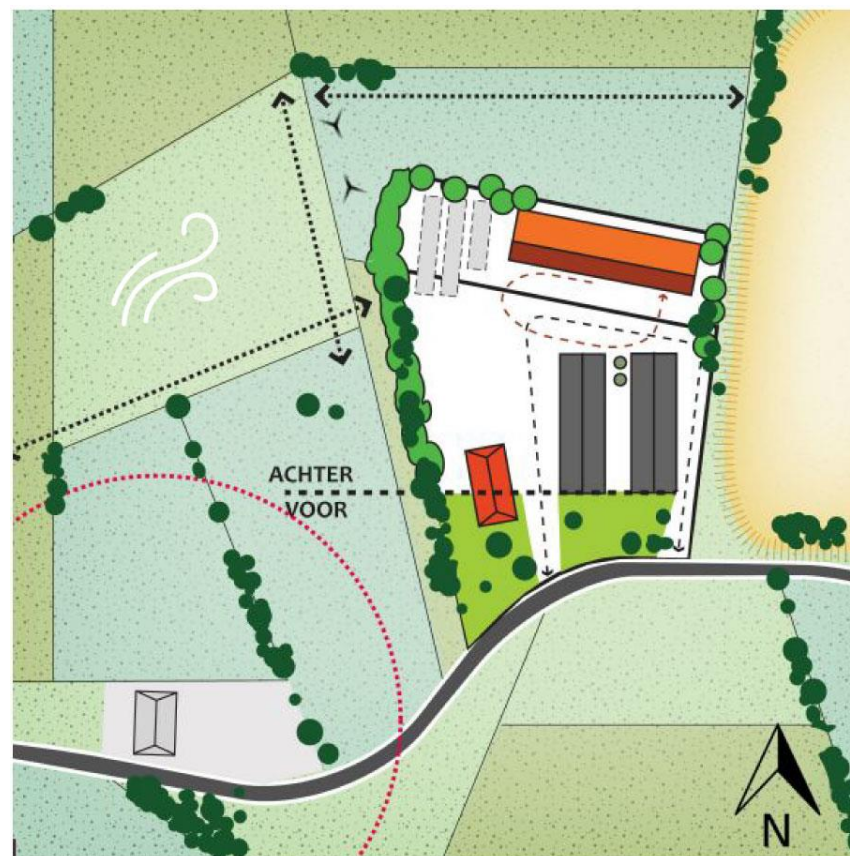
- Bij 2 of 3: alleen van hetzelfde type in gelijke hoogte, verhoudingen, materialen en kleuren (individuele keuzen kunnen wel verschillen tussen erven gaan geven).
- Niet op de es om deze ongerept en duidelijk herkenbaar te houden.
- Op erven die kort op een es liggen: de windturbine(s) plaatsen op de andere zijde van het erf (van de es af). De turbines kunnen echter niet op een typologisch voor-erf worden geplaatst. Voor erven die met de achterzijde naar de es liggen, kan een goede inpassing daarom erg moeilijk of zelfs onmogelijk zijn.
- Windturbines mogen in lijnopstelling, waarbij de lijnrichting gekoppeld wordt aan die van lijnstructuren in het landschap op of nabij het erf (van beplanting, greppels, sloten) of aan de richting van een van de belangrijkste gebouwen op het erf.
- De lijnopstelling kan in een niet haakse hoek staan ten opzichte van andere elementen (door de vaak gedraaide opzet van gebouwen onderling en ten opzichte van lijnen in het landschap).

Let op!

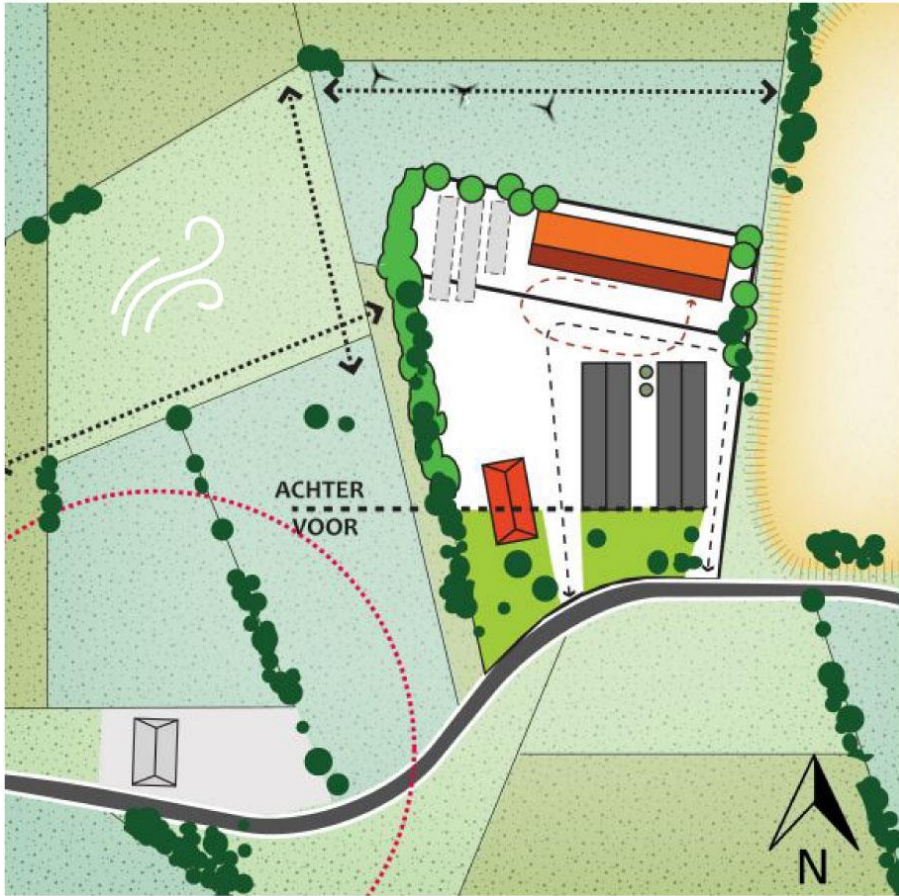
De uitgangspunten uit paragraaf 5.3.1 gelden aanvullend op bovenstaande punten. Ook daar moet dus rekening mee worden gehouden bij het uittekenen van een plan voor twee of drie turbines.

Windturbines in driehoeksverband ; geeft de verschillende richtingen van het erf weer. De turbines blijven op ruime afstand van de es (rechts in lichtgeel afgebeeld).

Twee windturbines op afstand van de es (rechts in het lichtgeel afgebeeld). Ze staan net buiten het erf, maar volgen de richting van de aanwezige beplantingsstructuur. Ze staan in dit voorbeeld net buiten het erf om voldoende windvang te kunnen krijgen.

Lijnopstelling van drie turbines achter het erf. De lijnrichting is hier parallel aan de grote kapschuur die de noordzijde van het erf markeert. Door aanwezige kleinere plantgroepen net buiten het erf (groepjes struiken, solitaire bomen) zijn de turbines niet de enige elementen net buiten het erf. Ook hier blijven de turbines op ruime afstand van de es (rechts in lichtgeel afgebeeld). Bij een mogelijke uitbreiding van het bouwvlak kunnen de turbines een rol spelen bij de nieuwe begrenzing van het erf.

5.4.4 Hoogveenontginningen

KENMERKEN EN STRUCTUUR

- Slagenverkaveling (loodrecht op de vaart).
- Vaarten (met laanbeplanting) en sloten.
- Lintbebouwing.
- Beschermd dorpsgezicht Ravenswoud (de wijkenstructuur net buiten het dorp is beschermd).
- Het niet ontgonnen natuurgebied Fochteloerveen.

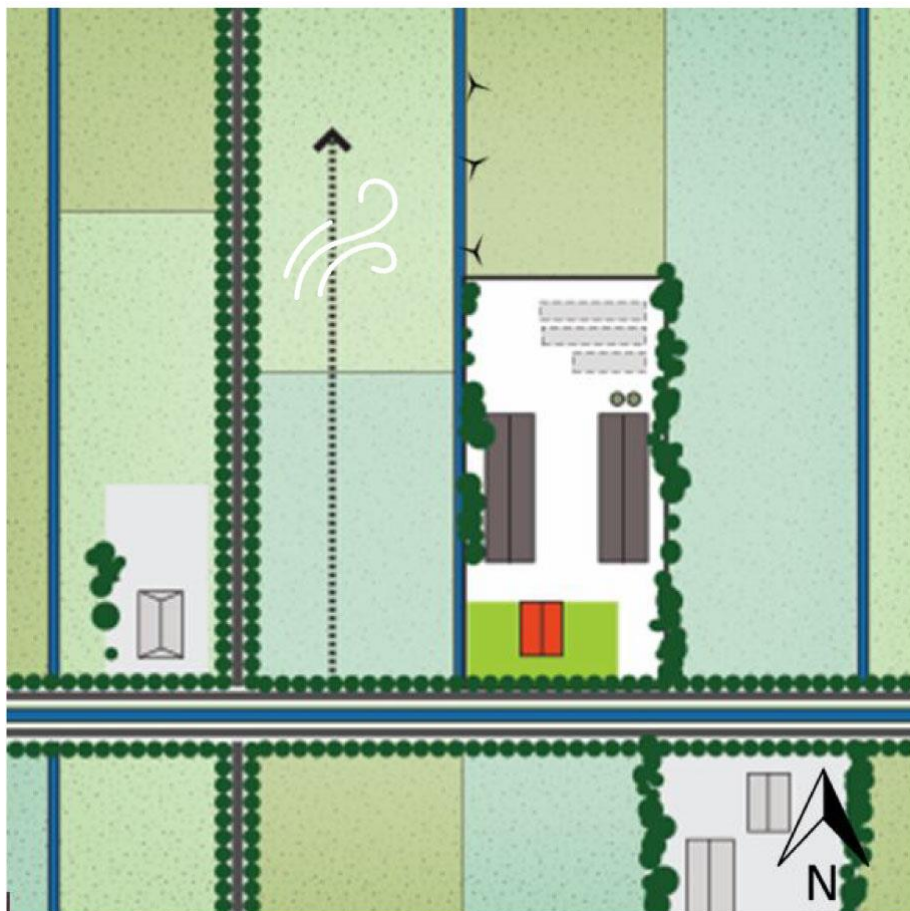
Wijkenstructuur (sloten haaks op de ontginningsvaart) moet goed zichtbaar blijven. Daarom ligt hier het accent op de lengterichting van het landschap (met de verkaveling mee). Uitgangspunten als in de woudontginningen gelden ook hier. Verschil is dat de wegen sterkere accenten vormen. Meer regelmatige (laan)beplanting langs die wegen en langs de vaart. Dat vormt een stevig raamwerk in het landschap. Accent op lengte is hierdoor iets minder sterk.

PLAATSING WINDTURBINES

- Bij 2 of 3: alleen van hetzelfde type in gelijke hoogte, verhoudingen, materialen en kleuren en met gelijke onderlinge afstand (individuele keuzen kunnen wel verschillen tussen erven gaan geven).
- Plaatsing met slagen mee in lijn met verkaveling
- Niet in driehoeksverband, niet haaks op verkavelingsstructuur en ook geen diagonalen.
- Verlengen van een bossingel met windturbines in lijnopstelling (als moderne variant op herstel van deze landschapselementen). Dit betekent dat in dit landschapstype een uitzondering mogelijk is op de algemene plaatsingsregels (op de regel: bij sterke voorkeur binnen de (visuele) begrenzing van het erf).
- Plaatsing bij voorkeur achter bebouwing i.v.m. doorzicht op het landschap.
- Plaatsing naast bebouwing wel mogelijk ter verlenging bossingel of houtwal, mits doorzicht behouden blijft.
- Niet in beschermd dorpsgezicht Ravenswoud en niet in het Fochteloerveen.

Let op!

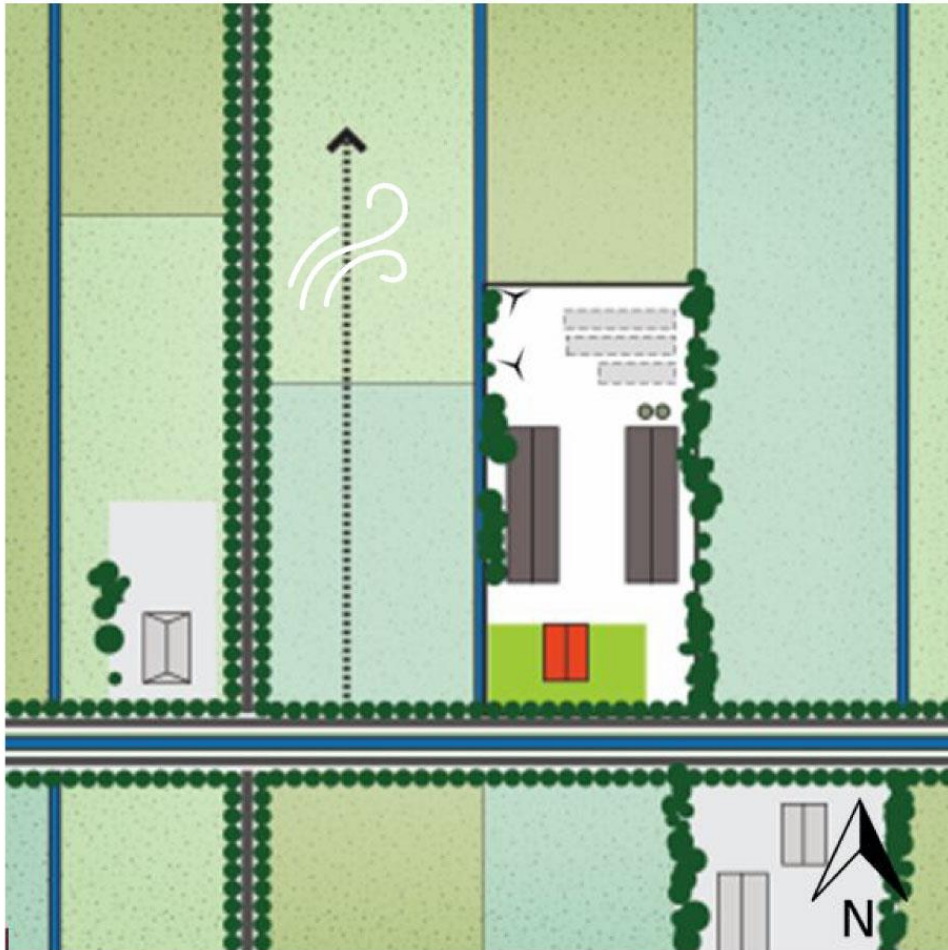
De uitgangspunten uit paragraaf 5.3.1 gelden aanvullend op bovenstaande punten. Ook daar moet dus rekening mee worden gehouden bij het uittekenen van een plan voor twee of drie turbines.

Windturbines verlengen de westelijke bossingel.

Windturbines verlengen de oostelijke bossingel. Deze turbines staan op ruime afstand van de laanbeplanting langs de weg ten westen van het erf. Ze zullen meer wind vangen dan wanneer de turbines de westelijke erfsingel verlengen (zoals in het vorige voorbeeld).

Windturbines achter de bebouwing zorgen voor behoud van een doorkijk op het landschap (tussen de stallen door). Of deze opstelling haalbaar is, zal afhangen van de aard en opzet van de ingetekende beplanting. Zijn het lagere struiken, dan lijkt dit realistisch, maar als het bomen zijn dan zullen deze waarschijnlijk een sterk verstorend effect hebben op de windvang.

5.4.5 Heideontginningen

KENMERKEN EN STRUCTUUR

- Jong landschap.
- Blokverkaveling.
- Heide, met bossen.
- Grootschalig.
- Dobben en pingo's (meertjes ontstaan in de ijstijd).
- Erfbeplanting vaak aan twee zijden van het erf.
- Meestal is tenminste één achterhoek beplant.

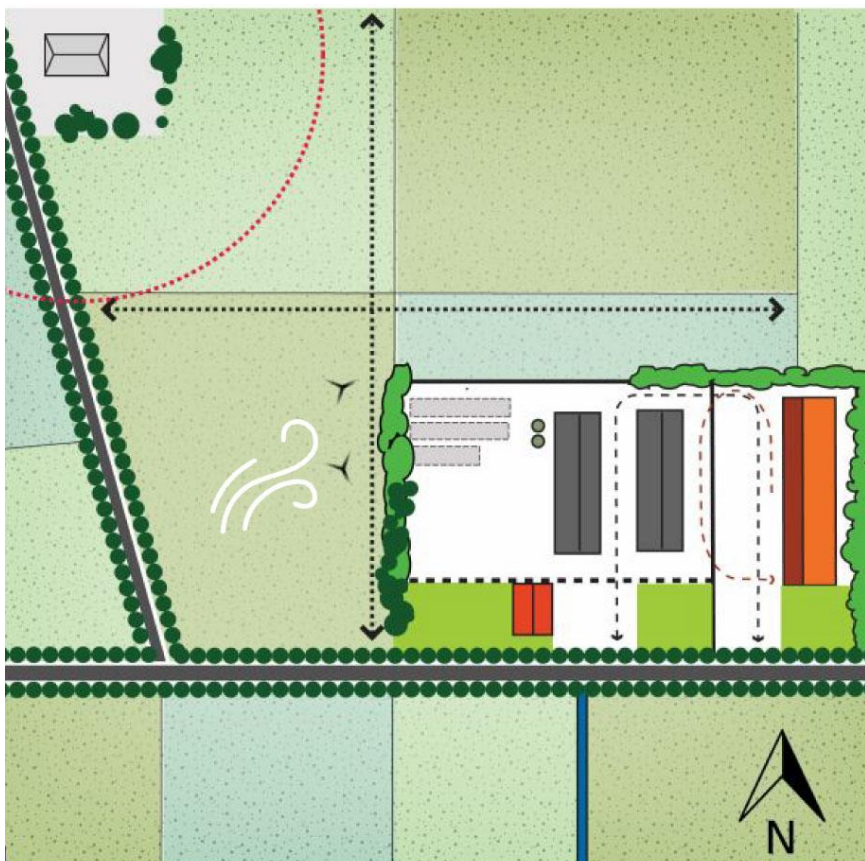
Vergelijkbaar met de beekdalen. Het landschap is meer besloten, door de beplante wegen. De gelijksoortige erfopzet als in het beekdal is ontstaan door min of meer gelijke ruilverkavelingsopzet langs haakse lijnen. Het principe van één achterhoek beplant geldt ook hier. Groene eilanden in het landschap. Doorzichten over het erf naar achter hoeven niet open te blijven.

PLAATSING WINDTURBINES

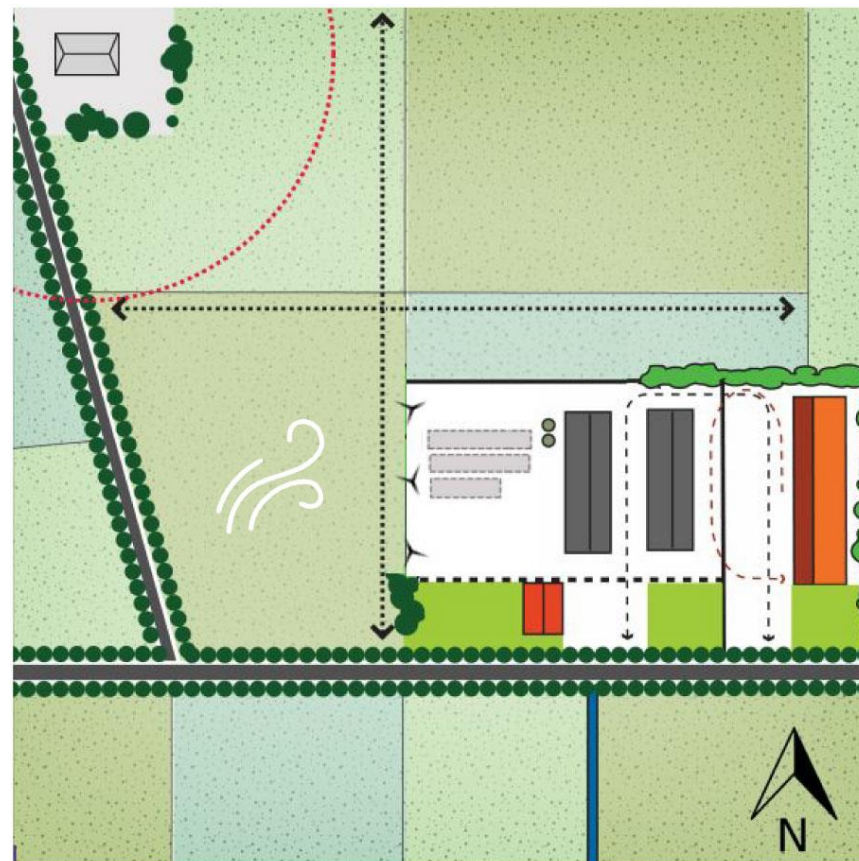
- Bij 2 of 3: alleen van hetzelfde type in gelijke hoogte, verhoudingen, materialen en kleuren en met gelijke onderlinge afstand (individuele keuzen kunnen wel verschillen tussen erven gaan geven).
- Koppeling aan blokverkaveling.
- In driehoeksverband ter markering van een van de achterhoeken van het erf.
- In lijnopstelling haaks op of in lijn met de verkaveling (geen diagonalen).

Let op!

De uitgangspunten uit paragraaf 5.3.1 gelden aanvullend op bovenstaande punten. Ook daar moet dus rekening mee worden gehouden bij het uittekenen van een plan voor twee of drie turbines.

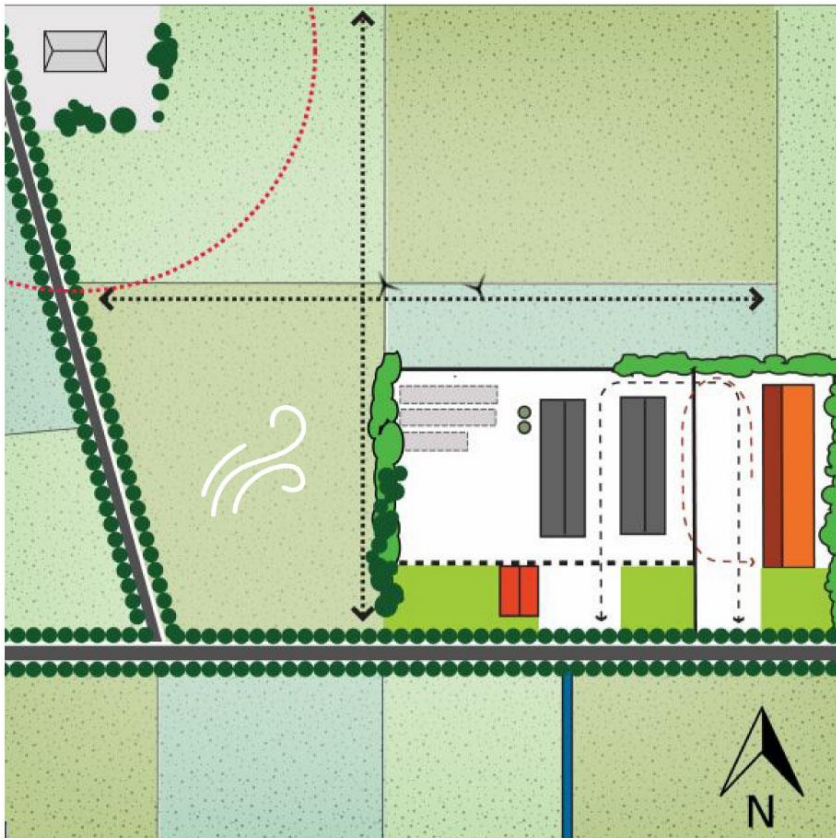

Lijnopstelling in de lengterichting van de verkaveling. Door de vele beplanting aan de westzijde van het erf, is het voor een goede windvang nodig om de turbines buiten de erfgrenzen te plaatsen, zodat ze in de wind komen te staan. Een situatie is een voorbeeld waarin maatwerk geleverd moet worden om de exact goede plek te vinden voor de turbines. Dit hangt af van de hoogte van de beplanting en van de gebouwen op het erf. Van een afstand bezien moeten de turbines wel blijven 'meedoen' met het erf en daar als het ware bij horen. De turbines kunnen daardoor niet teveel naar het westen worden geschoven. Ze zouden dan 'los' in het weiland komen te staan. De eerste turbine staat in dit voorbeeld op ruime afstand van de weg, waardoor de lijnopstelling minder opvalt vanaf de weg.

Wanneer er in tegenstelling tot het vorige voorbeeld, weinig beplanting is aan de westzijde van het perceel, kan een lijnopstelling tot dichterbij de weg worden geplaatst, zonder daarbij allesoverheersend te worden. Hier is gekozen om de voorzijde van de dichtstbij gelegen stal als punt aan te houden voor de voorste turbine. Belangrijk uitgangspunt is dat er geen bomen gekapt worden ten gunste van een windturbine. We zien liever een opstelling van turbines net buiten een erf met behoud van de bomen op dat erf, dan dat er bomen gekapt worden. Dat past niet bij onze keuzes om in te zetten op meer biodiversiteit en een gezond klimaat. Bomen zorgen voor CO₂-opslag en helpen de opwarming van de aarde tegen te gaan.

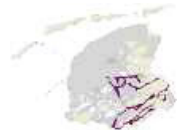

Lijnopstelling van twee turbines, die met de bomenrij aan de westzijde als het ware een ruimere noordwesthoek voor dit erf vormt.

Bijlagen

Bijlage 1 landschapstypen in Grutsk op 'e Romte

Beekdallandschap-benedenloop

Kernkwaliteiten van het beekdallandschap-benedenloop op basis van de landschapstypen:

Bodem en ondergrond | klei en klei op veen veengronden, door klink en vervening van het omliggende land, relatief hooggelegen ten opzichte van de omgeving, aanwezigheid microreliëf

Maat en schaal | middenschalig, gesitueerd in ruimere grootschalige omgeving

Structuren | kronkelig, dijken en parallelle wegen, gerichte openheid in klei op veen gebied

Dorpen | lokaal verspreide lintbebouwing of bebouwing langs de dijken

Boerenerven | verspreid liggende erven

Wegen | grotendeels parallelle wegen aan beek

Water | lengterichting brede beekloop plaatselijk aangepaste bochten deels gekanaliseerd en kunstmatige vormen van oeververdediging

Verkaveling | hoofdrichting opstrekkend haaks op de beekloop met verschillende andere verkavelingspatronen met grote afwisseling in variatie en schaal

Beplanting | voornamelijk grasland en deels natuurlijke oeverbegroeiing (grasland en riet), stroomdalen vrijwel afwezigheid van opgaande beplanting, plaatselijke verdichting door verlande petgaten

Kernkwaliteiten van het beekdallandschap-benedenloop volgens CHK/FAMKE:

- rivierdijk en hemdijken
- beeklopen, deels gekanaliseerd
- wegen parallel aan de waterlopen

- boerderijplaatsen, lineair gelegen langs de lopen van de beken
- boerderijerven, verspreid liggend
- lineaire bebouwing
- verkaveling, opstrekkend

Fries essenlandschap

Kernkwaliteiten van het Fries essenlandschap op basis van de landschapstypen:

Bodem en ondergrond | dekzandplateau met sterk hellende randen, esgronden en zandgronden met dik humeus dek, overgang naar vlakke veenranden of meeroevers

Maat en schaal | kleinschalig tot zeer kleinschalig

Structuren | kronkelige wegen met bebouwing en glooiende percelen, es veelal begrensd door randweg

Dorpen | esstructuren met verspreide bebouwingsclusters op hoger gelegen gronden: Jistrum, Eastermar, Sumar, Burgum-oost: Friese esdorpen

Boerenerven | verspreid langs wegen structuur en bij kruisingen

Wegen | kronkelig verloop van hoofd- en instekende miedwegen

Verkaveling | blokverkaveling naar plaatselijk opstrekkend

Beplanting | boombeplanting langs wegen, houtwallen, hege dyken en elzensingels als perceelsbegrenzing

Kernkwaliteiten van het Fries essenlandschap volgens CHK/FAMKE:

- verkaveling, onregelmatige blokverkaveling
- (oude)boerderijplaatsen en boerderijerven verspreid gelegen
- nederzettingen, Friese esdorpen
- onregelmatige wegenstructuur
- kleinschalige karakteristieke bebouwing

Woudontginningslandschap

Kernkwaliteiten van het woudontginningslandschap op basis van de landschapstypen:

Bodem en ondergrond | humeuze dekzand met plaatselijk reliëf, pingoruïnes en dobben

Maat en schaal | zeer kleinschalig

Structuren | lange bebouwingslinten met wegbeplanting met voornamelijk haaks daarop staande van houtwallen of singels voorziene opstreckende percelen met een gevarieerde lengtebreedte verhouding 1:4 tot 1:5 tot rechthoekige percelen; plaatselijk landgoederenstructuren opgenomen in de verkaveling

Dorpen | wegdorpen en lintbebouwing

Boerenerven | verspreid liggend opgenomen in de houtwallen- en elzensingelpatroon aan zandpaden en wegen

Wegen | enkele hoofdwegen, intensief ontsloten door (zand)paden en (zand)wegen

Water | vaarten, kanalen, veel verspreid voorkomende pingoruïnes en dobben

Verkaveling | zeer langgerekte opstreckende verkaveling

Beplanting | elzensingels (lagere delen met sloten) en houtwallen (hogere delen), wegbeplanting, plaatselijk lanen en landgoedbossen

Kernkwaliteiten van het woudontginningslandschap volgens CHK/FAMKE:

- leidijken
- vaarten, trekvaarten en wijken
- verkaveling, opstreckende
- houtwallen en elzensingels
- patroon van (zand)paden
- eendenkooien
- boerderijplaatsen
- lineaire dorpen
- kloosters, uithoven, kerken, stinzen- en staten(terreinen), landgoederen/ buitenplaatsen

- kleinschalige, karakteristieke bebouwing: kleine boerderijen, arbeiderswoningen, zuivelfabrieken aan de vaarten
- beschermde dorpsgezichten

Hoogveenontginningen

Kernkwaliteiten van de hoogveenontginningen op basis van de landschapstypen:

Bodem en ondergrond | heideontginningen met humeuze zandgronden met afgeveend hoogveen(restveengronden), matig reliëf, pingoruïnes en dobben

Maat en schaal | kleinschalig

Structuren | open heidegebieden, begrensde ruimten

Dorpen | concentraties rond veenontginningsdorpen en bebouwingslinten

Boerenerven – verspreide bebouwing langs wijken

Wegen | zowel haaks als in lengterichting van wijken

Water | wijken en vaarten

Verkaveling | opstreckend, plaatselijk onregelmatige, vierkante verkaveling

Beplanting | singelbeplantingen en recente bebouwingen

Kernkwaliteiten van de hoogveenontginningen volgens CHK/FAMKE:

- verkaveling, opstreckende
- vaarten, wijken
- boerderijplaatsen, verspreid en langs wijken
- boerderijerven, verspreid en langs wijken
- lineaire verveningsdorpen

Heideontginningen

Kernkwaliteiten van de heideontginningen op basis van de landschapstypen:

Bodem en ondergrond | heideontginningen met afgeveend hoogveen

Maat en schaal | kleinschalig

Structuren | plaatselijk restanten open heidegebieden, plaatselijk bebost, begrensde ruimten, plaatselijk verspreide bewoning en enige verdichting bij dorpsvorming

Dorpen | heidedorpen (verspreide bewoning), lintbebouwing langs wegen

Boerenerven | verspreid voorkomend langs wijken

Wegen | intensief ontsluitingspatroon, basis voor ontginning; wegen beplant

Water | restanten van wijken en vaarten

Verkaveling | opstrekking tot vierkante percelen (vooral vierkante percelen in heideontginningsdorpen)

Beplanting | elzensingels als begrenzing rond de percelen, beplante wegen; in meeste heideontginningsdorpen aanwezigheid elzensingels

Kernkwaliteiten van de heideontginningen volgens CHK/FAMKE:

- verkaveling, opstrekking
- boerderijplaatsen
- ontginningsboerderijen
- heidedorpen
- lineaire, kleinschalige bebouwing
- dichte ontsluitingspatroon van wegen en vaarten
- grenspalen
- gebieden met bijzondere waarden

Beekdalen (middenloop & bovenloop)

Kernkwaliteiten van de beekdalen (middenloop & bovenloop) op basis van de landschapstypen:

Bodem en ondergrond | uitgesleten dalen in keileemondergrond

Maat en schaal | klein tot middenschallig

Structuren | Beeklopen, deels natuurlijke kronkelig verloop, deels gekanaliseerd

Dorpen | vrijwel onbebouwd met weinig opgaande begroeiing, lintbebouwing (woudontginningen) op de ruggen langs de beken

Boerenerven | verspreid liggend op de ruggen, spaarzaam op lagere gronden langs de beek

Wegen | over hogere ruggen, op enkele punten kruisend met de beekloop

Water - beken en oude meanders

Verkaveling | vanuit de beek ontstane verkaveling, opstrekking percelen grasland; doorgaans rationeel verkaveld

Beplanting | plaatselijk moerasbos, afwisselend (halfnatuurlijke) graslanden en struweel in middenlopen, sporadisch beplanting langs bovenloop

Kernkwaliteiten van de beekdalen (middenloop & bovenloop) volgens CHK/FAMKE:

- vaarten, beken deels gekanaliseerd en bijbehorende waterstaatkundige bouwwerken (sluizen, bruggen, dienstwoningen, gemalen)
- verkaveling, opstrekking
- boerderijplaatsen, schaars langs de beken
- schaarse bebouwing langs de beken
- boerderijerven, schaars langs de beken
- Friese waterlinie

Bijlage 2 landschapstypen en landschapstypenkaart Ooststellingwerf

1. Woudontginningen

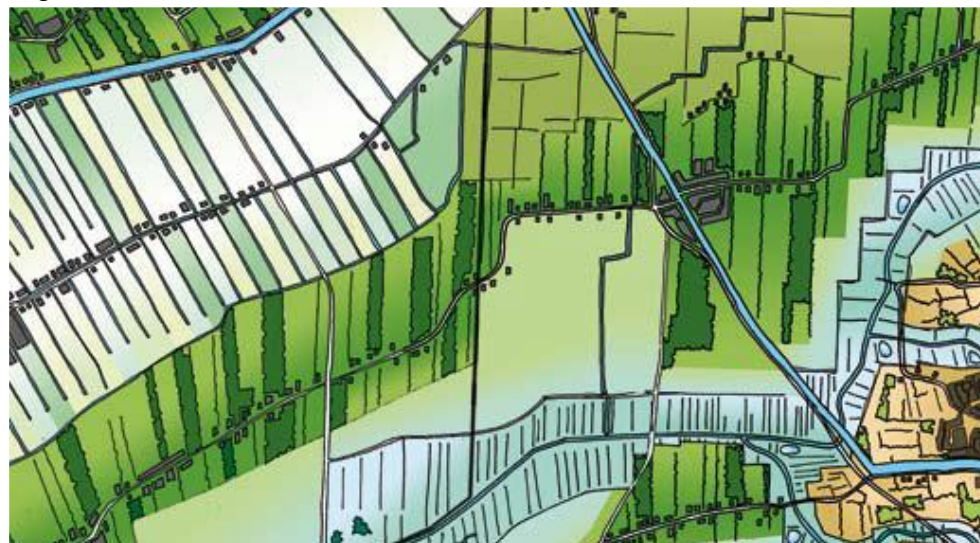
Besloten, kleinschalig karakter, op hoge zandruggen, lange, smalle kavels met houtsingels op de perceelsgrenzen.

In de dertiende eeuw zijn de mensen begonnen met het in cultuur brengen van de dekzandruggen tussen de beekdalen. Deze ruggen zijn de hogere en dus drogere plekken in het landschap en daarom geschikt als woonplek. Op de dekzandruggen liggen langgerekte kavels, die haaks staan op de loop van de beek. De percelen worden van elkaar gescheiden door houtsingels en smalle bosstroken.

Op deze drogere dekzandruggen, die van oost naar west liggen, zijn de lintdorpen ontstaan. De dorpen en buurtschappen zijn onderling verbonden door een rechtlijnig wegenpatroon dat ook de dekzandruggen volgt. Kenmerkend voor woudontginningen zijn de parallelle wegen waarvan er één over het hoogste deel van de zandrug loopt, de zogenaamde binnenweg, en de ander op de overgang tussen beekdal en dekzandrug ligt, de buitenweg. De grote doorgaande wegen op de zandruggen worden begeleid door laanbeplanting. Ook de bebouwing volgt de dekzandrug waardoor de woudontginningen hun karakteristieke langgerekte patroon van lintbebouwing, essen, heidevelden, hooilanden en bos hebben gekregen.

De structuur van de woudontginningen wordt bepaald door het ontginningslint met haaks daarop singels, houtwallen en bosstroken die langgerekte landbouwkavels begeleiden. Deze kavelgrensbeplanting komt in verschillende breedtes, lengtes en dichtheden voor en staan tot op het erf. De bebouwing en beplanting zorgt voor een afwisselend beeld van open en gesloten waardoor een aantrekkelijk silhouet ontstaat. Het is belangrijk om de doorzichten te waarborgen. Ook de overgang naar het beekdal geeft een afwisselend beeld doordat de singels, houtwallen en bosstroken in verschillende lengtes tot in het open gebied doorlopen.

Het contrast tussen het open, grootschalige, lager gelegen beekdal en de besloten, kleinschalige, hoger gelegen woudontginning zorgt ervoor dat de opbouw van het gebied duidelijk herkenbaar is in het landschap. Om dit contrast herkenbaar te houden is het belangrijk om de beslotenheid en kleinschaligheid van de woudontginningen door opgaande beplanting te behouden en te versterken.

Uitsnede onderlegger met woudontginningslandschap bij Donkerbroek en Haule

Kernkwaliteiten:

- Parallelle wegenstructuur met aanliggende bebouwing, wat resulteert in lange, rechte bebouwingslinten;
- Opstreckende verkavelingsrichting met lange, smalle kavels vanaf de ontginningsas richting het beekdal;
- Historische boerderijen in de linten, aan of op enige afstand van de weg.
- Vaak parallelle wegenstructuur met een binnenweg op het hoogste deel van de zandrug en een buitenweg aan de zijde van het beekdal;
- Regelmatige opzet van erven;

- Laanbeplanting langs de wegen, houtsingels op perceelsgrenzen en bosstroken geven het gebied een kleinschalig en vrij besloten karakter;
- Duidelijk contrast tussen meer beplante dekzandruggen en weidse beekdalen.

2. Beekdalen

Aaneengesloten, grootschalig met kleinschalige gradiënten, weids karakter, lagere ligging.

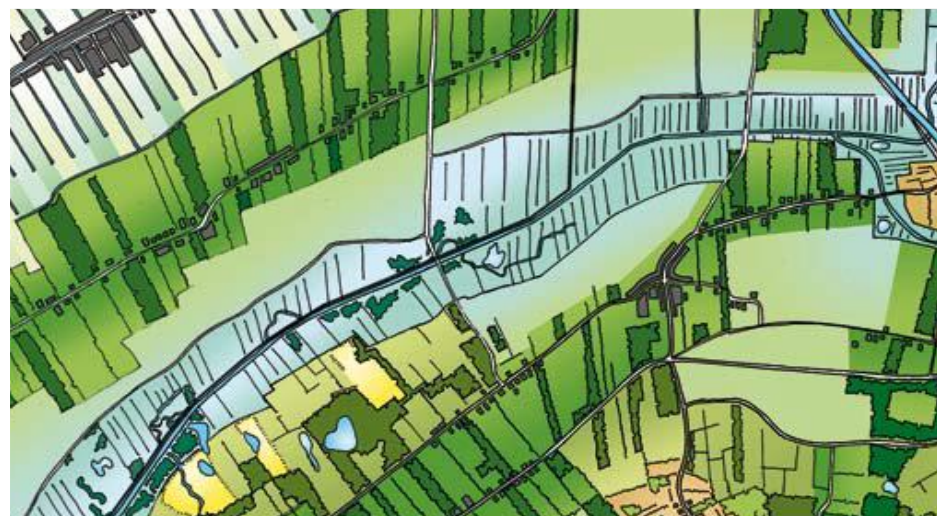
De beekdalen zijn lage, door beken uitgesleten delen tussen de zandruggen. Doordat ze van oudsher nat en moeilijk begaanbaar waren, zijn de beekdalen lange tijd onbewoond gebleven. In de middeleeuwen fungeerden de beekdalen als hooiland en weidegrond voor het vee. In Ooststellingwerf liggen de beekdalen van de Linde, de Tjonger (Kuunder) en het Grootdiep/ Koningsdiep. Van oorsprong zijn dit meanderende beken, maar vanwege onder andere de waterbeheersing zijn de beken in de vorige eeuw gekanaliseerd: de Tjonger in 1880 en de Linde vanaf 1922.

De vroegste bewoning van de beekdalen vond in drogere tijden ooit plaats op de oevers van de beken. Tegenwoordig staan verspreid langs wegen uit de ruilverkaveling forse boerderijen met schuren en stallen duidelijk als kleine en geïsoleerde elementen in het open beekdal.

Kernkwaliteiten:

- Open, weids karakter;
- Een grootschalige openheid, die sterk contrasteert met de meer besloten woudontginningen op de zandruggen;
- Slotenpatroon haaks op de loop van de beek;
- Rationele en planmatig aangelegde ruilverkavelingswegen;
- Bebouwing komt beperkt voor, alleen aan later aangelegde ruilverkavelingswegen;
- Regelmatige opzet van erven;
- Incidentele beplanting, meestal gekoppeld aan erven;

- Aanwezigheid van dijken.

Uitsnede onderlegger met beekdallandschap van De Tjonger

3. Essenlandschap

Beslotenheid, kleinschaligheid en een onregelmatige verkavelingsstructuur.

Op de uitlopers van het Drents Plateau is, net als in Drenthe, in de vroege middeleeuwen het essenlandschap ontstaan. Rond deze essen zijn de dorpen en buurtschappen gegroeid, zoals Oosterwolde, Jardinga, Schrappinga, Weper, Tronde en Oud Appelscha. De essen liggen als eilanden tussen de beekdalen van het Grootdiep, de Tjonger en de Linde. Het 'onland' is vanuit de esdorpen afgeplagd en gemeenschappelijk begraasd. De lange geschiedenis van de esdorpen is in het landschap nog steeds te zien. Historische boerderijen, erven, houtsingels en (het reliëf van) de essen maken het een waardevol gebied. Het wegenverloop is kronkelig. De bolle vorm van de essen en de aanwezige steilranden zorgen op kleine schaal voor hoogteverschil.

Aan de rand van de essen, op de overgangen naar de beekdalen, liggen de esdorpen die vaak een stervormig bebouwingspatroon hebben met een brink als dorpskern.

Bij boerderijen staat zware erfbeplanting van kleine bosjes, houtsingels en houtwallen als afscherming tussen het erf en de akkers en weilanden. Door deze erfbeplanting met veelal inheemse soorten loopt deze over in de beplanting in de omgeving. De bebouwing is hierdoor ingebed in het landschap. Rond de dorpen en buurtschappen liggen essen van diverse grootten. Wegen zijn zwaar beplant met bomenrijen en houtsingels die samen met reliëfrijke percelen met beplante randen, bospercelen en houtwallen zorgen voor een coulissewerking in het kleinschalige essenlandschap. Beplanting op de steilranden van een es zorgt ervoor dat de hoogteverschillen in het landschap zichtbaar zijn en blijven.

Uitsnede onderlegger met essenlandschap rond Oosterwolde

Kernkwaliteiten:

- Aanwezigheid van microreliëf: bollende bouwlanden (essen) en steilranden;
- Kleinschalig landschap met een afwisseling van houtsingels, bospercelen, esrandbeplantingen, boomgroepen, losse bomen en laanbeplanting langs de wegen;
- Onregelmatige verkaveling;
- Organisch wegenverloop vanuit de dorpen naar de omgeving, waarbij de wegen vaak nog een klinkerbestrating hebben en een bomenrij aan weerszijden;
- Historische boerderijen in een ruime opzet en vrije ordening ten opzichte van de weg en van elkaar;
- Onregelmatige opzet van erven. Zware erfbeplanting.

4. Hoogveenontginningen

Kleinschalig/ half-open tot weids/ nat gebied/ veel vaarten

Verkavelingsstructuur: regelmatig, opstrekkend.

De hoogveengebieden zijn lange tijd ondoordringbare natte, ruige gebieden geweest. De hoogvenen strekten zich uit over het Drents Plateau tot in de bovenlopen van de beken en tot aan de dekzandruggen. Vanaf het eind van de negentiende eeuw zijn de gebieden in cultuur gebracht. De turf werd over het water afgevoerd. Langs de vaarten waar de turfsteekers zich vestigen, ontstonden veenkoloniedorpen. De vaarten vormen zo naast transportas een ontginningsbasis en afwateringskanaal voor het 'onland'.

Hier bevindt zich het Fochteloërveen, een 2500 hectare groot restant van het Drents- Friese hoogveengebied, en één van de weinige, bewaard gebleven, hoogveengebieden in Nederland.

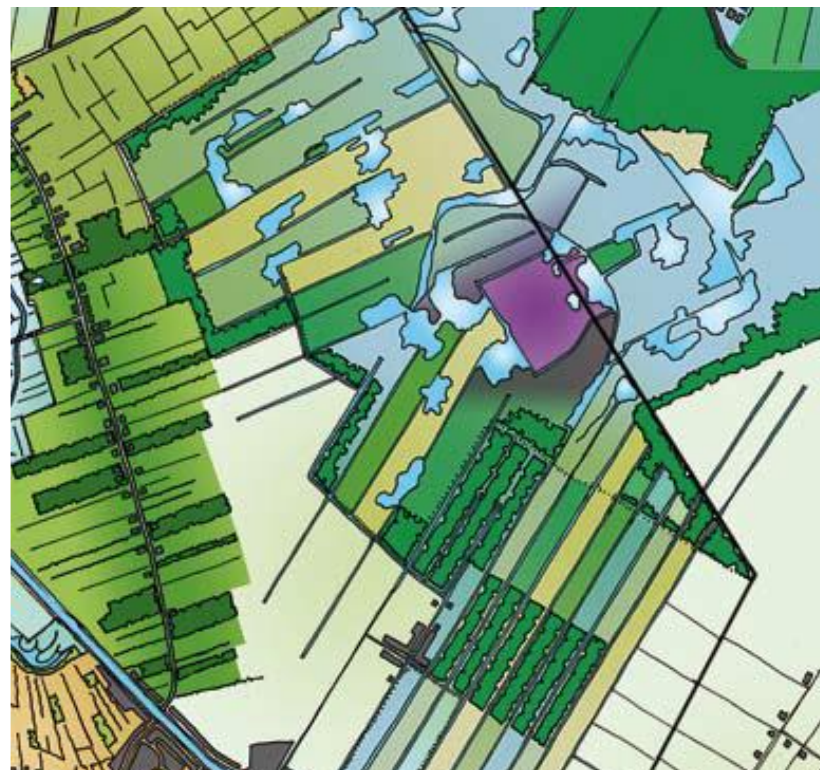
De Compagnonsbossen en het dorp Ravenswoud zijn in 2007 aangewezen als beschermd dorpsgezicht. De Compagnonsbossen kenmerken zich door het strakke patroon van wijken die op gelijke afstand van elkaar liggen. Dit geeft het gebied een duidelijke en systematische ordening. De vaarten vormen de hoofdstructuur van de dorpen in de hoogveenontginningen. Langs de vaarten zijn de veenkoloniale dorpen met de vele kleine arbeidershuisjes ontstaan.

Bebouwing staat nu in halfopen en dichte linten langs de vaart waarbij in de dorpskern het dorp vaak is uitgegroeid tot buiten het lint. Doorzichten vanuit het dorp naar het landschap zorgen voor een relatie tussen dorp en het buitengebied.

De opstreckende verkaveling ligt haaks op de vaarten en bebouwing waarbij sloten met houtsingels en elzensingels de kavelgrens aangeven. Deze erfbeplanting loopt over het erf langs de wijken en sloten het landschap in. De hoofdvaarten zijn geaccentueerd met zware laanbeplanting.

Kernkwaliteiten:

- De herkenbare veenkoloniale ontginningsstructuur van wijken, verkaveling en laanbeplantingen;
- Stelsel van open hoofdvaarten met haaks daarop wijken in regelmatige onderlinge afstand;

Uitsnede onderlegger met hoogveenontginningslandschap bij Haulerwijk en het Fochteloërveen

- Bebouwingslinten die zijn uitgegroeid tot langgerekte dorpen langs de hoofdvaart;
- Leidijken als oude waterkering (bij Fochteloë en Waskemeer);
- De omgeving van Ravenswoud (met de Compagnonsbossen) als beschermd (dorps)gezicht met kenmerkende rationele, blokvormige en rechte lijnige verkaveling die zich uit in de opzet van de wijkstructuur en de ligging van de boerderijen op de kop van de kavels;
- Bebouwingslinten die zijn uitgegroeid tot langgerekte dorpen langs de hoofdvaart;
- De structuur van het gebied wordt bepaald door een opstreckende verkaveling haaks op de hoofdvaart;

- Erven meest een tot tweezijdig beplant en regelmatig van opzet. Erven als verdichtingen aan de weg;
- Open gebieden die door beplante wegen en bebouwingslinten worden begrensd.

5. Heideontginningen

Half-open tot besloten, hoog en droog, blokverkaveling.

De heideontginningen zijn de gronden in de gemeente die pas laat in cultuur zijn gebracht. Door hun natuurlijke omstandigheden, vooral de arme en droge bodem, waren deze gronden in eerste instantie niet geschikt als landbouwgrond.

In het begin van de 20e eeuw zijn de heideontginningen ontstaan op de drogere randen van het Drents plateau en de hogere gronden langs de middenloop van beken. Door het steken van pluggen en begrazing ontstonden heidevelden en soms stuifzand. Later zijn deze heideontginningen dankzij de komst van kunstmest gecultiveerd of bebost voor houtproductie. Doordat heideontginningen een relatief jong landschap zijn, vind je er geen oude dorpsstructuren, maar ligt de bebouwing verspreid over het landschap in een onregelmatige blokverkaveling.

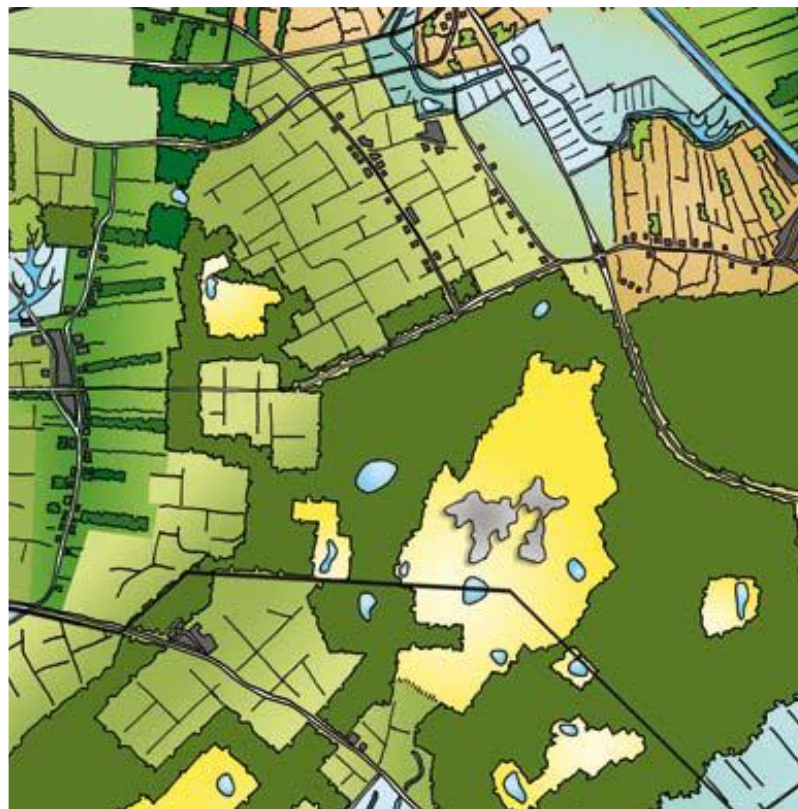
In de open landbouwgebieden staan vaak grote bedrijfsgebouwen met een robuuste erfbeplanting van singels, erfbosjes en solitaire bomen. Het Nationaal Park Drents-Friese Wold is met een oppervlakte van meer dan 6000 hectare één van de grootste natuurgebieden van Nederland en is onderdeel van het heideontginningslandschap.

De structuur van het landschap wordt bepaald door boscomplexen, grote en kleine heiderestanten en open landbouwgebieden die doorsneden worden door berkensingels, houtwallen en bosjes. Het landschap is daardoor afwisselend open en besloten.

Kernkwaliteiten:

- Planmatige, rationele verkaveling in lange lijnen;
- Nieuwe erven aan de nieuwe wegen door het gebied;
- Afwisseling van open en besloten gebieden.

- De structuur van het gebied wordt bepaald door een rechthoekige verkaveling met afwisseling van landbouwgrond, grote bospercelen en heiderestanten en daarmee een afwisseling van open en besloten gebieden;

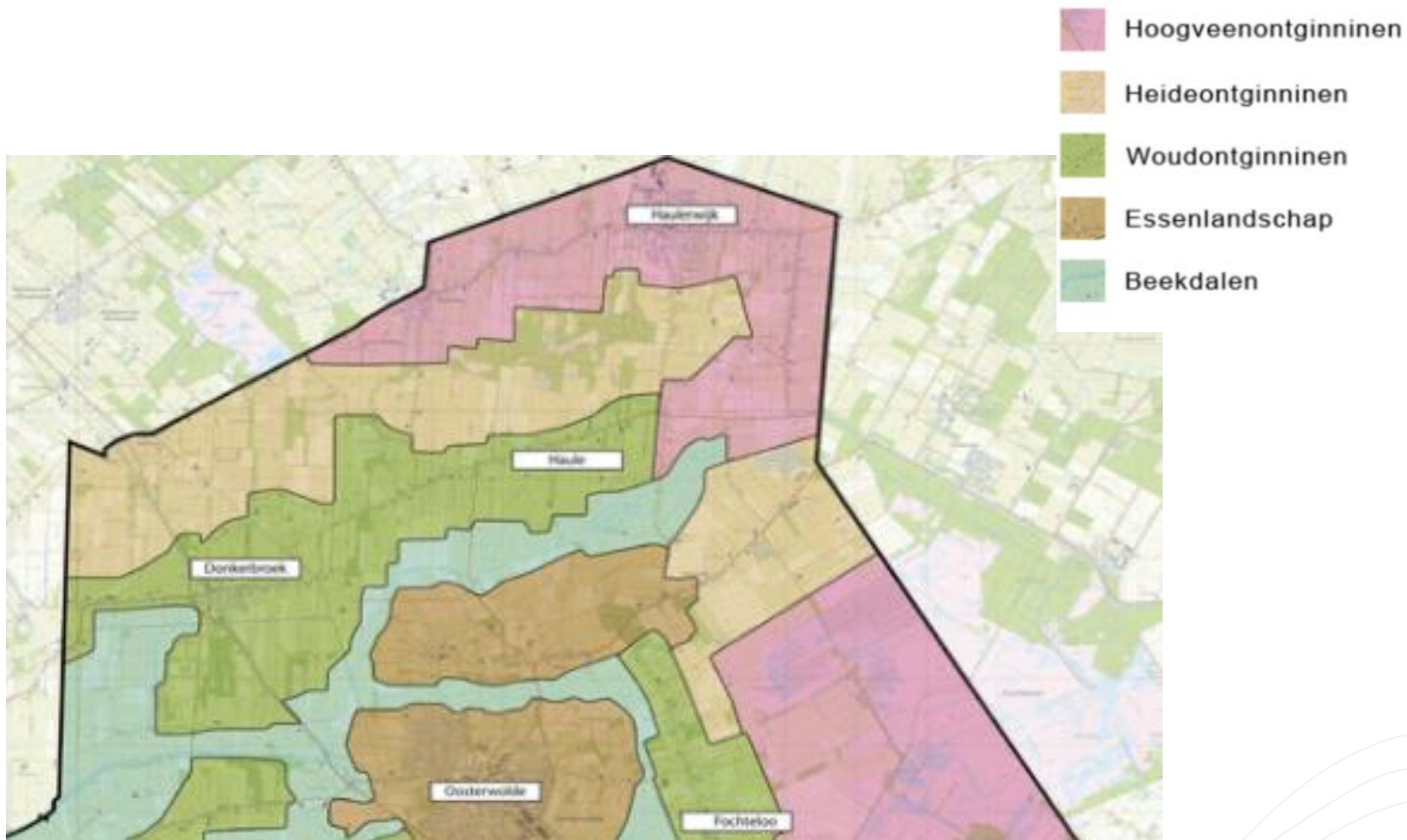
Uitsnede onderlegger met heide- en broekontginningslandschap bij Appelscha en Langedijke

- Inmiddels verdwenen spoorlijnen, grotendeels samenvallend met huidige wegennet;
- Aanwezigheid van pingoruïnes en dobben;
- Bebouwing ligt verspreid aan de meestal sterk beplante wegen;

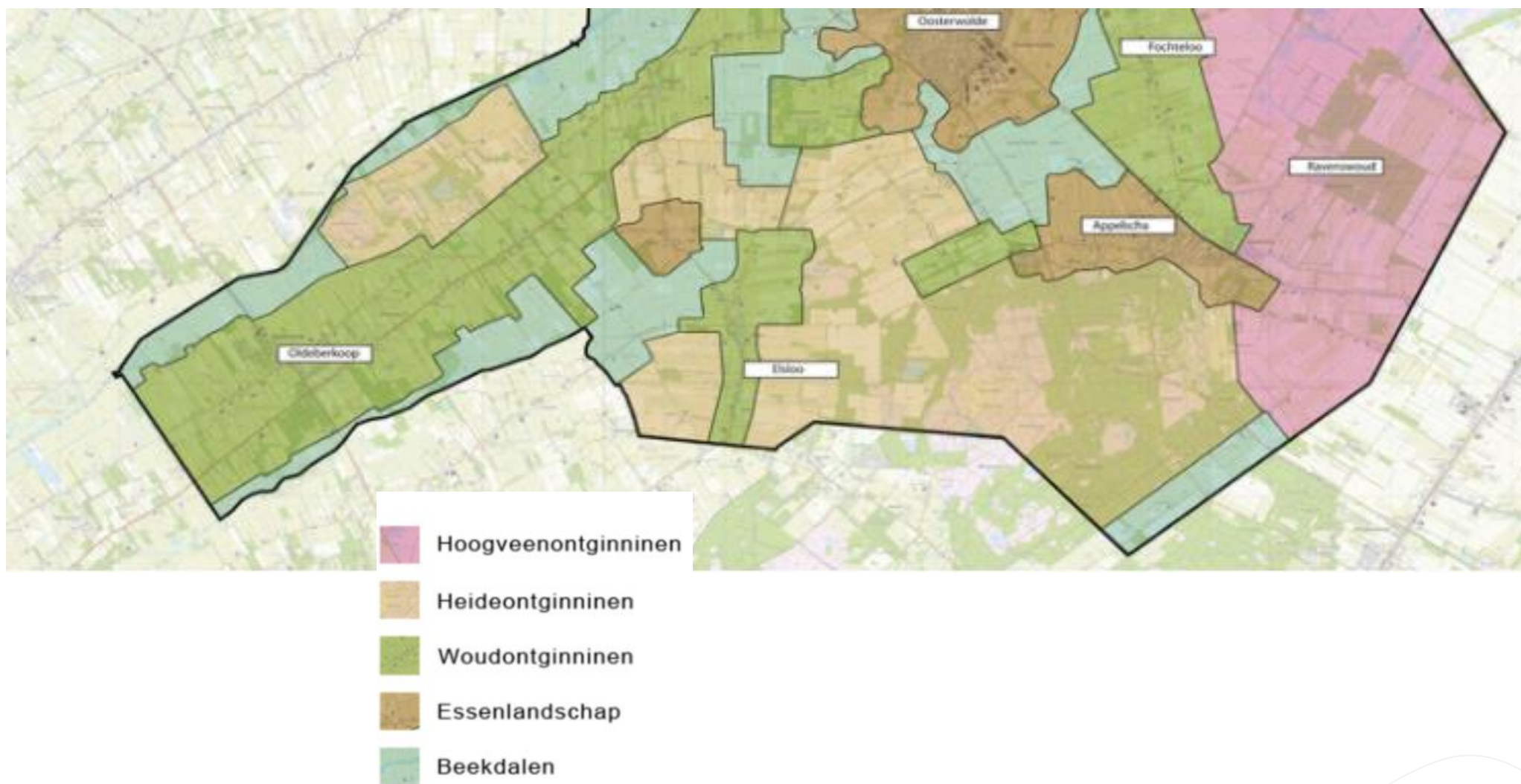
- Regelmatige opzet van erven;
- Erven als verdichtingen aan de weg;

6. Kaart landschapstypen Ooststellingwerf

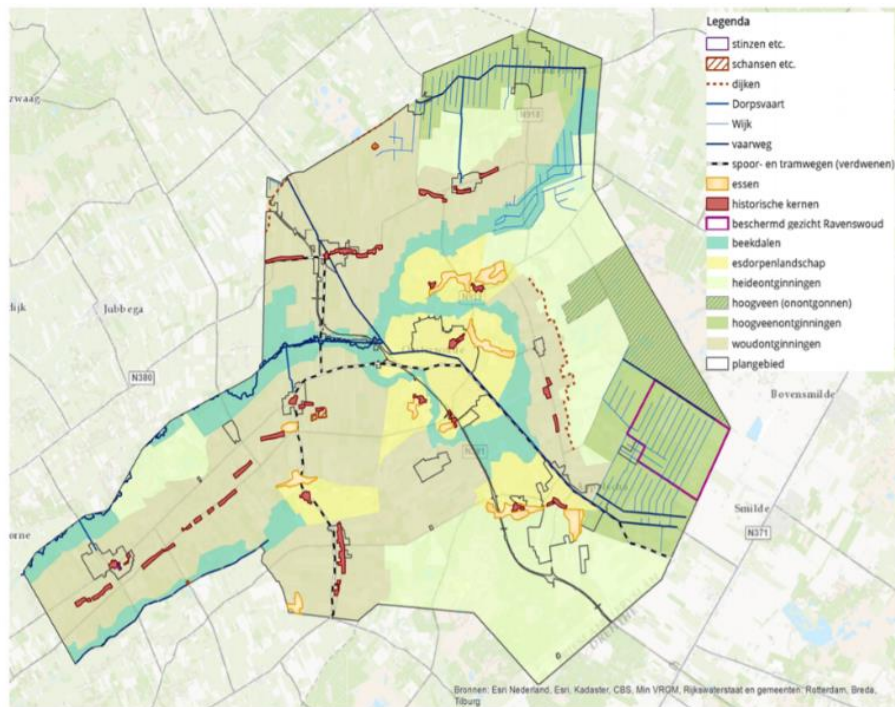
noordelijk deel

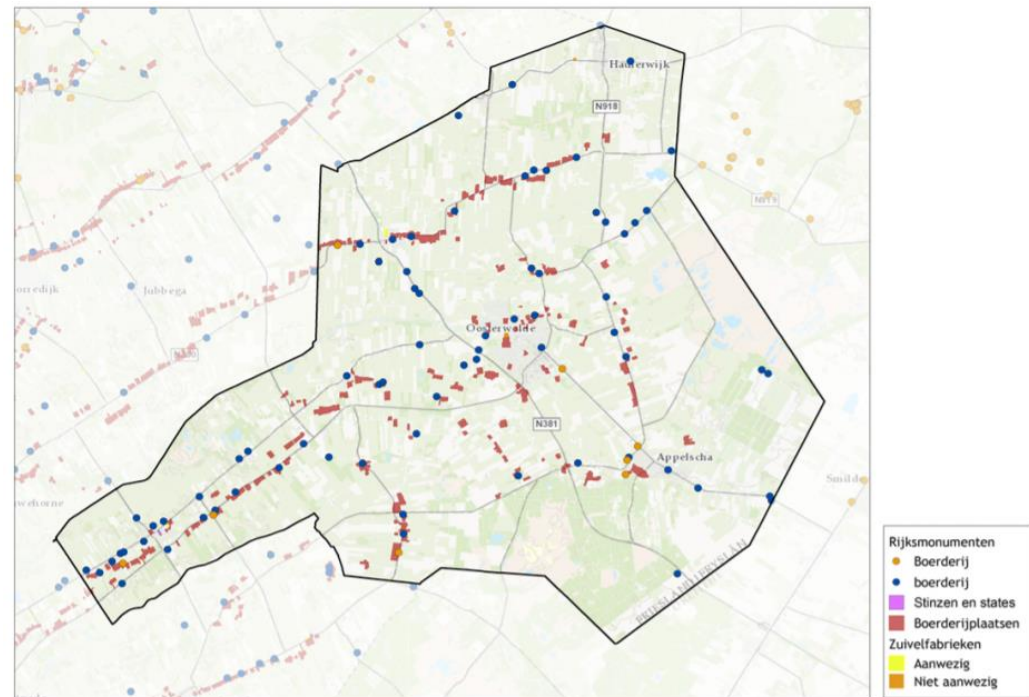
zuidelijk deel

Bijlage 3 Kaarten Toelichting Bestemmingsplan Buitengebied Ooststellingwerf

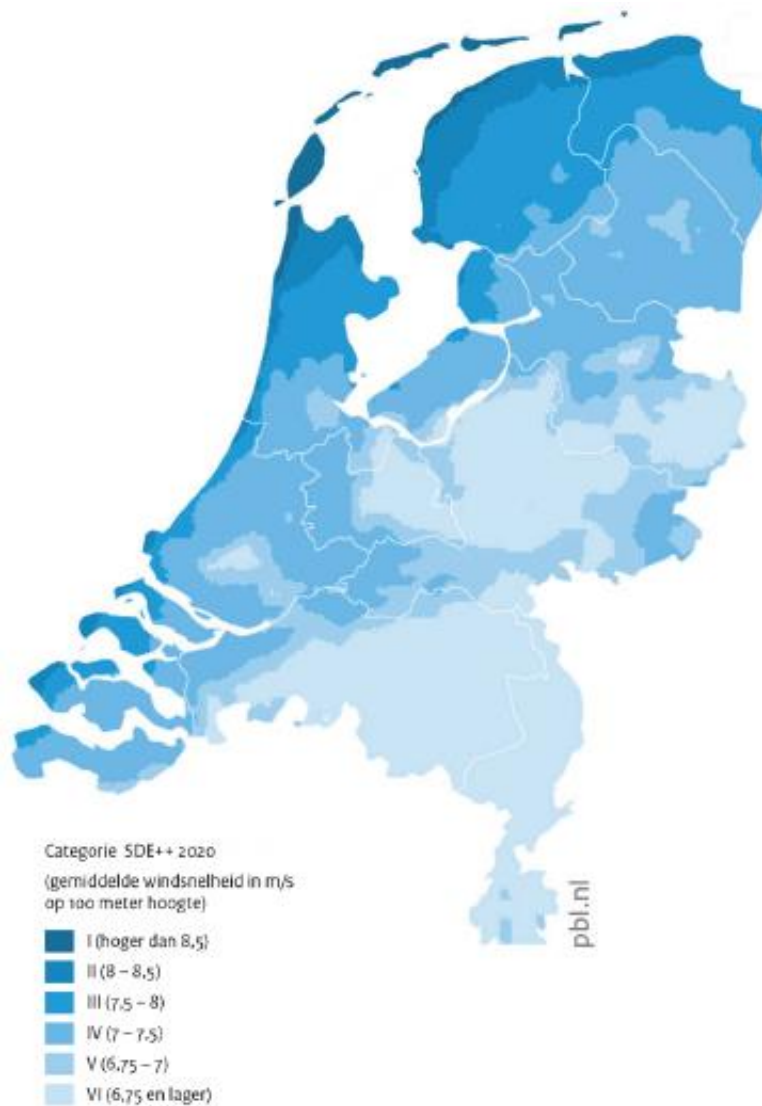

Figuur 4. Overzichtskartaat landschap en cultuurhistorie

Figuur 6. Agrarische functies

Bijlage 4   **Windkaart**

Gemiddelde windsnelheid (2003 – 2013) (bron KNMI, RIVM, RVO)

Bijlage 5 Procesboek ontwikkeling agrarische erven Ooststellingwerf

Procesboek

Ontwikkeling (agrarische) erven
Ooststellingwerf

Procesboek Ontwikkeling (agrarische) erven Ooststellingwerf

Projectnummer: 180.00.01.35.00

Datum: 20 augustus 2015

Inhoudsopgave

1. Inleiding	7
2. Integrale afweging	13
3. Inpassing op locatie	17
4. Woudontginningen	21
5. Essenlandschap	33
6. Heideontginningen	45
7. Hoogveenontginningen	57
8. Beekdalen	69

1. Inleiding

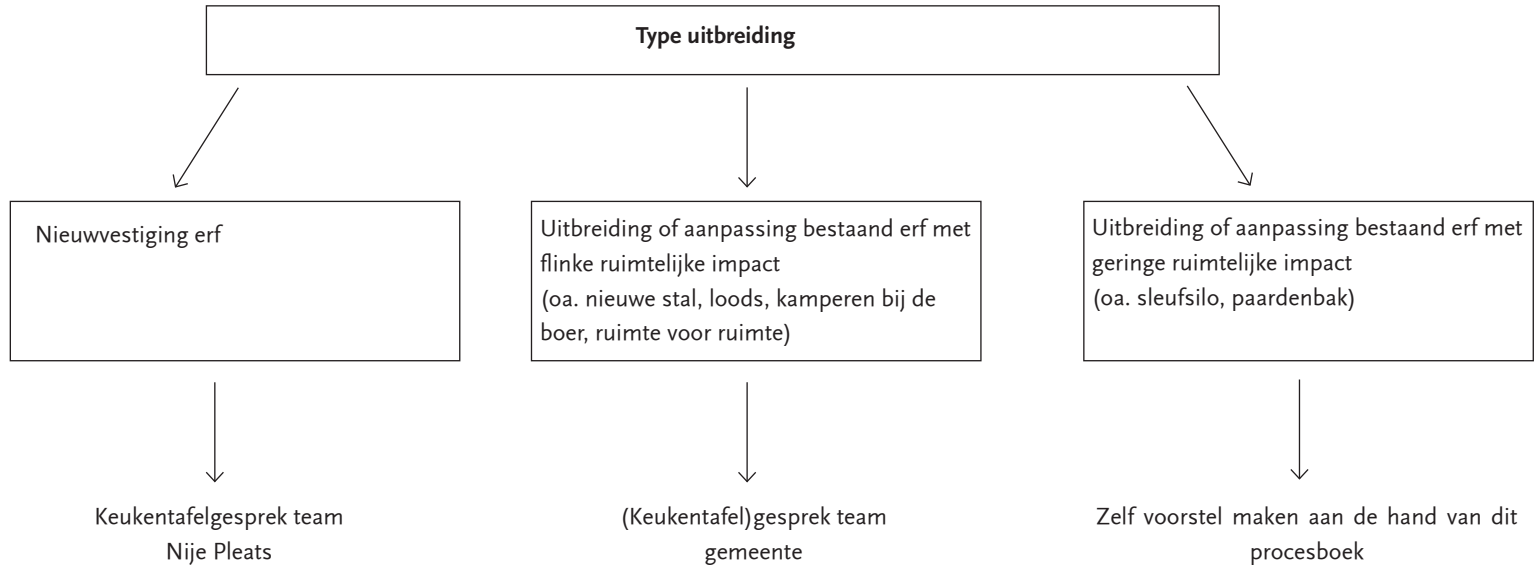
In onze gemeente Ooststellingwerf hechten we aan ons fraaie landschap. Het is een van de visitekaartjes van onze gemeente. Daarom vinden we het van groot belang dat nieuwe ontwikkelingen in het landelijke gebied goed passen in het landschap en in hun omgeving: een mooi erf in een mooi landschap. We hanteren daarbij de 'ja,mits'-instelling: nieuwe ontwikkelingen mogen in het landelijk gebied, mits ze een bijdrage leveren aan het verbeteren van de kwaliteit van het landschap.

Dit procesboek laat zien op welke wijze we willen ontwikkelen met kwaliteit in het landelijk gebied. Daarbij geven we meteen aan dat ontwikkelen met kwaliteit altijd maatwerk is en afhankelijk van plannen en plek. Maar in dit boek geven wij de handvatten om het goede maatwerk te kunnen leveren en te komen tot een plan dat ontwikkelruimte biedt en een kwalitatieve meerwaarde levert voor de locatie en de directe omgeving.

Relatie met bestemmingsplan

Het bestemmingsplan buitengebied geeft de kaders waarbinnen ontwikkelingen in het buitengebied mogen plaatsvinden. Tussen het bestemmingsplan en dit procesboek zit een nauwe relatie. In het bestemmingsplan is namelijk vastgelegd dat ontwikkelingen pas worden toegestaan als daarbij de stappen uit dit procesboek zijn gevolgd en het daaruit voortkomende plan door het college van Burgemeester en Wethouders is goedgekeurd. Het procesboek is als bijlage bij de regels vastgesteld.

PROCES

Relatie met Nije Pleats

In de provincie Fryslân is ‘Nije Pleats’ inmiddels een bekend begrip. Nije Pleats is een provinciale aanpak voor het uitbreiden van (agrarische) erven in het buitengebied. Onderdeel van de procesaanpak is een specialistisch team dat aan de keukentafel samen met de gemeente en de ondernemer bekijkt hoe een vergroting of ontwikkeling van een (nieuw) agrarisch erf gestalte kan krijgen. Daarbij wordt rekening gehouden met een goede bedrijfsvoering en praktische inrichting van het erf, planologische randvoorwaarden en een goede landschappelijke inpassing.

In Ooststellingwerf werken we ook met dit team van de Nije Pleats, maar alleen in gevallen waarbij sprake is van de vestiging van een nieuw agrarisch bedrijf.

Denkstappen en processtappen

Dit voorliggende procesboek is gebaseerd op dezelfde afwegingen en stappen als die in de provinciale ‘Nije Pleats’ -methode worden toegepast. De stappen zijn van toepassing op alle vormen van ontwikkeling van agrarische erven in het buitengebied van de gemeente. Het procesboek geeft aan welke denkstappen doorlopen moeten worden in het proces om te komen tot een plan op maat. Deze denkstappen hoeft u niet allemaal alleen te zetten, dat hangt af van de omvang van uw plannen. Wilt u bijvoorbeeld een paardenbak op uw erf realiseren, wat natuurlijk een ruimtebeslag en een verandering van het erf met zich meebrengt, maar geen toename van dieren, dan kunt u zelf veel doen.

Waar een nieuwe ontwikkeling gepaard gaat met een toename van verkeersbewegingen of dierenaantallen, dan gaan wij graag eerst met u in overleg. Dat geeft het schema hiernaast ook aan. Met het doornemen van dit procesboek, voorafgaand aan dat overleg, bent u al goed voorbereid.

Hoe zit dit procesboek in elkaar?

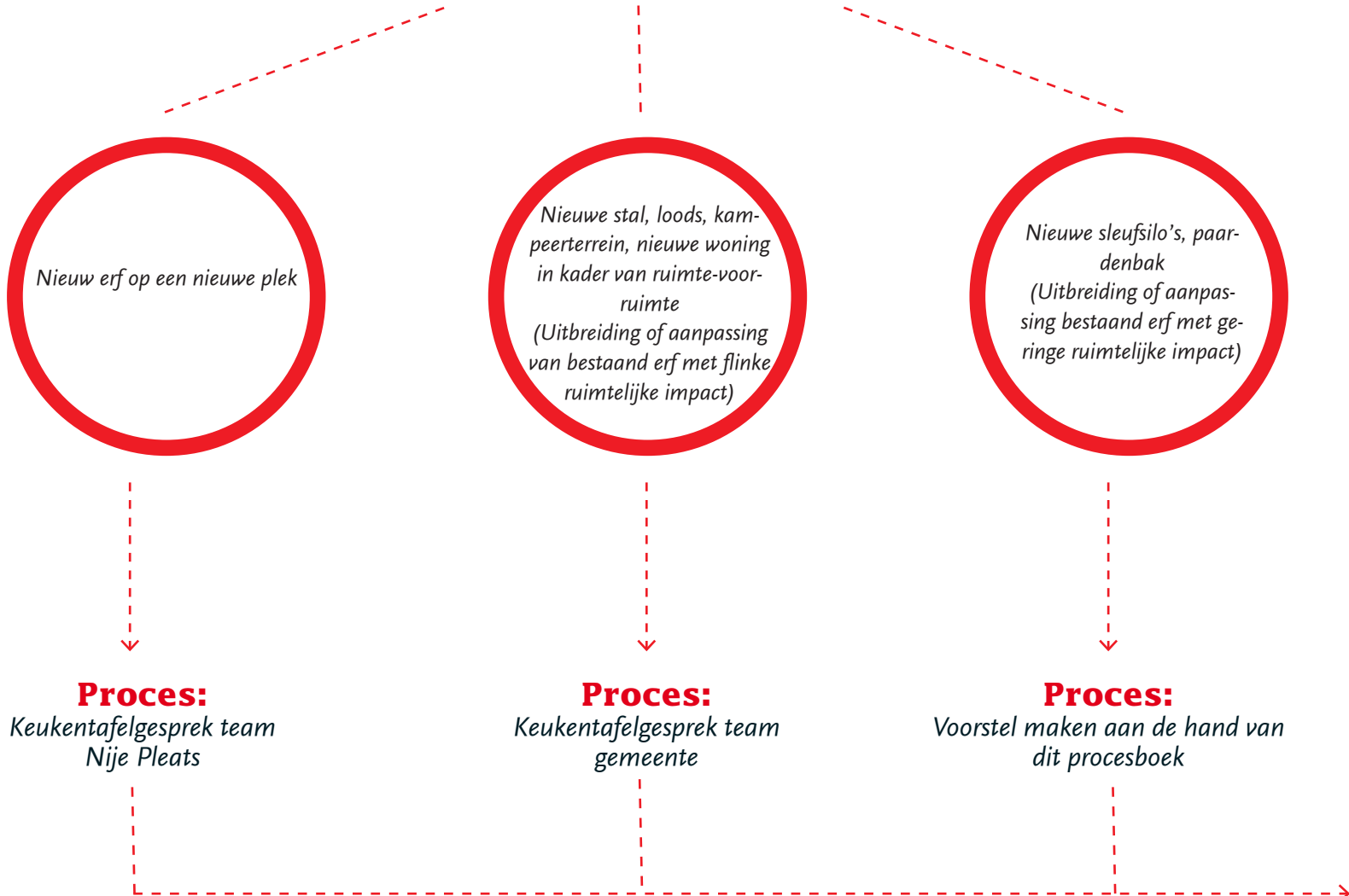
Dit procesboek geeft de achterliggende gedachten en de te zetten stappen om te komen tot een maatwerkoplossing voor uw ontwikkelplannen. Daarbij valt het procesboek uiteen in twee delen. Het eerste deel (hoofdstuk 2) gaat in op de locatie en de omgeving: is de gekozen plek ook voor de lange termijn de meest geschikte plek voor de ontwikkeling? Deze afweging zorgt voor een integrale afgewogen onderbouwing van de ontwikkeling(en) op de gekozen locatie. Hierbij worden alle randvoorwaarden vanuit verkeer, milieu, natuur etc. in beeld gebracht.

Als de keuze voor de locatie goed is onderbouwd, kan in tweede instantie (vanaf hoofdstuk 3) worden ingezoomd op de ontwikkeling en de locatie zelf. In dit hoofdstuk gaat het over de wijze waarop de ontwikkeling op het erf kan worden vormgegeven, rekening houdend met de landschappelijke kenmerken van de omgeving en met de bedrijfseconomische wensen van de initiatiefnemer. In dit deel worden voor elk landschap voorbeelden gegeven hoe een landschappelijke inpassing vorm kan krijgen. Een schematisch overzicht van alle processtappen vindt u op de volgende pagina's.

Stappenplan proces

1. Spoorkeuze

Wat wilt u realiseren?

2. Processtappen (voor elk spoor gelijk!)

A

Integrale afweging - is het de goede locatie?

1. Tijdshorizon

Staat uw grondpositie (aantal m²) in verhouding tot de gewenste uitbreiding en is die voldoende voor een toekomstbestendige ontwikkeling?

2. Bereikbaarheid

Heeft de uitbreiding consequenties voor het verkeer van en naar uw bedrijf? Heeft u een extra ontsluiting van het erf nodig of een bredere inrit?

3. Nabijheid wonen

Is er voldoende afstand tot naastgelegen woonbebouwing?

4. Nabijheid natuur

Welke effecten verwacht u met uw ontwikkeling op de natuur in uw omgeving?

B

Inpassing locatie - hoe ziet het eruit?

1. Landschapstype

In welk landschapstype ligt uw erf? Kijk op de kaart op pagina 18 en ga naar het desbetreffende hoofdstuk.

2. Uitbreidingswensen

Wat zijn uw wensen? Welke omvang hoort daarbij?

3. Landschappelijke waarden

Welke landschappelijke waarden zijn er in uw directe woon- en werkomgeving?

4. Randvoorwaarden omgeving

Zijn er nog randvoorwaarden uit de omgeving (zie deel A) die bepalend zijn voor hoe u uw uitbreidingswensen kunt realiseren?

5. Stel een inpassingsplan op

Maak een inpassingsplan aan de hand van alle ingrediënten uit de vorige stappen.

6. Vormgeving bebouwing en bouwwerken

Hoe komen de nieuwe bebouwing of de nieuwe bouwwerken eruit te zien?

Maak één document waarin de resultaten uit deel A zijn opgenomen en een inpassingsplan met bijbehorende onderbouwing.

2. Integrale afweging

2.1 Inleiding

Als ondernemer ben je voortdurend bezig met het toekomstbestendig houden en maken van je bedrijf.

Soms betekent dat dat het bedrijf zich verder moet ontwikkelen: schaal vergroten, verbreden met andere functies of stoppen en wat nieuws beginnen.

Wanneer dit betekent dat het erf moet worden opgeschaald of aangepast en dat niet past binnen de regels van het bestemmingsplan zal er een nieuwe ruimtelijke (vergunning)procedure moeten worden gestart. Dan is dit procesboek de handleiding om te komen tot een passend voorstel op basis waarvan uiteindelijk een omgevingsvergunning kan worden verleend.

De belangrijkste eerste vraag hierbij is of de voorgenomen locatie de juiste plek voor de gewenste ontwikkeling? Is bijvoorbeeld de bereikbaarheid van het erf voldoende om de bij de schaalvergroting horende toename aan verkeer goed te kunnen afwikkelen? En past een vergroting nog binnen de milieucontouren ter plekke? Met andere woorden: is het verstandig om op deze plek nog te investeren?

2.2 Aspecten voor afweging

Het antwoord op de vraag of de voorgenomen locatie (vaak de bestaande locatie) geschikt is voor een uitbreiding van het erf is niet gemakkelijk eenduidig te beantwoorden. Bovendien speelt vaak mee dat veel bedrijven familiebedrijven zijn waar decennialang van vader op zoon (of dochter) een bedrijf heeft gehad. Toch is het goed om te bepalen bij elke ontwikkeling of die locatie voldoende toekomstperspectief biedt.

Belangrijke aspecten die een rol spelen om uit te kunnen breiden op de bestaande locatie of toch te kiezen voor een verplaatsing en nieuwvestiging:

1. tijdshorizon
2. bereikbaarheid: ontsluiting en infrastructuur
3. nabijheid van wonen
4. nabijheid van natuur

In het navolgende wordt bij elk van de aspecten ingegaan op de te maken afweging. Wij verwachten dat u bij het indienen van uw verzoek om medewerking te verlenen aan uw plannen, ook ingaat op al deze aspecten en de daaruit voortvloeiende afweging. In sommige gevallen kan dat heel kort. Maar hoe omvangrijker de ontwikkeling, hoe ingewikkelder de te maken afweging is. In die gevallen is het ook goed om eerst een afspraak te maken met ons op het gemeentehuis om deze bredere verkenning samen door te spreken.

1. Tijdshorizon

Het vergroten of verder ontwikkelen van een bedrijf is meestal niet alleen voor de korte termijn. Het is dan ook goed om meteen in het begin van het (denk)proces stil te staan bij de ontwikkelmogelijkheden, ook op langere termijn, op de gedachte locatie.

Is er voldoende ruimte, hoe zit het met de grondposities? Past de uitbreiding in de plannen voor de verdere toekomst?

Grondpositie is met name ook van belang voor agrariërs. Grotere stallen betekent meer beesten en daarvoor is meer grond nodig. Een nieuwe stal van bijvoorbeeld 3000 m² biedt ruimte aan zo'n 300 koeien en daarvoor is (naar de huidige maatstaven) zo'n 150 hectare cultuurgrond nodig.

Wij verwachten dat u in beeld brengt dat uw grondpositie (aantal m²) in verhouding staat en voldoende is voor een toekomstbestendige ontwikkeling.

2. Bereikbaarheid

Een goede bereikbaarheid is voor ondernemers in het landelijk gebied van groot belang, of het nu gaat om een kampeerterrein of een (groot) agrarisch bedrijf. Een groter bedrijf genereert meer verkeersbewegingen en niet alle bestaande wegen zijn daarop berekend.

Voor agrarische bedrijven komt daar bovenop dat ook het in te zetten materieel steeds groter en zwaarder wordt. Is de bestaande infrastructuur daar nog geschikt voor? Ontstaan er conflicten met bijvoorbeeld het langzaam verkeer?

Als een boer door het dorp moet met zijn materieel is dat voor de boer lastig, maar geeft het voor het dorp ook hinder. Daarnaast heeft een modern agrarisch erf steeds vaker een tweede ontsluiting. Wetgeving, een efficiënte bedrijfsvoering en veiligheid vragen een scheiding van verkeersstromen die het erf op en af gaan.

Ooststellingwerf is een landelijke en toeristisch recreatieve gemeente. Als gemeente accepteren we daarmee dat er (veel) landbouwverkeer in onze gemeente rijdt, maar ook veel recreatief (fiets)verkeer.

Wij vragen u bij het uitwerken van uw plannen aan te geven op welke wijze de uitbreiding consequenties heeft voor het verkeer van en naar uw bedrijf en of u een extra ontsluiting van het erf nodig bent, of een bredere inrit.

3. Nabijheid wonen

De nabijheid van woonbebouwing van derden rond het boerenbedrijf kan beperkingen opleveren voor de ontwikkelingsmogelijkheden van een (agrarisch) bedrijf, nu én in de toekomst. In Nederland hanteren we richtlijnen voor de afstand tussen woningen en andere bestemmingen. Deze richtlijnen, vastgesteld door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) zijn opgesteld in het kader van 'een goede ruimtelijke ordening' en geven een richtafstand aan tussen milieubelastende activiteiten (zoals bedrijven) en gevoelige functies (zoals woningen).

Huidige richtafstanden zijn bijvoorbeeld:

- akkerbouwbedrijven: 30 m;
- veehouderijen: 100 m;
- varkens- en pluimveehouderijen: 200m;
- loonbedrijven: 30 – 50m afhankelijk van de omvang (kleiner of groter dan 500m²)

Zeker wanneer het gaat om forse ontwikkelingen met een flink lange termijn perspectief is het verstandig om meer dan

de richtafstand ten opzichte van andere functies aan te houden. Zo wordt voorkomen dat bedrijven op de langer termijn 'op slot' komen te staan. De ervaring leert namelijk dat ook de milieuwetgeving steeds strenger wordt.

Als gemeente nemen wij bij ontwikkelingen in het buitengebied de VNG-richtlijnen als uitgangspunt en hanteren die als minimale afstand.

Wij vragen u aan te geven in uw onderbouwing bij de plannen wat de afstand tot naastgelegen woonbebouwing is.

4. Nabijheid natuur

In Ooststellingwerf liggen vele natuurgebieden. Het Drents-Friese Wold en het Fochteloërveen horen tot het Europese netwerk van Natura2000-gebieden. Beide gebieden zijn gevoelig voor een toename van de stikstofdepositie die het gevolg kan zijn van de vergroting van agrarische bedrijven, in het bijzonder veehouderijen en paardenhouderijen.

Bij recreatieve ontwikkelingen speelt een toename van de recreatieve druk op natuurgebieden een rol.

Bij een vergroting van erven in het landelijk gebied is ecologisch onderzoek dan ook altijd noodzakelijk.

Als gemeente vragen we u op voorhand in beeld te brengen welke effecten u verwacht met uw ontwikkeling op de natuur in uw omgeving. Geef bijvoorbeeld aan met welke omvang uw veestapel groeit en of u met de bouw van een stal maatregelen neemt om de stikstofemissie te beperken.

3. Inpassing op locatie

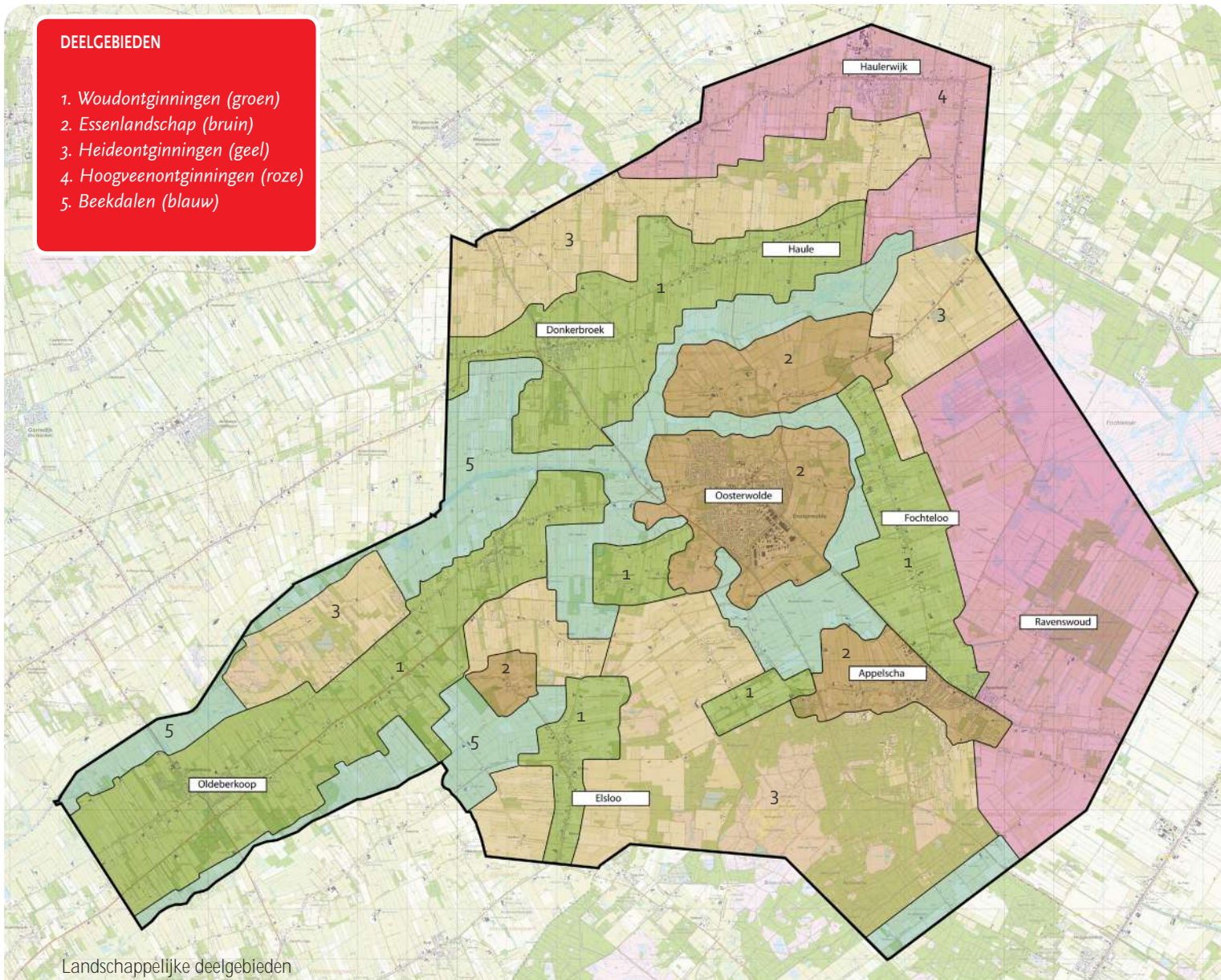
Inleiding

Waar in het vorige hoofdstuk vooral de vraag op tafel ligt of de voorgenomen locatie voor uw plannen ook op de langere termijn een verstandige keuze is, ligt in dit hoofdstuk het accent op de manier waarop uw plannen op de locatie kunnen worden ingepast. Daarbij zoeken we naar een oplossing die zowel rekening houdt met de landschappelijke kenmerken van de omgeving, als met voorwaarden vanuit de bedrijfsvoering: meerdere uitritten, draaicirkels, ruimte voor opslag etc.

Natuurlijk is geen enkele locatie gelijk en dat betekent dus ook dat elke oplossing een *maatwerkoplossing* is. Toch zijn er overeenkomsten tussen erven, afhankelijk van het landschap waarin ze te vinden zijn. Een erf in het esdorpenlandschap bij Oosterwolde zit anders in elkaar dan een erf in de hoogveenontginningen bij Haulerwijk. In dit procesboek nemen we voor elk landschapstype een 'voorbeelderf'. Aan de hand van dit erf zetten we de te volgen denkstappen uiteen die uiteindelijk moeten resulteren in een goed voorstel voor het ontwerp van uw plan en de inpassing ervan op de locatie en in de omgeving.

DEELGEBIEDEN

1. Woudontginningen (groen)
2. Essenlandschap (bruin)
3. Heideontginningen (geel)
4. Hoogveenontginningen (roze)
5. Beekdalen (blauw)

Landschappelijke deelgebieden

Landschappelijke deelgebieden

In Ooststellingwerf vinden we grote landschappelijke verschillen. Binnen de gemeente komen maar liefst 5 landschappen voor:

1. Woudontginningen
2. Essenlandschap
3. Heideontginningen
4. Hoogveenontginningen
5. Beekdalen.

Op de kaart hiernaast is de indeling in de verschillende landschappen te zien.

De kenmerken van elk landschap zijn in belangrijke mate richtinggevend voor de inpassing van een erf in zijn omgeving. U kijkt dus allereerst in welk landschap uw erf of uw (bouw)plan zich bevindt. Per landschap (elk landschap in een hoofdstuk) laten we vervolgens stap voor stap zien hoe een inpassingsplan kan worden opgesteld. Daarbij gaan we eerst in op de kenmerken van het landschap en het erf en doen we vervolgens handreikingen op welke wijze uw erf landschappelijk kan worden ingepast.

4. Woudontginningen

Ontstaansgeschiedenis

In de dertiende eeuw zijn de mensen begonnen met het in cultuur brengen van de dekzandruggen tussen de beekdalen. Deze ruggen zijn de hogere en dus drogere plekken in het landschap en daarom geschikt als woonplek. Haaks op de loop van de beek zijn langgerekte kavels zijn ontstaan op de dekzandruggen. De percelen worden van elkaar gescheiden door houtsingels en smalle bosstroken. De woudontginningen zijn een bijzondere vorm van esvorming, waarbij een lang-gerekt patroon van bouwlanden, heidevelden en hooilanden is ontstaan.

Kenmerkend zijn de twee parallelle wegen over de dekzandrug, die alle percelen met elkaar verbinden. De binnenweg loopt over het hoogste deel van de zandrug en is de basis van het oudste bebouwingslint. De buitenweg ligt op de overgang van de rug naar het beekdal en is pas later bebouwd. Dat is goed te zien bij Oldeberkoop waar de binnenweg (Oosterwoldseweg) eerder is bebouwd dan de buitenweg (De Weeme).

Ook de bebouwing volgt de zandrug waardoor de karakteristieke streekdorpen zijn ontstaan. Deze streekdorpen vormen een lang bebouwingslint op de rug. Het bebouwingslint van Oldeberkoop, Nijeberkoop en Makkinga wordt tot dit landschap gerekend evenals het lint van Donkerbroek en Haule.

Naast deze lange bebouwingslinten op de zandruggen zijn in de bovenloop van de Tjonger en op geïsoleerde zandruggen de linten van Fochteloo en Elsloo ontstaan. Deze bebouwingslinten worden ook tot de woudontginningen gerekend.

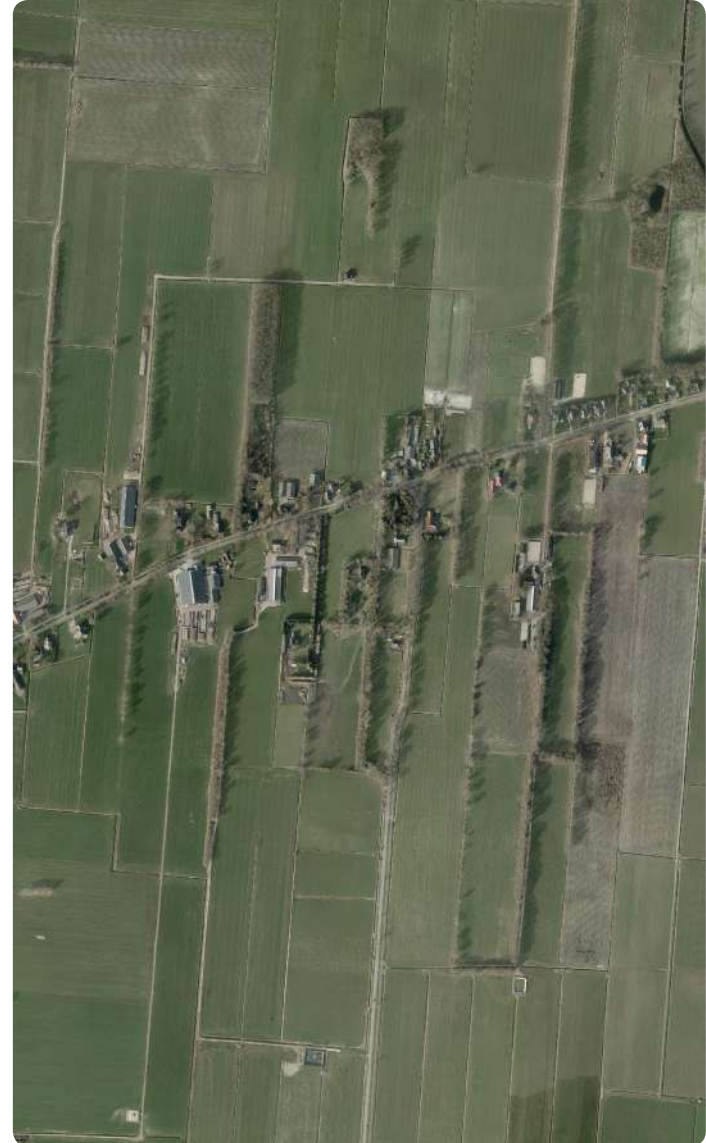
Landschapskarakteristiek

Landschapsstructuren

- Opstreckende verkavelingsstructuur met percelen vanaf de zandrug het beekdal in.
- Vaak parallelle wegenstructuur met een binnenweg op het hoogste deel van de zandrug en een buitenweg aan de zijde van het beekdal.
- Bebouwing geconcentreerd langs rechte wegen over de zandrug.
- Regelmatige opzet van erven.

Ruimtelijk-visuele kenmerken

- Laanbeplanting langs de wegen, houtsingels op perceelsgrenzen en bosstroken geven het gebied een kleinschalig karakter.
- Duidelijk contrast tussen meer beplante dekzandruggen en weidse beekdalen.
- Klinkerwegen en zandpaden.

Aandachtspunten

De woudontginningen hebben van oudsher een sterk besloten karakter. Maar door allerhande ontwikkelingen in de afgelopen decennia is dat kleinschalige, besloten beeld niet overal meer even sterk. We zien bovendien dat recente uitbreidingen van agrarische erven vaak kaal in het landschap liggen. We zetten dan ook in op een versterking van het landschapsbeeld en verbetering van de erfinpassing met houtsingels en bosstroken.

Het kleinschalige karakter van de woudontginningen vormt ook een sterk contrast met de veel opener en grootschaliger beekdalen. De bosstroken, houtsingels en laanbeplantingen langs wegen spelen daarin een belangrijke rol. We vinden het belangrijk dat het contrast met de beekdalen duidelijk zichtbaar blijft, ook in de toekomst. De overgangen naar meer open gebieden (de beekdalen) hebben een rafelig karakter, doordat singels en bosstroken in afwisselende lengtes doorlopen tot aan het open gebied. Deze gevarieerde overgangen zijn kenmerkend. Behoud en versterking van dit rafelig karakter is gewenst.

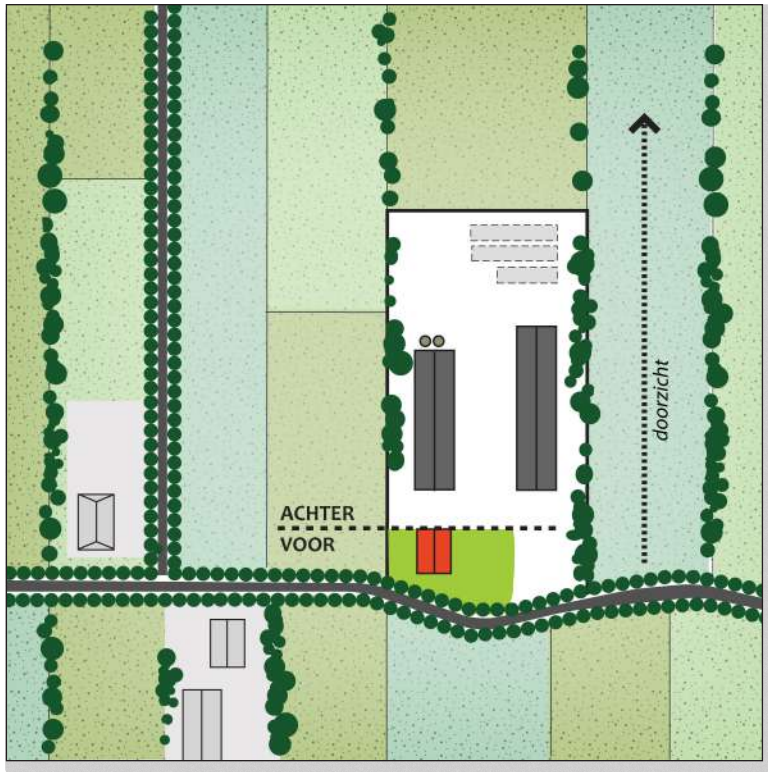
De bebouwing en beplanting zorgen samen voor een afwisselend beeld van open plekken en meer besloten gebieden waardoor een aantrekkelijk dorpsilhouet ontstaat. Doorzichten vanuit de bebouwingslinten naar het achterland zorgen voor een sterke relatie tussen het dorp en de omgeving. Wij vinden het erg belangrijk dat deze doorzichten ook voor de toekomst worden gewaarborgd.

Erven

De kenmerken van het landschap zien we ook terug in de erven. In de woudontginningen liggen de boerenerven meestal in de bebouwingslinten. De erven liggen direct aan de doorgaande weg. Ze hebben een langgrekte opzet en liggen in de opstreckende verkavelingsstructuur, met het voorerf op de weg gericht en het achtererf grenzend aan de landerijen.

Vroeger was er een duidelijk onderscheid tussen voorerf en achtererf, maar tegenwoordig is dat beeld vervaagd. Onze inzet is erop gericht om dit onderscheid tussen voor- en achtererf te accentueren. Het woonhuis of de boerderij vormt het voorerf. Hier wordt gewoond, is de siertuin de moestuin en soms een boomgaard. Het achterste deel van de boerderij en de bijgebouwde stallen en silo's vormen het achtererf. Dit deel richt zich op het landschap. Houtsingels langs een perceelsgrens lopen door tot op het erf. Nieuwe beplantingen worden op dezelfde manier ingepast, langs perceelsgrenzen, zodat de lengterichting van het landschap wordt versterkt. Op het erf passen verder hoogstamfruitbomen, hagen en enkele solitaire bomen.

Stap 0. Bestaande situatie

Om een goed inpassingsplan op te kunnen stellen beginnen we met het in beeld brengen van de bestaande situatie. Dat is het vertrekpunt. Waar staat de huidige bebouwing, welke bebouwing wordt eventueel gesloopt, waar liggen de grenzen van het erf? Maar we kijken ook in de omgeving. Zijn er bijzonderheden in de directe omgeving van het erf? Een mooi doorzicht bijvoorbeeld.

We vinden we dat waardevolle erfbeplanting bij voorkeur gespaard moet blijven, zoals een oude houtsingel langs uw erf. Op de bestaande situatie kunt u (indicatief) deze erfbeplanting dan ook aangeven. Wat waardevol is, is niet op voorhand goed aan te geven. Over het algemeen vinden we houtsingels en solitaire volwassen bomen die passen in de streek (eik, beuk, kastanje, linde) die markant zijn op het erf waardevol.

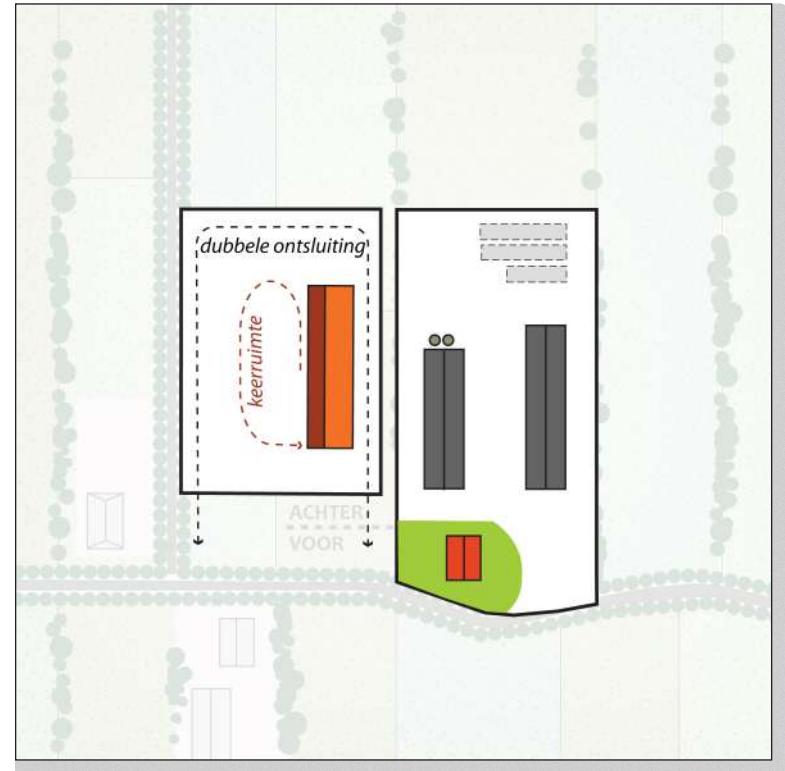

- + Maak foto's van het bestaande erf en bekijk luchtfoto's
- + Teken de bestaande bebouwing en beplanting in
- + Geef aan waar de grenzen van het erf liggen
- + Geef aan welke beplanting waardevol is
- + Geef aan of er in de directe omgeving van uw erf bijzondere landschappelijke waarden zijn

Stap 1. Wensen bedrijfsvoering

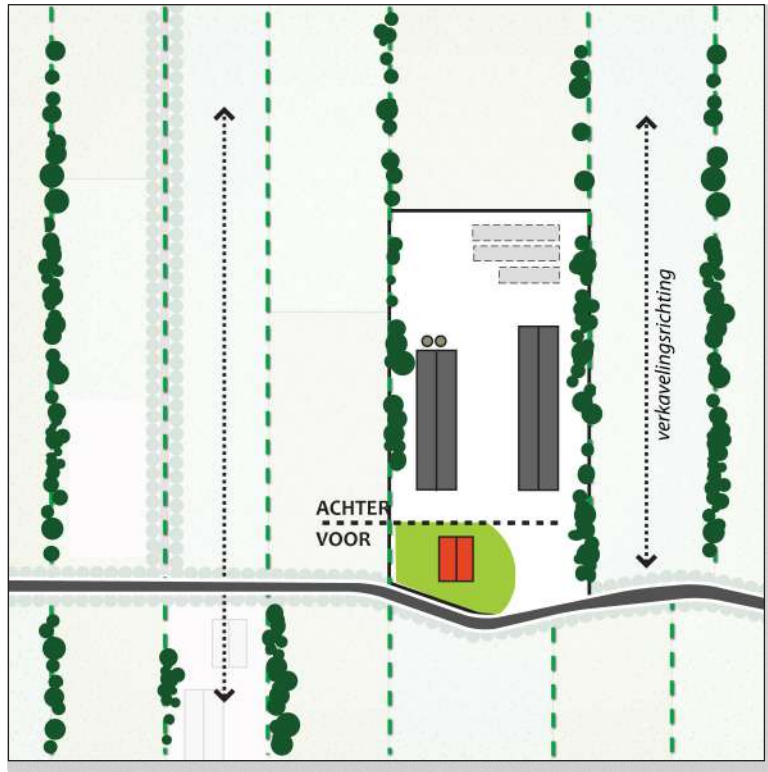
Natuurlijk heeft u uw wensen, niet voor niets staat u op het punt om uw erf verder te ontwikkelen. Het is goed om in beeld te brengen wat uw wensen zijn. Een paardenbak, een mestilo of een nieuwe stal? En van welke omvang dan?

Heeft u ook extra manoeuvreerruimte nodig op het erf, zodat vrachtwagens of loonwerkers niet ingewikkelde en tijdrovende draai- en keerbewegingen hoeven te maken. Of misschien een tweede ontsluiting van uw erf?

- + Geef aan wat uw wensen zijn
- + Voor zover ze van een maatvoering zijn te voorzien, zet die dan maatvast op papier.

Stap 2. Kenmerken landschap

In de volgende stap kijken we naar de ingrediënten uit het landschap. De woudontginningen worden gekenmerkt door een opstreckende verkeveling. De erven liggen daar vaak tussen.

Elk erf heeft in meer of mindere mate een voorerf en een achtererf. Op het voorerf wordt gewoon, het achtererf is het deel waar wordt gewerkt.

Bij het opstellen van een erfinrichtingsplan borduren we voort op de kenmerken van het landschap en van het erf. De belangrijkste uitgangspunten bij aanpassingen aan erven in de woudontginningen zijn dan ook:

- doorzichten vanaf de weg naar het achterland zoveel mogelijk behouden;
- vasthouden aan een onderscheid tussen een voorerf waar gewoon wordt en een achtererf waar wordt gewerkt en de bijgebouwen staan: nieuwe bedrijfsbebouwing komt achter de achtergevel van het woonhuis of de oorspronkelijke boerderij;
- erfbeplanting in de vorm van houtsingels in de lengterichting van het perceel, waarbij de houtsingel over de perceelsgrens doorloopt langs het erf.

We adviseren u de ruimte te nemen voor de inpassing van uw bouwplan. Dat biedt niet alleen voldoende kansen voor een goede inpassing, maar maakt het ook mogelijk om eventuele latere aanpassingen aan uw erf gemakkelijker te realiseren. Een krappe opzet kan de ontwikkeling van het erf in een latere fase juist op slot zetten. Ook is in die gevallen vaak de ruimte voor de aanplant van bomen en struiken beperkt.

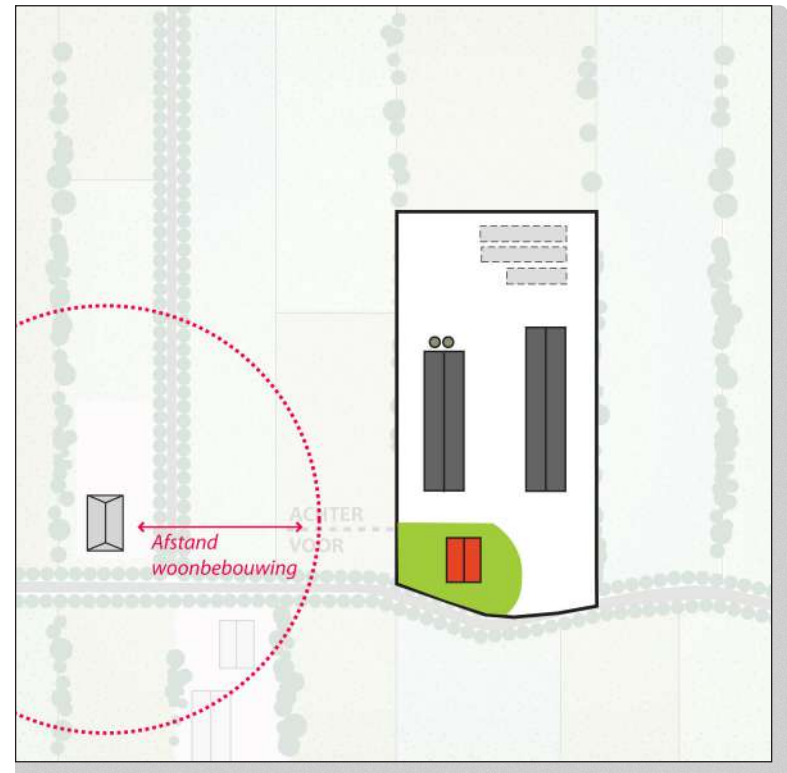

- + Geef aan welke landschappelijke kenmerken zich op en rond uw perceel bevinden.
- + Trek over uw erf een denkbeeldige lijn die de scheiding vormt tussen het voorerf en het achtererf.

Stap 3. Randvoorwaarden omgeving

In hoofdstuk 2 van dit procesboek hebben we stil gestaan bij het maken van de integrale afweging of de voorgenomen locatie de juiste plek is voor de gewenste ontwikkeling. In deze afweging is ook gekeken naar randvoorwaarden uit de omgeving. Als deze randvoorwaarden er daadwerkelijk zijn en ze kunnen van invloed zijn op de uitwerking en de inpassing van het plan op de locatie, dan is het goed om ze ook aan te geven en mee te nemen in de planvorming.

- + Geef eventuele ruimtelijke randvoorwaarden die uit het voortraject komen aan op kaart, bijvoorbeeld de afstand tot naastgelegen woningen.

Stap 4. Inpassingsplan

Het uiteindelijke inpassingsplan is een samenspel van alle voorgaande stappen. Zoeken naar voldoende ruimte en een goede indeling van het erf, zorgen voor een goede inpassing van het erf in de omgeving en rekening houden met de randvoorwaarden die vanuit de omgeving worden gesteld, bijvoorbeeld ten aanzien van milieu.

Het uiteindelijke resultaat is een plan dat zowel bedrijfseconomisch als landschappelijk voldoet. Een mooi erf dat goed is ingepast in de omgeving en waar het goed werken is. Maar waar (indien gewenst) ook zicht is op ruimte voor toekomstige groei.

Een belangrijk onderdeel bij de inpassing is de beplanting. We hechten veel waarde aan een goede erfbeplanting. In de woudontginningen bestaat de erfbeplanting vaak uit houtsingels die doorlopen langs de perceelsgrenzen, het achterland in. Soms staat er een boom los op het voorerf.

Dit beeld, dat bepalend is voor de verweving van erven in het landschap, zien we graag terug in uw inpassingsplan, zoals ook het voorbeeld laat zien. De beplanting die u gebruikt moet wel streekeigen zijn en passen bij de bodemsoort (zie daarvoor de bijlage met beplantingstypen).

Denk bij de inpassing ook aan de inpassing van sleufsilos, bijvoorbeeld met een lage aarden wal of struiken.

- + *Maak een inpassingsplan dat rekening houdt met de wensen vanuit een goede bedrijfsvoering en rekening houdt met de kenmerken van het landschap*
- + *Laat zien dat het plan ook een meerwaarde heeft voor de landschappelijke kenmerken en kwaliteiten van de omgeving, bijvoorbeeld door het herstellen en versterken van een houtsingel*
- + *Geef aan welk type en welke soorten erfbeplanting wordt gekozen (bijv. bomenrij, houtsingel)*

Stap 5. Vormgeving bebouwing

Tot slot kan een goede vormgeving van de bebouwing en andere bouwwerken bijdragen aan een goed eindbeeld van een fraai erf. In de woudontginningen is de bebouwing vaak eenvoudig van vorm. Een simpele rechthoekige schuur met kap, een eenvoudige boerderij met een lage goot.

In zijn algemeenheid houden wij vast aan eenduidige bouwvolumes met natuurlijke en gebiedseigen kleuren en materialen. Moderne (kunststoffen) materialen mogen wel worden gebruikt, mits ze donkergekleurd zijn. Wat altijd goed past zijn riet, donkere rode tot bruine baksteen, voor de plint, donker houtwerk en eenvoudige donkergrijze dakpannen of golfplaten. Wat wij in ieder geval afkeuren is veel wit (en andere lichte kleuren) en glimmende oppervlakken.

Ook opvallend gekleurde en grote hekwerken rond paardenbakken en als erfafscherming vinden we niet passend.

Om het gevoel van de kleine schaal van de woudontginningen te behouden, willen we graag een lage gootlijn voor de bebouwing, in ieder geval aan de zijde die aan het landschap grenst. Als dat niet kan, overweeg dan een dakoverstek te gebruiken of een rij beplanting om de gootlijn voor het oog laag te houden.

Donkerte wordt steeds vaker gezien als een kwaliteit van het landelijk gebied. Kies daarom bij voorkeur voor bebouwing waar in de vormgeving rekening is gehouden met de mate van lichtuitstoot.

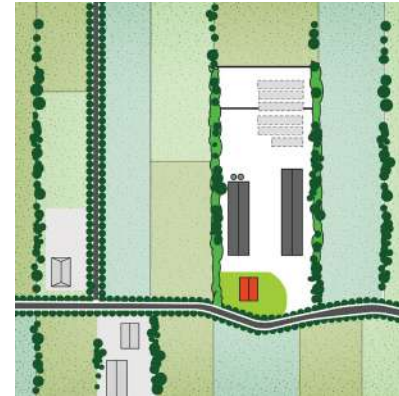
- + Voeg, indien aanwezig, de bouwtekeningen toe
- + Gebruik eventueel referentiebeelden om te laten zien welk eindbeeld u voor ogen heeft

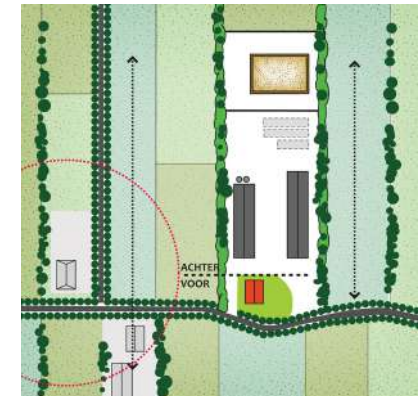
Andere voorbeelden van inpassing

De denkstappen op de vorige pagina's zijn universeel, of het nu om de bouw van een stal gaat of een andere uitbreiding van het erf. De principes die daar worden gebruikt, gelden ook voor de inpassing van andere elementen op een erf, zoals een camping of paardenbak. De belangrijkste uitgangspunten blijven:

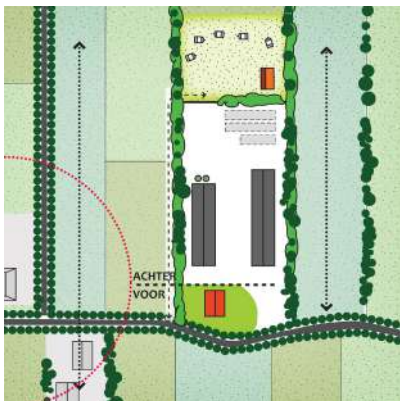
1. in beeld brengen van de wensen van de uitbreiding;
2. in beeld brengen van de landschappelijke kwaliteiten;
3. rekening houden met randvoorwaarden uit de omgeving;
4. opstellen van een inpassingsplan:
  - met een onderscheid in voor- en achtererf;
  - het nieuwe erf vormgeven als één erf;
  - met benutten van beplanting als middel voor de inpassing in het landschap.

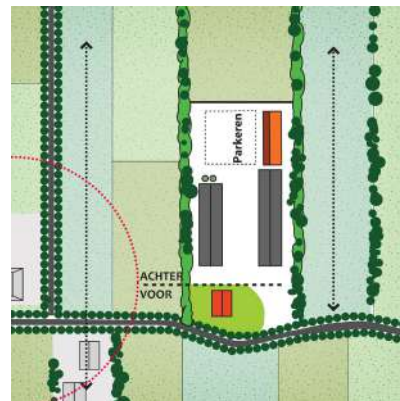
Silo's op achtererf

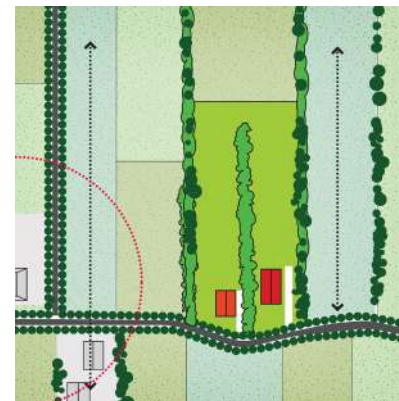
Paardenbak aan achterzijde erf

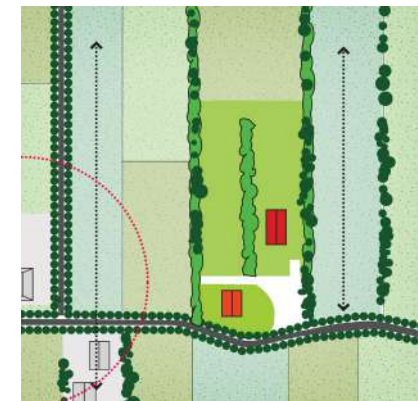
Kleinschalig kamperen aan achterzijde erf

Functieverandering naar bedrijf

Toepassing ruimte voor ruimte - splitsen van erf

Toepassing ruimte voor ruimte op bestaand erf

Uitbreidingsrichting

- Zorg dat u de ruimte neemt voor uw bouwplan. Past het bouwplan niet op het erf, kies dan voor een vergroting van het erf;
- Kies zo mogelijk voor een uitbreiding aan de achterzijde van het erf;
- Probeer de uitbreiding binnen de bestaande perceelsgrenzen te situeren;
- Houd belangrijke doorzichten vanaf de weg naar het landschap vrij.

Inrichting van het erf

- Maak onderscheid tussen een voorerf en een achtererf;
- Plaats nieuwe bebouwing op voldoende afstand van bestaande bebouwing. Houd rekening met eventuele toekomstige ontwikkelingen op uw erf. Denk aan mogelijkheden om (in de toekomst) overbodige bebouwing te slopen;
- Nieuwe bebouwing, opslag of stalling komt op het achtererf, achter de achtergevel van de oorspronkelijke boerderij;
- Laat de oorspronkelijke boerderij of de woning de blikvanger zijn; stem de positie van nieuwe bebouwing daar op af. Kies zo mogelijk voor stallen en bijgebouwen een lagere nokhoogte dan de hoogte van de oorspronkelijke boerderij.

Inpassing van het erf

- Behoud voor zover mogelijk de bestaande erfbeplanting, mits streekeigen en van voldoende kwaliteit;
- Nieuwe erfbeplanting in de vorm van houtsingels op de perceelsgrenzen, waarbij de nieuwe bebouwing grotendeels aan het zicht onttrokken wordt;
- Geef extra aandacht aan erfbeplanting aan de zijden van het erf die vanaf de openbare weg zichtbaar zijn;
- Pas ook sleufsilos in, bijvoorbeeld met struiken of een lage aarden wal;
- Op het erf passen solitaire bomen en hoogstamfruitbomen in een boomgaard;
- Rond het voorerf past een haag;
- Voor sortimentskeuze zie de bijlage.

Vormgeving bebouwing

- Kies voor de bebouwing bij voorkeur een eenvoudige vorm die past bij de functie (rechthoekige stal, silo's rond);
- Voor zover mogelijk, worden nieuwe gebouwen voorzien van een kap met een lage gootlijn;
- In geval van stallen bij de vormgeving er van rekening houden met de mate van lichtuitstoot;
- Kies kleuren en materialen die passen in het gebied en opgaan in hun omgeving (geen wit, geen glimmende oppervlakken).

5. Essenlandschap

Ontstaansgeschiedenis

Op de uitlopers van het Drents Plateau is, net als in Drenthe, in de vroege Middeleeuwen het essenlandschap ontstaan. Rond deze essen zijn de dorpen en buurtschappen gegroeid, zoals Oosterwolde, Jardinga, Schrapinga, Weper, Tronde en Oud Appelscha.

De essen liggen als eilanden tussen de beekdalen van het Grootdiep, de Tjonger en de Linde. Het 'onland' is vanuit de esdorpen afgeplagd en gemeenschappelijk begraasd. De lange geschiedenis van de esdorpen is in het landschap nog steeds te zien. Historische boerderijen, erven, houtsingels en (het reliëf van) de essen maken het een waardevol gebied.

Deze van oudsher relevante elementen zijn ook nu nog de drager van het landschap: de essen als bouwland, de beekdalen als hooiland en de heidevelden als weidegebied (nu onderdeel van de jonge veldontginningen). Te midden van de essen en op de overgangen naar de beekdalen liggen de dorpen. Het wegenvoerloop is kronkelig. De bolle vorm van de essen en de aanwezige steilranden zorgen op kleine schaal voor hoogteverschil.

In Ooststellingwerf zijn de esdorpen, op Oosterwolde na, kleine buurtschappen gebleven. Hier is het aloude samenspel tussen bebouwing en omgeving nog sterk aanwezig en zichtbaar. De esdorpen kenmerken zich door een sterförmig uitwaaiend wegen- en bebouwingspatroon dat samenhangt met de natuurlijke hoogteverschillen in het gebied.

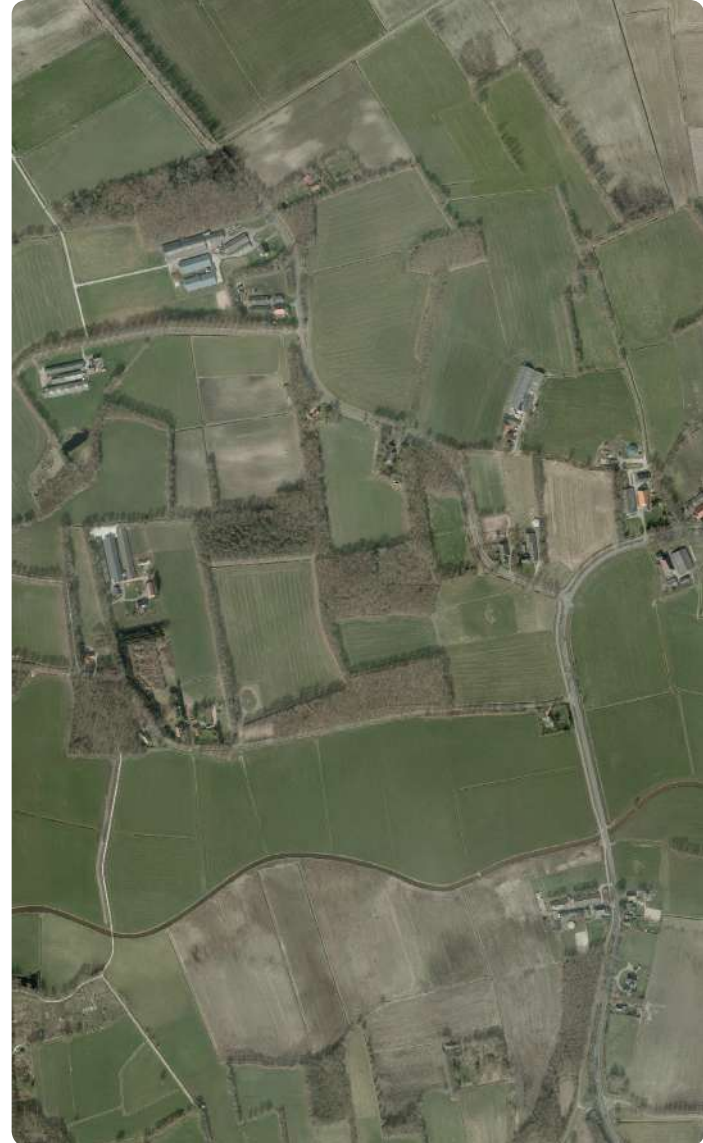
Landschapskarakteristiek

Landschapsstructuren

- Ruimtelijke samenhang van es, esdorp of buurtschap en beekdal, wat zich uit in het wegenverloop en beplantingselementen als esrandbosjes en houtwallen;
- Organisch wegenverloop vanuit de dorpen naar de omgeving, waarbij de wegen vaak nog een klinkerbestrating hebben en een bomenrij aan weerszijden.
- Verspreid liggende bebouwing, waarbij de ligging ten opzichte van de doorgaande weg verschilt.
- Grillig verloop van de doorgaande weg, passend binnen onregelmatige verkavelingsopzet.
- Onregelmatige opzet van erven.

Ruimtelijk-visuele kenmerken

- Aanwezigheid van microreliëf: bollende bouwlanden (essen) en steilranden.
- Kleinschalig landschap met een afwisseling van houtsingels, bospercelen, esrandbeplantingen, boomgroepen, losse bomen en laanbeplanting langs de wegen.
- Klinkerwegen en zandpaden.

Aandachtspunten

Het essenlandschap is een waardevol cultuurlandschap. We zien dat de karakteristieke elementen van het essenlandschap onder druk staan, door schaalvergroting en rond Oosterwolde door de aanwas van bebouwing. Als gemeente vinden we het van groot belang dat het reliëf van de essen behouden blijft. Wij stimuleren het verder versterken van de esrandbeplantingen, om het besloten karakter van dit landschap te benadrukken. Zandwegen mogen niet worden verhard.

Erven

Het essenlandschap wordt gekenmerkt door verspreid liggende erven. Op verschillende momenten zijn er doorkijkjes naar het achterliggende landschap.

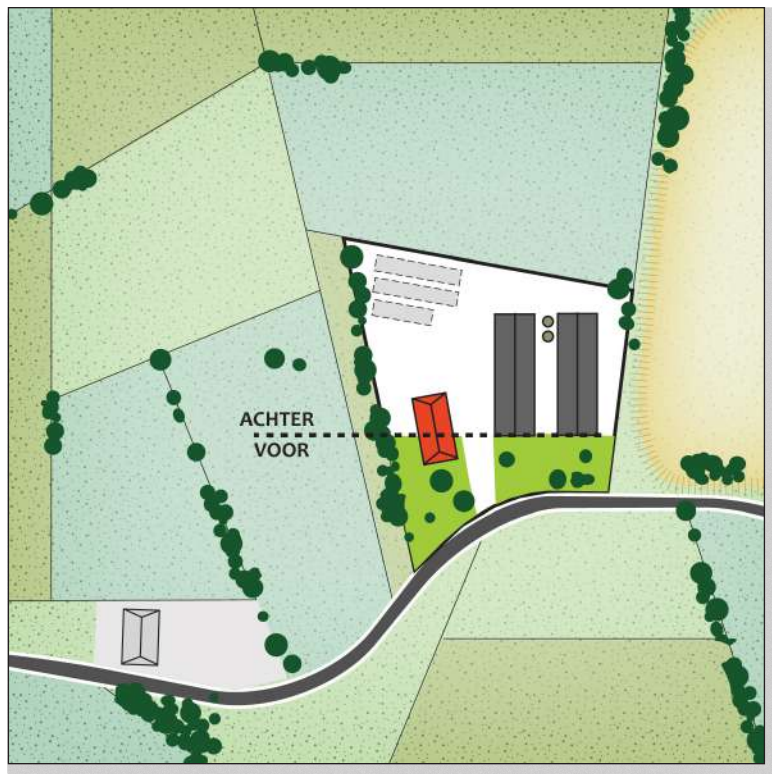
Deze landschappelijke kenmerken vinden we terug op de erven. De oriëntatie van de bebouwing wisselt en ook de vorm van de erven is variabel. Meestal is het voorerf gericht op de weg, het achtererf is vaak gekoppeld aan de (eenmans)es. De erven in het essenlandschap worden getypeerd door een rafelig silhouet van bebouwing en beplanting. De bebouwing wisselt af met houtsingels, boskavels en kleine boomgroepen. Desondanks hebben de erven een duidelijk onderscheid tussen een voorerf en een achtererf. Onze inzet is erop gericht om bij nieuwe ontwikkelingen verder te bouwen aan dit ruimtelijke en functionele onderscheid.

Het woonhuis of de boerderij vormt het voorerf. Hier wordt gewoond, is de siertuin, de moestuin en soms een boom-

gaard. Het achterste deel van de boerderij en de bijgebouwde stallen en silo's vormen het achtererf.

De erfbeplanting bestaat uit boomgroepen en boomgaarden met hoogstamfruit of notenbomen. Vaak ligt aan een zijde een houtsingel, die langs een perceelsgrens verder loopt het landschap in. Beukenhagen vormen de afscheiding van de voortuin met de openbare weg. Wij zetten in op een versterking van dit beplantingspatroon.

Stap 0. Bestaande situatie

Om een goed inpassingsplan op te kunnen stellen beginnen we met het in beeld brengen van de bestaande situatie. Dat is het vertrekpunt. Waar staat de huidige bebouwing, welke bebouwing wordt eventueel gesloopt, waar liggen de grenzen van het erf? Maar we kijken ook in de omgeving. Zijn er bijzonderheden in de directe omgeving van het erf? Een mooi doorzicht bijvoorbeeld.

We vinden we dat waardevolle erfbeplanting bij voorkeur gespaard moet blijven, zoals een oude houtsingel langs uw erf. Op de bestaande situatie kunt u (indicatief) deze erfbeplanting dan ook aangeven. Wat waardevol is, is niet op voorhand goed aan te geven. Over het algemeen vinden we houtsingels en solitaire volwassen bomen die passen in de streek (eik, beuk, kastanje, linde) die markant zijn op het erf waardevol.

- + Maak foto's van het bestaande erf en bekijk luchtfoto's
- + Teken de bestaande bebouwing en beplanting in
- + Geef aan waar de grenzen van het erf liggen
- + Geef aan welke beplanting waardevol is
- + Geef aan of er in de directe omgeving van uw erf bijzondere landschappelijke waarden zijn

Stap 1. Wensen bedrijfsvoering

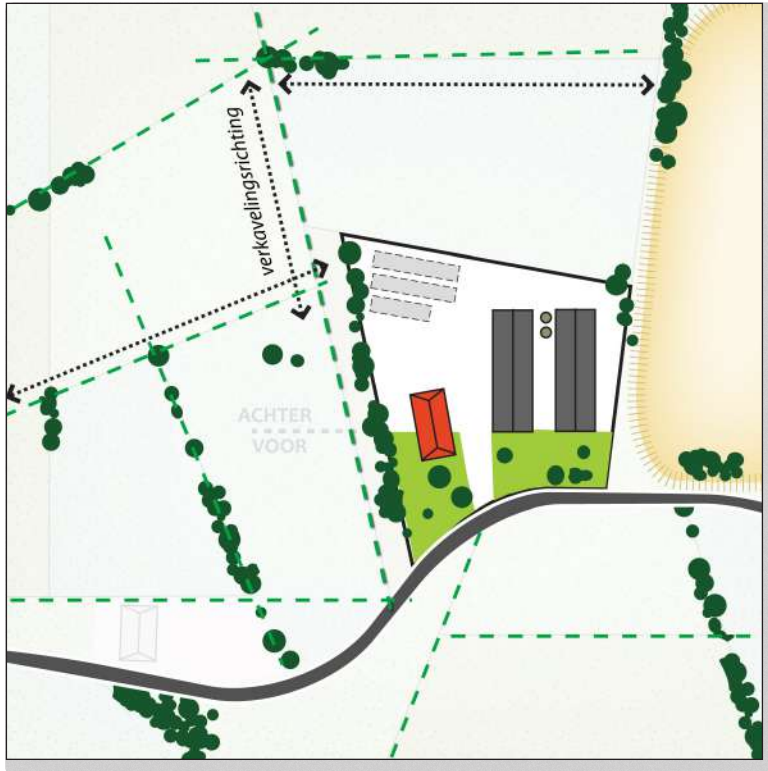
Natuurlijk heeft u uw wensen, niet voor niets staat u op het punt om uw erf verder te ontwikkelen. Het is goed om in beeld te brengen wat uw wensen zijn. Een paardenbak, een mestilo of een nieuwe stal? En van welke omvang dan?

Heeft u ook extra manoeuvreerruimte nodig op het erf, zodat vrachtwagens of loonwerkers niet ingewikkelde en tijdrovende draai- en keerbewegingen hoeven te maken. Of misschien een tweede ontsluiting van uw erf?

- + *Geef aan wat uw wensen zijn*
- + *Voor zover ze van een maatvoering zijn te voorzien, zet die dan maatvast op papier.*

Stap 2. Kenmerken landschap

In de volgende stap kijken we naar de ingrediënten uit het landschap. Het essenlandschap kenmerkt zich door een variabele blokvormige verkaveling. De erven hebben vaak een onregelmatige opzet met bebouwing die ten opzichte van elkaar en ten opzichte van de weg onder een hoek staat.

Elk erf heeft in meer of mindere mate een voorerf en een achtererf. Op het voorerf wordt gewoond, het achtererf is het deel waar wordt gewerkt.

Bij het opstellen van een erfinrichtingsplan borduren we voort op de kenmerken van het landschap en van het erf. De belangrijkste uitgangspunten bij aanpassingen aan erven in het essenlandschap zijn dan ook:

- het zicht op de essen, steilranden en andere hoogteverschillen zoveel mogelijk vrij houden;
- niet bouwen op de es
- het silhouet van het erf waarbij bebouwing en beplanting elkaar afwisselen blijft behouden;
- vasthouden aan een onderscheid tussen een voorerf waar gewoond wordt en een achtererf waar wordt gewerkt en de bijgebouwen staan.

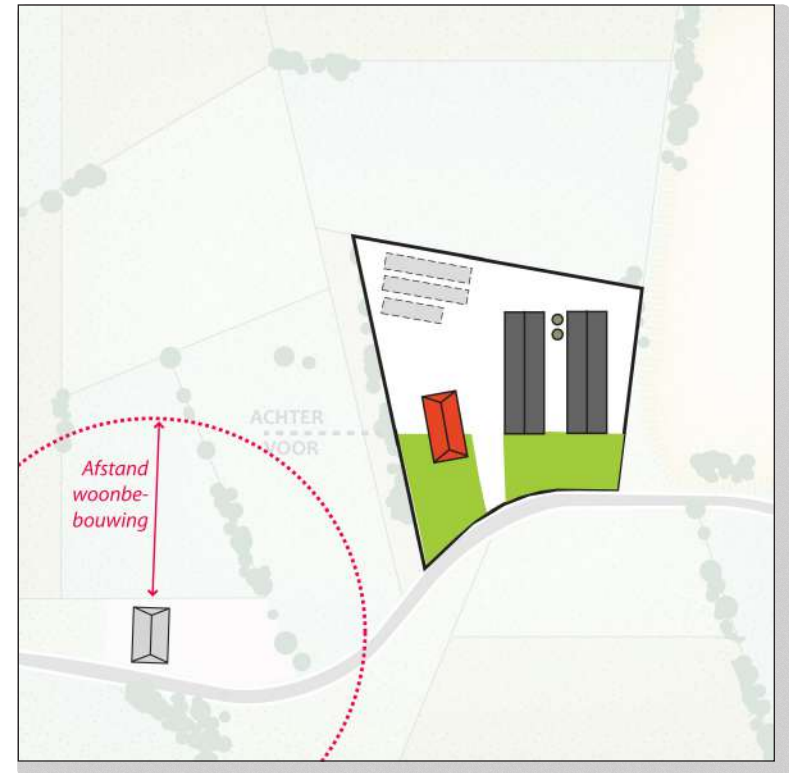
We adviseren u de ruimte te nemen voor de inpassing van uw bouwplan. Dat biedt niet alleen voldoende kansen voor een goede inpassing, maar maakt het ook mogelijk om eventuele latere aanpassingen aan uw erf gemakkelijker te realiseren. Een krappe opzet kan de ontwikkeling van het erf in een latere fase juist op slot zetten. Ook is in die gevallen vaak de ruimte voor de aanplant van bomen en struiken beperkt.

- + Geef aan welke landschappelijke kenmerken zich op en rond uw perceel bevinden.
- + Trek over uw erf een denkbeeldige lijn die de scheiding vormt tussen het voorerf en het achtererf.

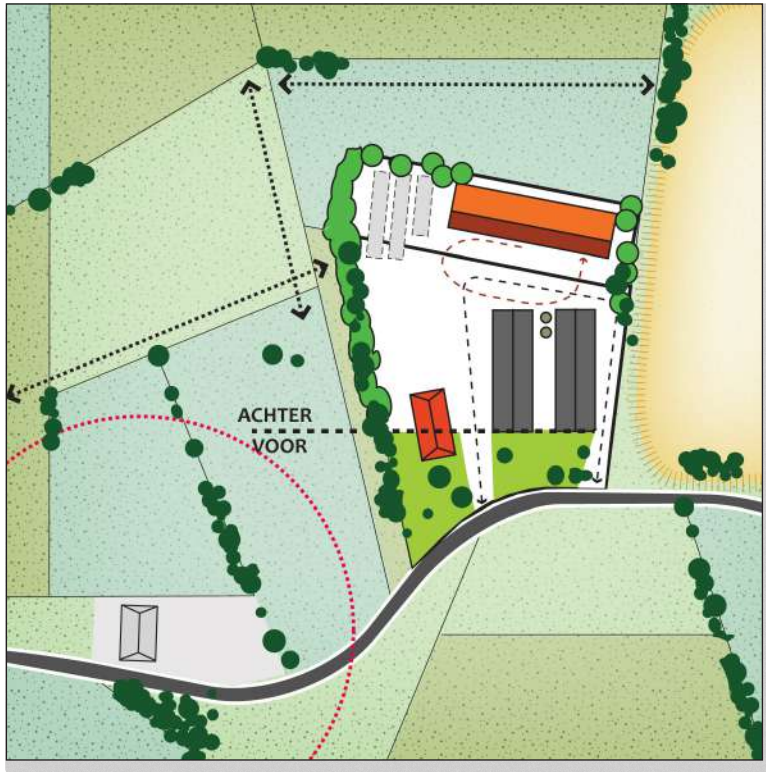
Stap 3. Randvoorwaarden omgeving

In hoofdstuk 2 van dit procesboek hebben we stil gestaan bij het maken van de integrale afweging of de voorgenomen locatie de juiste plek is voor de gewenste ontwikkeling. In deze afweging is ook gekeken naar randvoorwaarden uit de omgeving. Als deze randvoorwaarden er daadwerkelijk zijn en ze kunnen van invloed zijn op de uitwerking en de inpassing van het plan op de locatie, dan is het goed om ze ook aan te geven en mee te nemen in de planvorming.

- + Geef eventuele ruimtelijke randvoorwaarden die uit het voortraject komen aan op kaart, bijvoorbeeld de afstand tot naastgelegen woningen.

Stap 4. Inpassingsplan

Het uiteindelijke inpassingsplan is een samenspel van alle voorgaande stappen. Zoeken naar voldoende ruimte en een goede indeling van het erf, zorgen voor een goede inpassing van het erf in de omgeving en rekening houden met de randvoorwaarden die vanuit de omgeving worden gesteld, bijvoorbeeld ten aanzien van milieu.

Het uiteindelijke resultaat is een plan dat zowel bedrijfseconomisch als landschappelijk voldoet. Een mooi erf dat goed is ingepast in de omgeving en waar het goed werken is. Maar waar (indien gewenst) ook zicht is op ruimte voor toekomstige groei.

Een belangrijk onderdeel bij de inpassing is de beplanting. We hechten veel waarde aan een goede erfbeplanting. In het essenlandschap bestaat de erfbeplanting vaak uit een eenzijdige (onregelmatige) boomsingel en één of enkele boomgroepen. Soms staat er een boom los op het voorerf. Ook een boomgaard komt veel voor, net als beukenhagen.

Dit beeld, dat bepalend is voor het rafelig silhouet van het erf, zien we graag terug in uw inpassingsplan. De beplanting die u gebruikt moet wel streekeigen zijn en passen bij de bodemsoort (zie daarvoor de bijlage met beplantingstypen). Denk bij de inpassing ook aan de inpassing van sleufsilos, bijvoorbeeld met een aarden wal of struiken.

- + *Maak een inpassingsplan dat rekening houdt met de wensen vanuit een goede bedrijfsvoering en rekening houdt met de kenmerken van het landschap*
- + *Laat zien dat het plan ook een meerwaarde heeft voor de landschappelijke kenmerken en kwaliteiten van de omgeving, bijvoorbeeld door het herstellen en versterken van een houtsingel*
- + *Geef aan welk type en welke soorten erfbeplanting wordt gekozen (bijv. bomenrij, houtsingel)*

Stap 5. Vormgeving bebouwing

Tot slot kan een goede vormgeving van de bebouwing en andere bouwwerken bijdragen aan een goed eindbeeld van een fraai erf. In het essenlandschap is de bebouwing vaak eenvoudig van vorm. Een simpele rechthoekige schuur met kap, een eenvoudige boerderij met een rieten dak, lage goot en een wolfseind. Dat is kenmerkend voor dit eeuwenoude landschap.

In zijn algemeenheid houden wij vast aan eenduidige bouwvolumes met natuurlijke en gebiedseigen kleuren en materialen. Moderne (kunststoffen) materialen mogen wel worden gebruikt, mits ze donkergekleurd zijn. Wat altijd goed past zijn riet, donkere rode tot bruine baksteen, donker houtwerk en eenvoudige donkergrijze dakpannen. Wat wij in ieder geval afkeuren zijn hoogglanzende geglaazuurde dakpannen, veel wit (en andere lichte kleuren) en glimmende oppervlakken. Ook opvallend gekleurde en grote hekwerken rond paardenbakken en als erfafscherming vinden we niet passend.

Om het gevoel van de kleine schaal van het essenlandschap te behouden, willen we graag een lage gootlijn voor de bebouwing, in ieder geval aan de zijde die aan het landschap grenst. Als dat niet kan, overweeg dan een dakoverstek te gebruiken of een rij beplanting om de gootlijn voor het oog laag te houden.

In de beschermde dorpsgezichten zal de gevraagde kwaliteit van de bebouwing hoger zijn.

Donkerte wordt steeds vaker gezien als een kwaliteit van het landelijk gebied. Kies daarom bij voorkeur voor bebouwing waar in de vormgeving rekening is gehouden met de mate van lichtuitstoot.

- + Voeg, indien aanwezig, de bouwtekeningen toe
- + Gebruik eventueel referentiebeelden om te laten zien welk eindbeeld u voor ogen heeft

Andere voorbeelden van inpassing

De denkstappen op de vorige pagina's zijn universeel, of het nu om de bouw van een stal gaat of een andere uitbreiding van het erf. De principes die daar worden gebruikt, gelden ook voor de inpassing van andere elementen op een erf, zoals een camping of paardenbak. De belangrijkste uitgangspunten blijven:

1. in beeld brengen van de wensen van de uitbreiding;
2. in beeld brengen van de landschappelijke kwaliteiten;
3. rekening houden met randvoorwaarden uit de omgeving;
4. opstellen van een inpassingsplan:
  - met een onderscheid in voor- en achtererf;
  - het nieuwe erf vormgeven als één erf;
  - met benutten van beplanting als middel voor de inpassing in het landschap.

Silo's op achtererf

Paardenbak aan achterzijde erf

Kleinschalig kamperen aan achterzijde erf

Functieverandering naar bedrijf

Toepassing ruimte voor ruimte - splitsen van erf

Toepassing ruimte voor ruimte op bestaand erf

Uitbreidingsrichting

- Kies zo mogelijk voor een uitbreiding aan de achterzijde van het erf;
- Probeer de uitbreiding binnen de bestaande perceelsgrenzen te situeren;
- Houd belangrijke doorzichten vanaf de weg naar het landschap vrij;
- Zorg dat u de ruimte neemt voor uw bouwplan. Past het bouwplan niet op het erf, kies dan voor een vergroting van het erf.

Inrichting van het erf

- Maak onderscheid tussen een voorerf en een achtererf;
- Plaats nieuwe bebouwing op voldoende afstand van bestaande bebouwing. Houd rekening met eventuele toekomstige ontwikkelingen op uw erf. Denk aan mogelijkheden om (in de toekomst) overbodige bebouwing te slopen;
- Nieuwe bebouwing, opslag of stalling komt op het achtererf, achter de achtergevel van de oorspronkelijke boerderij;
- Laat de oorspronkelijke boerderij of de woning de blikvanger zijn; stem de positie van nieuwe bebouwing daar op af. Kies zo mogelijk voor stallen en bijgebouwen een lagere nokhoogte dan de hoogte van de oorspronkelijke boerderij.

Inpassing van het erf

- Behoud voor zover mogelijk de bestaande erfbeplanting, mits streekeigen en van voldoende kwaliteit;
- Nieuwe erfbeplanting in de vorm van boomgroepen op het erf en aan één zijde een houtsingel op de perceelsgrens, waarbij de nieuwe bebouwing voor een deel aan het zicht onttrokken wordt;
- Geef extra aandacht aan erfbeplanting aan de zijden van het erf die vanaf de openbare weg zichtbaar zijn;
- Pas ook sleufsilos in, bijvoorbeeld met struiken of een lage aarden wal;
- Op het erf passen solitaire bomen en hoogstamfruitbomen in een boomgaard;
- Rond het voorerf past een haag;
- Voor sortimentskeuze zie de bijlage.

Vormgeving bebouwing

- Kies voor de bebouwing bij voorkeur een eenvoudige vorm die past bij de functie (rechthoekige stal, silo's rond);
- Voor zover mogelijk, worden nieuwe gebouwen voorzien van een kap met een lage gootlijn;
- Kies kleuren en materialen die passen in het gebied en opgaan in hun omgeving (geen wit, geen glimmende oppervlakken).

6. Heideontginningen

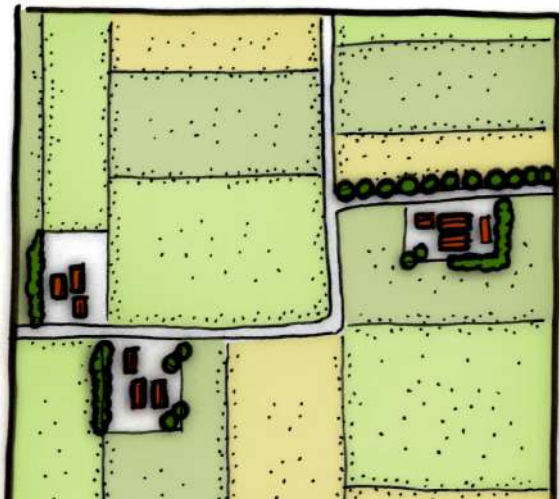
Ontstaansgeschiedenis

De heideontginningen zijn de gronden in de gemeente die als laatste in cultuur zijn gebracht. Door hun natuurlijke omstandigheden, vooral de arme en droge bodem, waren deze gronden in eerste instantie niet geschikt als landbouwgrond. De oude heidegronden zijn vaak in één keer ontgonnen. Dat gebeurde op een planmatige manier via lange lijnen in een regelmatige verkaveling. Boerderijen worden verspreid over het gebied gebouwd.

De heideontginningen kenmerken zich door hun rationele opzet, de duidelijke lijnen in het landschap en de grote regelmatige verkaveling. Ook komen er veel dobben en pingo's voor, relictten van tienduizenden jaren geleden.

Doordat veel wegen zijn beplant, wordt de van oudsher aanwezige openheid gebroken. Er is een afwisseling tussen bouwlanden, weilanden en bospercelen. Op sommige plekken zijn nog restanten van de heide aanwezig. Bij Appelscha is een deel van de oude zandgronden beplant om het stuivende zand vast te houden. Hoogteverschillen komen niet voor.

Vanwege de late periode van ontginning liggen er in dit landschap geen dorpen. Wel hebben er door het gebied tramlijnen gelopen die in dezelfde periode als de heideontginningen zijn aangelegd. Er is een spoorverbinding geweest tussen Noordwolde, Makkinga en Oosterwolde en vanuit Gorredijk via Donkerbroek naar Oosterwolde en vandaar verder richting Appelscha.

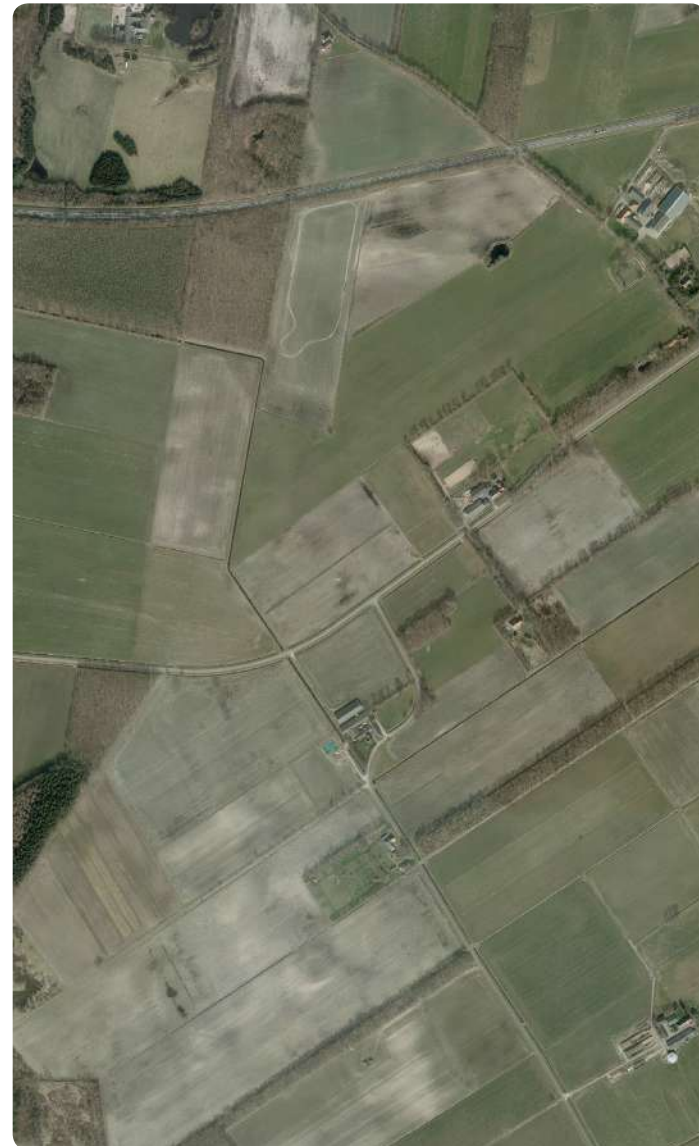
Landschapskarakteristiek

Landschapsstructuren

- De structuur van het gebied wordt bepaald door een rechthoekige verkaveling met een afwisseling van landbouwgrond, grote bospercelen en heiderestanten en daarmee een afwisseling van open en besloten gebieden.
- Bebouwing ligt verspreid aan de meestal sterk beplante wegen.
- Regelmatige opzet van erven.
- Aanwezigheid van pingoruïnes.

Ruimtelijk-visuele kenmerken

- Erven als verdichtingen aan de weg.
- Afwisseling van open en besloten gebieden.
- Zandpaden.
- Wegbeplantingen.

Aandachtspunten

De heideontginningen zijn een relatief jong landschap. Door de rationele verkaveling en ontginning is een duurzame robuuste landschappelijke structuur ontstaan, die we als gemeente als basis willen vasthouden voor de toekomst. We zetten daarom in op een verdere versterking van deze structuur. Stevige erfbeplantingen als losse landschapselementen passen daarin. De nog aanwezige pingo's, dobben en zandwegen willen we als cultuurhistorisch waardevolle relicten behouden.

Erven

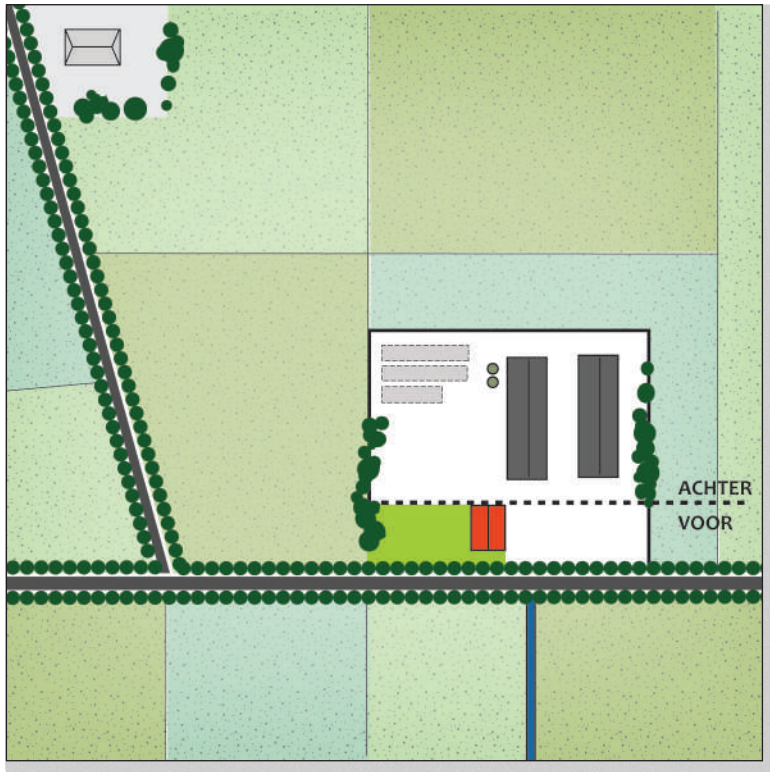
In de heideontginningen vormen de doorgaande wegen de bebouwingslinten waar de meeste erven aan liggen. De erven liggen direct aan de weg of op korte afstand van de weg. De erven liggen in de verkavelingsstructuur en zijn vaak royaal van omvang. Ze hebben een rechthoekige tot langgerekte opzet. Op veel erven zijn stallen tot op het voorerf gebouwd.

Dat past bij het beeld waarin het onderscheid tussen voorerf en achtererf is vervaagd. Onze inzet is erop gericht om dat onderscheid juist weer te accentueren. Het woonhuis of de boerderij vormt het voorerf. Hier wordt gewoond, is de siertuin, de moestuin en soms een boomgaard. Het achterste deel van de boerderij en de bijgebouwde stallen en silo's vormen het achtererf. Dit deel richt zich op het landschap, op de gronden die bij de boerderij horen.

De erfbeplanting is op dit moment sterk uiteenlopend: van een singel op de perceelsgrens tot een groter bosperceel waar het erf naast ligt. Passend in dit soort landschappen zijn erfbeplantingen die een forse maat hebben. Brede singels rond het erf vormen een scherpe grens met de omgeving. De beplanting op het erf bestaat uit bomenrijen, erfbosjes en enkele solitaire bomen.

We kiezen ervoor om in de heideontginningen de erfbeplanting in ieder geval één hoek van het achtererf te laten omkaderen. Hiermee wordt het groene karakter van het erf versterkt en ontstaat een fraaie achterwand voor de (nieuwe) bebouwing.

Stap 0. Bestaande situatie

Om een goed inpassingsplan op te kunnen stellen beginnen we met het in beeld brengen van de bestaande situatie. Dat is het vertrekpunt. Waar staat de huidige bebouwing, welke bebouwing wordt eventueel gesloopt, waar liggen de grenzen van het erf? Maar we kijken ook in de omgeving. Zijn er bijzonderheden in de directe omgeving van het erf? Een mooi doorzicht bijvoorbeeld.

We vinden we dat waardevolle erfbeplanting bij voorkeur gespaard moet blijven, zoals een oude houtsingel langs uw erf. Op de bestaande situatie kunt u (indicatief) deze erfbeplanting dan ook aangeven. Wat waardevol is, is niet op voorhand goed aan te geven. Over het algemeen vinden we houtsingels en solitaire volwassen bomen die passen in de streek (eik, beuk, kastanje, linde) die markant zijn op het erf waardevol.

- + Maak foto's van het bestaande erf en bekijk luchtfoto's
- + Teken de bestaande bebouwing en beplanting in
- + Geef aan waar de grenzen van het erf liggen
- + Geef aan welke beplanting waardevol is
- + Geef aan of er in de directe omgeving van uw erf bijzondere landschappelijke waarden zijn

Stap 1. Wensen bedrijfsvoering

Natuurlijk heeft u uw wensen, niet voor niets staat u op het punt om uw erf verder te ontwikkelen. Het is goed om in beeld te brengen wat uw wensen zijn. Een paardenbak, een mestilo of een nieuwe stal? En van welke omvang dan?

Heeft u ook extra manoeuvreerruimte nodig op het erf, zodat vrachtwagens of loonwerkers niet ingewikkelde en tijdrovende draai- en keerbewegingen hoeven te maken. Of misschien een tweede ontsluiting van uw erf?

- + Geef aan wat uw wensen zijn
- + Voor zover ze van een maatvoering zijn te voorzien, zet die dan maatvast op papier.

Stap 2. Kenmerken landschap

In de volgende stap kijken we naar de ingrediënten uit het landschap. De heideontginningen kenmerken zich door hun rationele opzet, variërend van een opstreckende tot een meer blokvormige verkaveling. Elk erf heeft in meer of mindere mate een voorerf en een achtererf. Op het voorerf wordt gewoond, het achtererf is het deel waar wordt gewerkt.

Bij het opstellen van een inpassingsplan borduren we voort op de kenmerken van het landschap en van het erf. De belangrijkste uitgangspunten bij aanpassingen aan erven in het heideontginningslandschap zijn dan ook:

- vasthouden aan de rationele opzet van de verkaveling en van de erven;
- waar het landschap wordt gedomineerd door een opstreckende verkaveling wordt door de situering van bebouwing, nokrichting en de richting van de beplanting deze verkevelingsrichting versterkt;
- het silhouet van het erf als groen cluster in het landelijk gebied behouden;
- respecteren van een onderscheid tussen een voorerf waar gewoond wordt en een achtererf waar wordt gewerkt en de bijgebouwen staan.

We adviseren u de ruimte te nemen voor de inpassing van uw bouwplan. Dat biedt niet alleen voldoende kansen voor een goede inpassing, maar maakt het ook mogelijk om eventuele latere aanpassingen aan uw erf gemakkelijker te realiseren. Een krappe opzet kan de ontwikkeling van het erf in een latere fase juist op slot zetten. Ook is in die gevallen vaak de ruimte voor de aanplant van bomen en struiken beperkt.

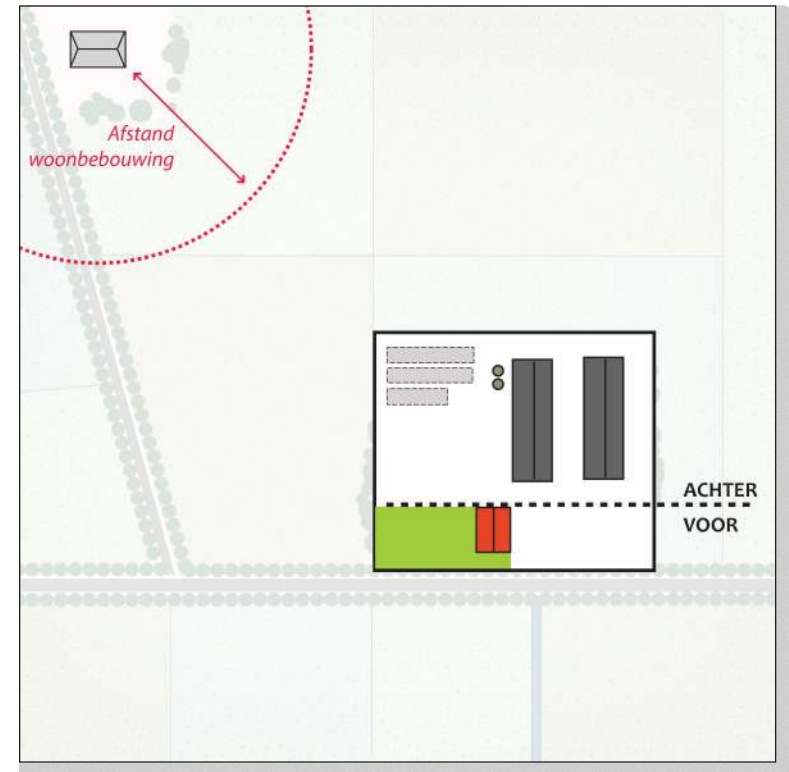

- + Geef aan welke landschappelijke kenmerken zich op en rond uw perceel bevinden.
- + Trek over uw erf een denkbeeldige lijn die de scheiding vormt tussen het voorerf en het achtererf.

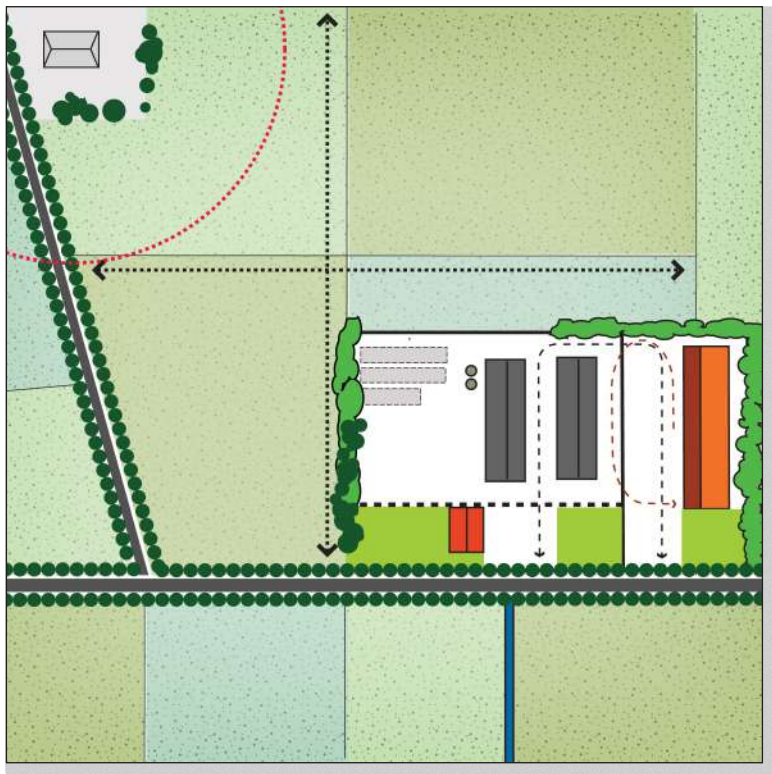
Stap 3. Randvoorwaarden omgeving

In hoofdstuk 2 van dit procesboek hebben we stil gestaan bij het maken van de integrale afweging of de voorgenomen locatie de juiste plek is voor de gewenste ontwikkeling. In deze afweging is ook gekeken naar randvoorwaarden uit de omgeving. Als deze randvoorwaarden er daadwerkelijk zijn en ze kunnen van invloed zijn op de uitwerking en de inpassing van het plan op de locatie, dan is het goed om ze ook aan te geven en mee te nemen in de planvorming.

- + Geef eventuele ruimtelijke randvoorwaarden die uit het voortraject komen aan op kaart, bijvoorbeeld de afstand tot naastgelegen woningen.

Stap 4. Inpassingsplan

Het uiteindelijke inpassingsplan is een samenspel van alle voorgaande stappen. Zoeken naar voldoende ruimte en een goede indeling van het erf, zorgen voor een goede inpassing van het erf in de omgeving en rekening houden met de randvoorwaarden die vanuit de omgeving worden gesteld, bijvoorbeeld ten aanzien van milieu.

Het uiteindelijke resultaat is een plan dat zowel bedrijfseconomisch als landschappelijk voldoet. Een mooi erf dat goed is ingepast in de omgeving en waar het goed werken is. Maar waar (indien gewenst) ook zicht is op ruimte voor toekomstige groei.

Een belangrijk onderdeel bij de inpassing is de beplanting. We hechten veel waarde aan een goede erfbeplanting. In de heideontginningen bestaat de erfbeplanting vaak uit boomsingels op de erf grenzen. Soms staat er een boom los op het voorerf. Om het beeld van de heideontginningen te versterken willen we dat een hoek van het achtererf is beplant door twee boomsingels aan weerszijden. Dit beeld zien we graag terug in uw erfinrichtingsplan.

Neem ook sleuvsilo's mee bij de inpassing, bijvoorbeeld door struiken of een lage aardwal. De beplanting die u gebruikt moet streekeigen zijn en passen bij de bodemsoort (zie daarvoor de bijlage met beplantingstypen).

- + *Maak een inpassingsplan dat rekening houdt met de wensen vanuit een goede bedrijfsvoering en rekening houdt met de kenmerken van het landschap*
- + *Laat zien dat het plan ook een meerwaarde heeft voor de landschappelijke kenmerken en kwaliteiten van de omgeving, bijvoorbeeld door het herstellen en versterken van een houtsingel*
- + *Geef aan welk type en welke soorten erfbeplanting wordt gekozen (bijv. bomenrij, houtsingel)*

Stap 5. Vormgeving bebouwing

Tot slot kan een goede vormgeving van de bebouwing en andere bouwwerken bijdragen aan een goed eindbeeld van een fraai erf. In de jonge veldontginningen is de bebouwing over het algemeen eenvoudig van vorm en opzet.

Wij houden dan ook vast aan eenduidige bouwvolumes met natuurlijke en gebiedseigen kleuren en materialen. Dat mogen ook moderne materialen zijn, mits ze donkergekleurd zijn. Wat goed past zijn donkere rode tot bruine baksteen, donker houtwerk en eenvoudige donkergrijze dakpannen. Wat wij in ieder geval afkeuren is veel wit (en andere lichte kleuren) en glimmende oppervlakken. Ook opvallend gekleurde en grote hekwerken rond paardenbakken en als erfafscherming vinden we niet passend.

Donkerte wordt steeds vaker gezien als een kwaliteit van het landelijk gebied. Kies daarom bij voorkeur voor bebouwing waar in de vormgeving rekening is gehouden met de mate van lichtuitstoot.

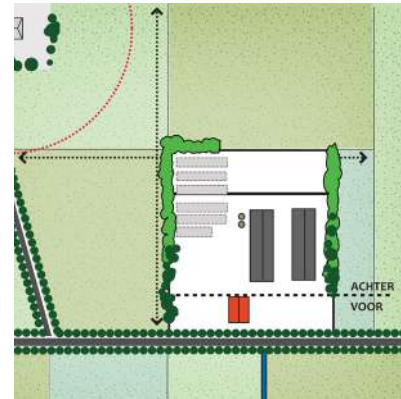
- + Voeg, indien aanwezig, de bouwtekeningen toe
- + Gebruik eventueel referentiebeelden om te laten zien welk eindbeeld u voor ogen heeft

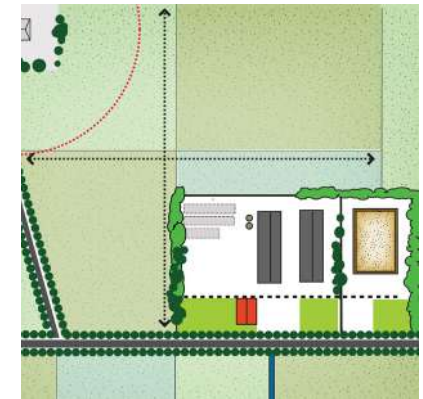
Andere voorbeelden van inpassing

De denkstappen op de vorige pagina's zijn universeel, of het nu om de bouw van een stal gaat of een andere uitbreiding van het erf. De principes die daar worden gebruikt, gelden ook voor de inpassing van andere elementen op een erf, zoals een camping of paardenbak. De belangrijkste uitgangspunten blijven:

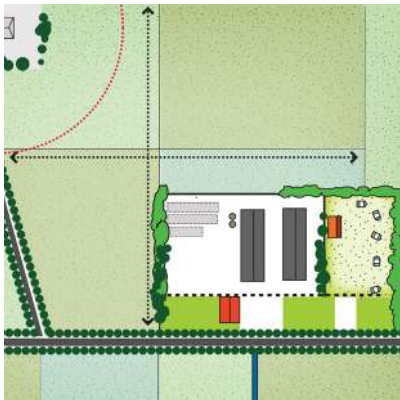
1. in beeld brengen van de wensen van de uitbreiding;
2. in beeld brengen van de landschappelijke kwaliteiten;
3. rekening houden met randvoorwaarden uit de omgeving;
4. opstellen van een inpassingsplan:
  - met een onderscheid in voor- en achtererf;
  - het nieuwe erf vormgeven als één erf;
  - met benutten van beplanting als middel voor de inpassing in het landschap.

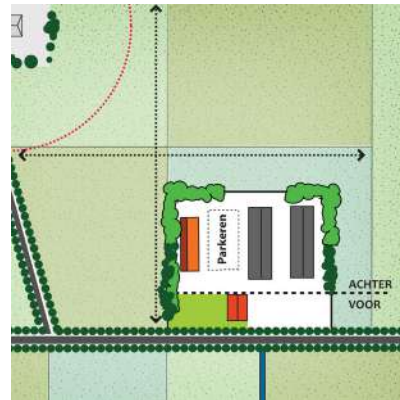
Silo's op achtererf

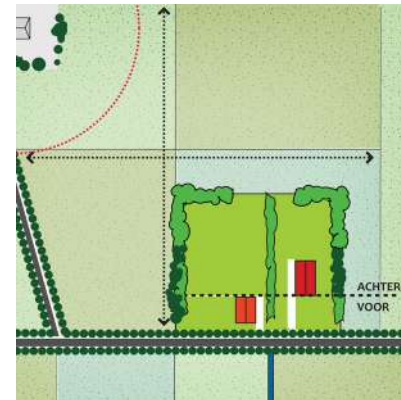
Paardenbak op het achtererf

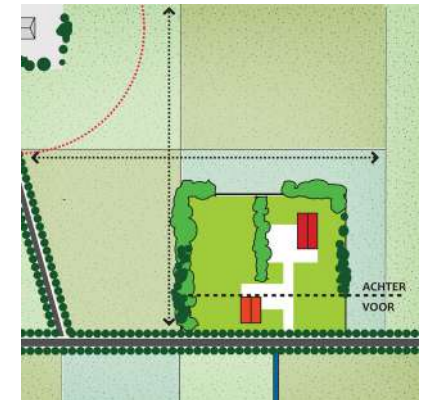
Kleinschalig kamperen bij het erf

Functieverandering naar bedrijf

Toepassing ruimte voor ruimte - splitsen van erf

Toepassing ruimte voor ruimte op bestaand erf

Uitbreidingsrichting

- Zorg dat u de ruimte neemt voor uw bouwplan. Past het bouwplan niet op het erf, kies dan voor een vergroting van het erf;
- Kies zo mogelijk voor een uitbreiding aan de achterzijde van het erf;
- Kies voor een rechthoekige tot vierkante opzet van het erf;
- Probeer de uitbreiding binnen de bestaande perceelsgrenzen te situeren;
- Houd belangrijke doorzichten vanaf de weg naar het landschap vrij.

Inrichting van het erf

- Maak onderscheid tussen een voorerf en een achtererf;
- Plaats nieuwe bebouwing op voldoende afstand van bestaande bebouwing. Houd rekening met eventuele toekomstige ontwikkelingen op uw erf. Denk aan mogelijkheden om (in de toekomst) overbodige bebouwing te slopen;
- Nieuwe bebouwing, opslag of stalling komt op het achtererf, achter de achtergevel van de oorspronkelijke boerderij;
- Laat de oorspronkelijke boerderij of de woning de blikvanger zijn; stem de positie van nieuwe bebouwing daar op af. Kies zo mogelijk voor stallen en bijgebouwen een lagere nokhoogte dan de hoogte van de oorspronkelijke boerderij.

Inpassing van het erf

- Behoud voor zover mogelijk de bestaande erfbeplanting, mits streekeigen en van voldoende kwaliteit;
- Nieuwe erfbeplanting in de vorm van boomsingels op de perceelsgrenzen, waarbij een hoek van het erf in ieder geval is beplant en waarbij de (nieuwe) bebouwing zo veel mogelijk aan het zicht onttrokken wordt;
- Geef extra aandacht aan erfbeplanting aan de zijden van het erf die vanaf de openbare weg zichtbaar zijn;
- Pas ook sleufsilo's in, bijvoorbeeld met struiken of een lage aarden wal;
- Op het voorerf past een enkele solitaire boom;
- Rond het voorerf past een haag;
- Voor sortimentskeuze zie de bijlage.

Vormgeving bebouwing

- Kies voor de bebouwing bij voorkeur een eenvoudige vorm die past bij de functie (rechthoekige stal, silo's rond);
- Voor zover mogelijk, worden nieuwe gebouwen voorzien van een kap met een lage gootlijn;
- Kies kleuren en materialen die passen in het gebied en opgaan in hun omgeving (geen wit, geen glimmende oppervlakken).

7. Hoogveenontginningen

Ontstaansgeschiedenis

De hoogveengebieden zijn lange tijd ondoordringbare natte, ruige gebieden geweest. De hoogvenen strekten zich uit over het Drents Plateau tot in de bovenlopen van de beekdalen en tot aan de dekzandruggen. Vanaf het eind van de negentiende eeuw zijn de gebieden in cultuur gebracht. De turf wordt allereerst uit de hoogveengebieden gestoken waar deze droog kon worden gewonnen. Hiervoor graaft men een hoofdvaart: de Opsterlandse Compagnonsvaart, Appelschaster Vaart, Haulerwijkstervaart of Lycklamavaart. Vanaf de hoofdvaart worden haaks daaropstaande wijken gegraven in een duidelijke ritmiek en met dezelfde onderlinge afstand. Ook in de naamgeving komt dat vaak terug zoals bij Ravenswoud met Eerste Opwiek, Tweede Opwiek, etc. Zo ontstaat een rationeel ontginningspatroon.

De turf wordt over het water afgevoerd. Langs de vaarten waar de turfstekers zich vestigen, ontstaan veenkoloniedorpen. De vaarten vormen zo naast transportas een ontginningsbasis en afwateringskanaal voor het onland.

De leidijken vormen een grens tussen ontginning en onland en beschermen op deze wijze het ontgonnen land tegen wateroverlast vanuit het hoogveen. Bovendien werd met de leidijken de hoge waterstand van het onland in tact gehouden en hadden de leidijken daardoor tegelijk de functie als verdedigingslinie voor het rijke Friese land.

Doordat vrijwel al het veen is afgegraven bestaat de bovengrond van de hoogveenontginningen nu uit zand. Het landschap van de hoogveenontginningen kenmerkt zich door open gebieden die door sterk beplante wegen worden ingekaderd. De erven liggen als beplante clusters aan deze wegen. Rond Ra-

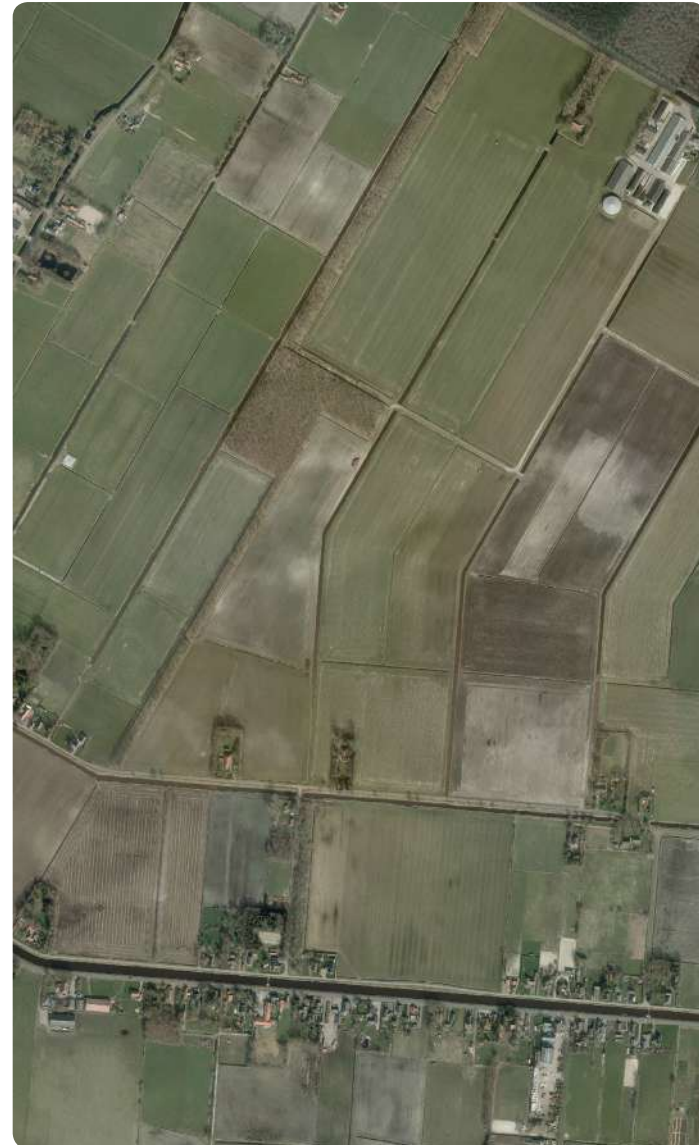
Landschapskarakteristiek

Landschapsstructuren

- Hoofdvaart als drager van de ontginning met haaks daarop wijken op regelmatige afstand van elkaar.
- Bebouwingslinten die zijn uitgegroeid tot langgerekte dorpen langs de hoofdvaart.
- De structuur van het gebied wordt bepaald door een opstreckende verkaveling haaks op de hoofdvaart.
- Leidijken als waterkering bij Fochteloo en Waskemeer.
- De bebouwing ligt enerzijds geconcentreerd aan de doorgaande wegen langs de hoofdvaarten en anderzijds verspreid aan de meestal rechte wegen in het omringende gebied.

Ruimtelijk-visuele kenmerken

- Erven meest een tot tweezijdig beplant en regelmatig van opzet.
- Open gebieden die door beplante wegen worden begrensd.
- Erven als verdichtingen aan de weg.

venswoud komt veel bosaanplant voor, waardoor de boskavels het gebied een meer besloten karakter geven.

De omgeving rond Haulerwijk, en ten noorden van Appelscha (Ravenswoud) wordt tot de hoogveenontginningen gerekend. Ravenswoud is in 2007 aangewezen als beschermd gezicht. De gaafheid van de veenontginning, gecombineerd met de relatief geringe ouderdom maken het gebied van groot belang.

De waarde van het beschermd gezicht zit in het rationele verkavelingspatroon van het gebied, gebaseerd op een patroon van hoofdwijken en dwarswijken, met een historische boerderijreeks op de kop van de kavels. Samen met het naastgelegen onontgonnen Fochteloërveen geeft het gebied een totaalbeeld van de ontwikkelingsgeschiedenis van de veenontginningen.

Aandachtspunten

Door het dempen van wijken bevatten de hoogveenontginningen in Ooststellingwerf ook kenmerken van de heideontginningen. Omdat beide landschappen een rationele opzet kennen, lijkt het onderscheid tussen beide landschapstypen daarmee te vervagen. Als gemeente willen we de specifieke kenmerken van de hoogveenontginningen hooghouden. We stimuleren daarom het zichtbaar en open houden van de wijken, zeker in het zicht vanaf de weg. Daarnaast streven we naar perceelsbeplantingen aan weerszijden van het erf, zodat de opstreckende richting van de verkaveling wordt benadrukt.

Erven

In de hoogveenontginningen zijn de meeste erven onderdeel van de bebouwingslinten aan de doorgaande wegen langs de hoofdvaarten, zoals de Haulerwijkstervaart of de Opsterlandse Compagonsvaart. Daarnaast ligt een deel van de erven langs uitvalswegen in de hoogveenontginningen, zoals de Drentse Weg en aan de rand van het Fochteloërveen.

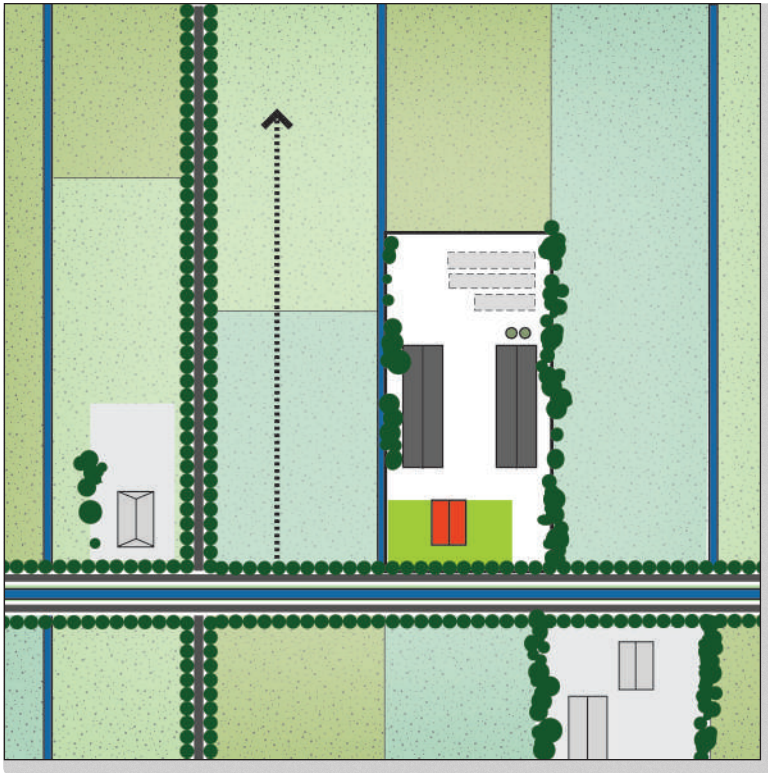
De erven liggen direct aan de weg en zijn meestal compact van opzet. Hierdoor is het verschil tussen voorerf en achtererf soms vervaagd. Onze inzet is erop gericht om dat onderscheid juist weer te accentueren. Het woonhuis of de boerderij vormt het voorerf. Hier wordt gewoond, is de siertuin, de moestuin en soms een boomgaard. Het achterste deel van de boerderij en de bijgebouwde stallen en silo's vormen het achtererf.

Vaak zijn erfgrenzen beplant, waardoor de erven groene verichtingen vormen aan de eveneens sterk beplante wegen. Dat beeld is kenmerkend voor dit landschap. Wij zetten daarom ook in op versterking van deze karakteristiek door te kiezen voor een erfbeplanting op de zijdelingse perceelsgrenzen, waarmee de ontginningsrichting wordt benadrukt.

De beplanting kan bestaan uit brede singels of bosstroken. Waar het erf grenst aan een wijk, wordt in ieder geval het voorerf vrij gehouden van beplanting op de perceelsgrens, zodat de waterstructuur vanaf de weg beleefbaar blijft.

Enkele solitaire bomen zijn in alle gevallen passend op het voorerf.

Stap 0. Bestaande situatie

Om een goed inpassingsplan op te kunnen stellen beginnen we met het in beeld brengen van de bestaande situatie. Dat is het vertrekpunt. Waar staat de huidige bebouwing, welke bebouwing wordt eventueel gesloopt, waar liggen de grenzen van het erf? Maar we kijken ook in de omgeving. Zijn er bijzonderheden in de directe omgeving van het erf? Een mooi doorzicht bijvoorbeeld.

We vinden we dat waardevolle erfbeplanting bij voorkeur gespaard moet blijven, zoals een oude houtsingel langs uw erf. Op de bestaande situatie kunt u (indicatief) deze erfbeplanting dan ook aangeven. Wat waardevol is, is niet op voorhand goed aan te geven. Over het algemeen vinden we volwassen boomsingels die passen in de streek (bijvoorbeeld met eik, els, abeel, liguster, meidoorn) waardevol. Ook een markante losse boom op het voorerf kan waardevol zijn.

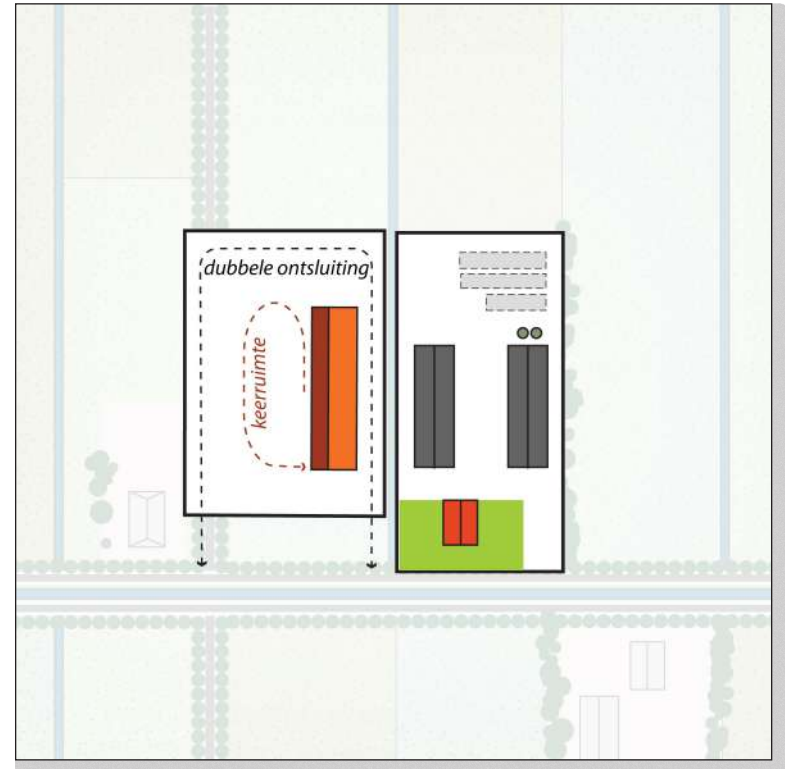

- + Maak foto's van het bestaande erf en bekijk luchtfoto's
- + Teken de bestaande bebouwing en beplanting in
- + Geef aan waar de grenzen van het erf liggen
- + Geef aan welke beplanting waardevol is
- + Geef aan of er in de directe omgeving van uw erf bijzondere landschappelijke waarden zijn

Stap 1. Wensen bedrijfsvoering

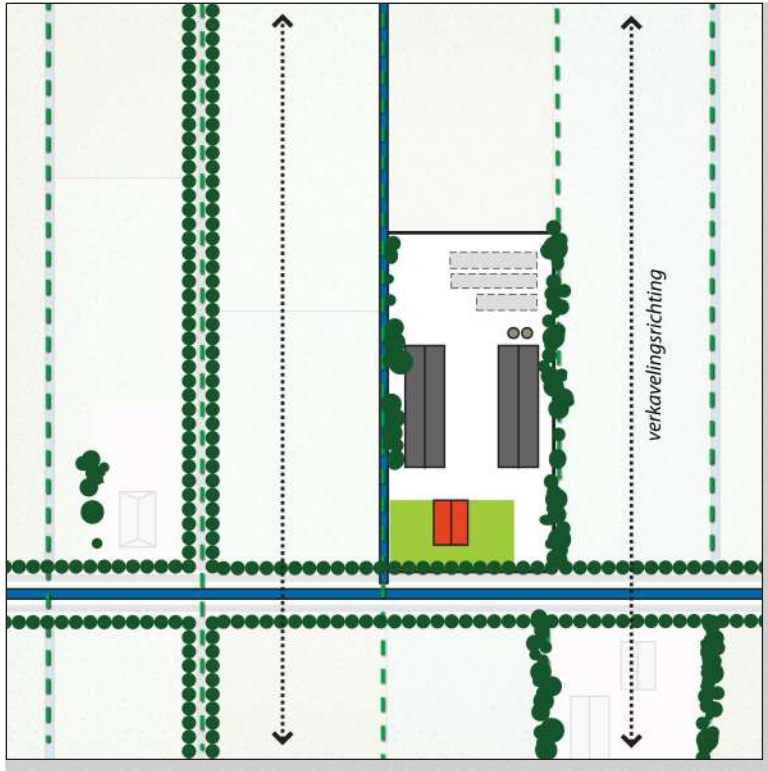
Natuurlijk heeft u uw wensen, niet voor niets staat u op het punt om uw erf verder te ontwikkelen. Het is goed om in beeld te brengen wat uw wensen zijn. Een paardenbak, een mestilo of een nieuwe stal? En van welke omvang dan?

Heeft u ook extra manoeuvreerruimte nodig op het erf, zodat vrachtwagens of loonwerkers niet ingewikkelde en tijdrovende draai- en keerbewegingen hoeven te maken. Of misschien een tweede ontsluiting van uw erf?

- + Geef aan wat uw wensen zijn
- + Voor zover ze van een maatvoering zijn te voorzien, zet die dan maatvast op papier.

Stap 2. Kenmerken landschap

In de volgende stap kijken we naar de ingrediënten uit het landschap. De hoogveenontginningen kenmerken zich door een rationele, meest opstreekende verkaveling. Het ligt dan voor de hand om het erf aan de achterzijde uit te breiden. Elk erf heeft in meer of mindere mate een voorerf en een achtererf. Op het voorerf wordt gewoond, het achtererf is het deel waar wordt gewerkt.

Bij het opstellen van een inpassingsplan borduren we voort op de kenmerken van het landschap en van het erf. Daarbij geven we de volgende aanwijzingen mee:

- streef naar een compacte opzet van het erf;
- geef het nieuwe erf een duidelijke rechthoekige vorm.

Op voorhand staan we niet positief tegenover het overschrijden van perceelsgrenzen, al weten we dat het soms onontkomelijk is. Een erf kan dan ook pas in de breedte worden uitgebreid als dat om bedrijfslogistieke redenen noodzakelijk is.

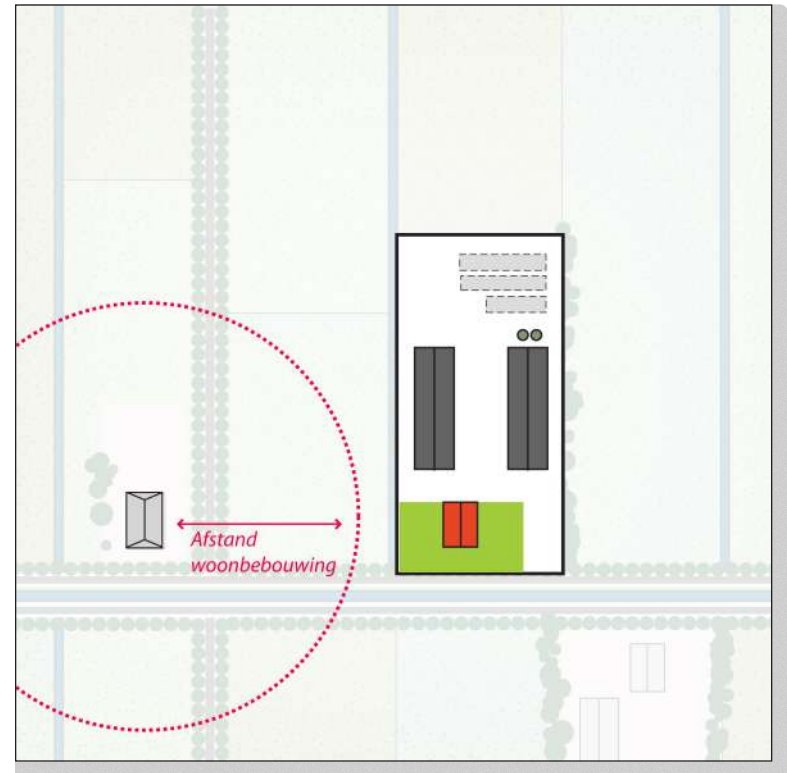
We adviseren u de ruimte te nemen voor de inpassing van uw bouwplan. Dat biedt niet alleen voldoende kansen voor een goede inpassing met erfbeplanting, maar maakt het ook mogelijk om eventuele latere aanpassingen aan uw erf gemakkelijker te realiseren. Een krappe opzet kan de ontwikkeling van het erf in een latere fase juist op slot zetten. Ook is in die gevallen vaak de ruimte voor de aanplant van bomen en struiken beperkt.

- + Geef aan welke landschappelijke kenmerken zich op en rond uw perceel bevinden.
- + Trek over uw erf een denkbeeldige lijn die de scheiding vormt tussen het voorerf en het achtererf.

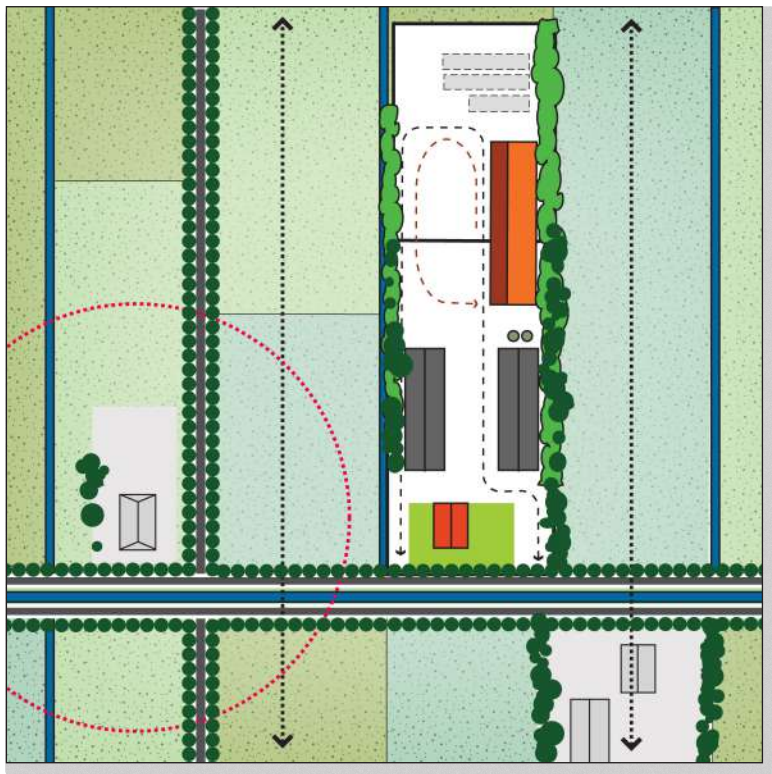
Stap 3. Randvoorwaarden omgeving

In hoofdstuk 2 van dit procesboek hebben we stil gestaan bij het maken van de integrale afweging of de voorgenomen locatie de juiste plek is voor de gewenste ontwikkeling. In deze afweging is ook gekeken naar randvoorwaarden uit de omgeving. Als deze randvoorwaarden er daadwerkelijk zijn en ze kunnen van invloed zijn op de uitwerking en de inpassing van het plan op de locatie, dan is het goed om ze ook aan te geven en mee te nemen in de planvorming.

- + Geef eventuele ruimtelijke randvoorwaarden die uit het voortraject komen aan op kaart, bijvoorbeeld de afstand tot naastgelegen woningen.

Stap 4. Inpassingsplan

Het uiteindelijke inpassingsplan is een samenspel van alle voorgaande stappen. Zoeken naar voldoende ruimte en een goede indeling van het erf, zorgen voor een goede inpassing van het erf in de omgeving en rekening houden met de randvoorwaarden die vanuit de omgeving worden gesteld, bijvoorbeeld ten aanzien van milieu.

Het uiteindelijke resultaat is een plan dat zowel bedrijfseconomisch als landschappelijk voldoet. Een mooi erf dat goed is ingepast in de omgeving en waar het goed werken is. Maar waar (indien gewenst) ook zicht is op ruimte voor toekomstige groei.

In de hoogveenontginningen bestaat de erfbeplanting vaak uit boomsingels op de erfgrenzen. Soms staat er een boom los op het voorerf. Dit beeld zien we graag terug in uw erfinrichtingsplan. Om de herkenbaarheid van de hoogveenontginningen in stand te houden, willen we graag de wijkenstructuur zichtbaar houden. Houd daarom het voorerf vrij van beplanting op de erfgrrens.

Neem ook sleufsilos mee bij de inpassing, bijvoorbeeld door struiken of een lage aarden wal. De beplanting die u gebruikt moet streekeigen zijn en passen bij de bodemsoort (zie daarvoor de bijlage met beplantingstypen).

- + *Maak een inpassingsplan dat rekening houdt met de wensen vanuit een goede bedrijfsvoering en rekening houdt met de kenmerken van het landschap*
- + *Laat zien dat het plan ook een meerwaarde heeft voor de landschappelijke kenmerken en kwaliteiten van de omgeving, bijvoorbeeld door het herstellen en versterken van een houtsingel*
- + *Geef aan welk type en welke soorten erfbeplanting wordt gekozen (bijv. bomenrij, houtsingel)*

Stap 5. Vormgeving bebouwing

Tot slot kan een goede vormgeving van de bebouwing en andere bouwwerken bijdragen aan een goed eindbeeld van een fraai erf. In de hoogveenontginningen is de bebouwing over het algemeen eenvoudig van vorm en opzet.

Wij houden dan ook vast aan eenduidige bouwvolumes met natuurlijke en gebiedseigen kleuren en materialen. Dat mogen ook moderne materialen zijn, mits ze donkergekleurd zijn. Wat goed past zijn donkere rode tot bruine baksteen, donker houtwerk en eenvoudige donkergrijze dakpannen. Wat wij in ieder geval afkeuren is veel wit (en andere lichte kleuren) en glimmende oppervlakken. Ook opvallend gekleurde en grote hekwerken rond paardenbakken en als erfafscherming vinden we niet passend.

Donkerte wordt steeds vaker gezien als een kwaliteit van het landelijk gebied. Kies daarom bij voorkeur voor bebouwing waar in de vormgeving rekening is gehouden met de mate van lichtuitstoot.

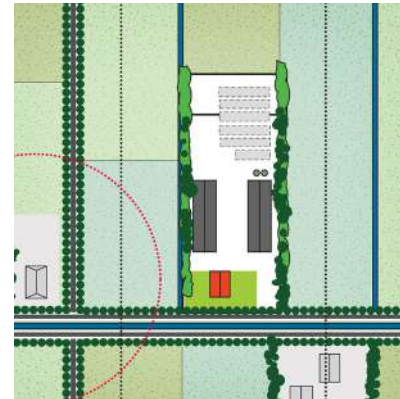
- + Voeg, indien aanwezig, de bouwtekeningen toe
- + Gebruik eventueel referentiebeelden om te laten zien welk eindbeeld u voor ogen heeft

Andere voorbeelden van inpassing

De denkstappen op de vorige pagina's zijn universeel, of het nu om de bouw van een stal gaat of een andere uitbreiding van het erf. De principes die daar worden gebruikt, gelden ook voor de inpassing van andere elementen op een erf, zoals een camping of paardenbak. De belangrijkste uitgangspunten blijven:

1. in beeld brengen van de wensen van de uitbreiding;
2. in beeld brengen van de landschappelijke kwaliteiten;
3. rekening houden met randvoorwaarden uit de omgeving;
4. opstellen van een inpassingsplan:
  - met een onderscheid in voor- en achtererf;
  - het nieuwe erf vormgeven als één erf;
  - met benutten van beplanting als middel voor de inpassing in het landschap.

Silo's op achtererf

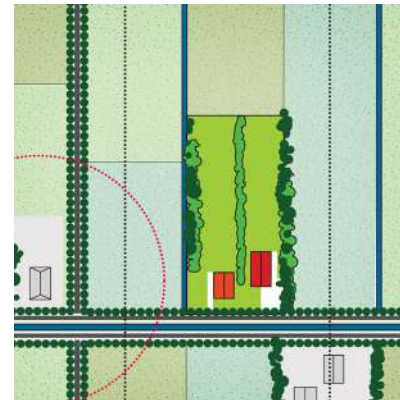
Paardenbak aan achterzijde erf

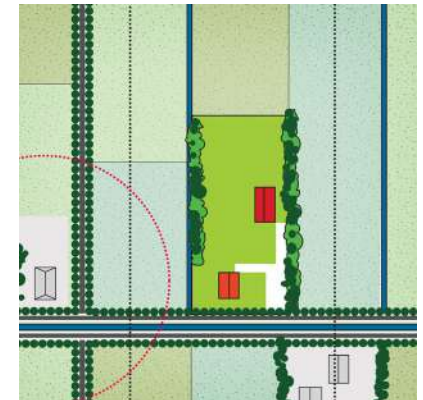
Kleinschalig kamperen aan achterzijde erf

Functieverandering naar bedrijf

Toepassing ruimte voor ruimte - splitsen van erf

Toepassing ruimte voor ruimte op bestaand erf

Uitbreidingsrichting

- Zorg dat u de ruimte neemt voor uw bouwplan. Past het bouwplan niet op het erf, kies dan voor een vergroting van het erf;
- Kies zo mogelijk voor een uitbreiding aan de achterzijde van het erf;
- Kies voor een rechthoekige tot vierkante opzet van het erf;
- Probeer de uitbreiding binnen de bestaande perceelsgrenzen te situeren;
- Houd belangrijke doorzichten vanaf de weg naar het landschap vrij.

Inrichting van het erf

- Maak onderscheid tussen een voorerf en een achtererf;
- Plaats nieuwe bebouwing op voldoende afstand van bestaande bebouwing. Houd rekening met eventuele toekomstige ontwikkelingen op uw erf. Denk aan mogelijkheden om (in de toekomst) overbodige bebouwing te slopen;
- Nieuwe bebouwing, opslag of stalling komt op het achtererf, achter de achtergevel van de oorspronkelijke boerderij;
- Laat de oorspronkelijke boerderij of de woning de blikvanger zijn; stem de positie van nieuwe bebouwing daar op af. Kies zo mogelijk voor stallen en bijgebouwen een lagere nokhoogte dan de hoogte van de oorspronkelijke boerderij.

Inpassing van het erf

- Behoud voor zover mogelijk de bestaande erfbeplanting, mits streekeigen en van voldoende kwaliteit;
- Nieuwe erfbeplanting in de vorm van houtsingels op de perceelsgrenzen aan weerszijden van het erf, waarbij de (nieuwe) bebouwing zo veel mogelijk aan het zicht onttrokken wordt;
- Houd het zicht op de wijken vanaf de weg vrij van beplanting;
- Geef extra aandacht aan erfbeplanting aan de zijden van het erf die vanaf de openbare weg zichtbaar zijn;
- Pas ook sleufsilos in, bijvoorbeeld met struiken of een lage aarden wal;
- Op het voorerf past een enkele solitaire boom;
- Rond het voorerf past een haag;
- Voor sortimentskeuze zie de bijlage.

Vormgeving bebouwing

- Kies voor de bebouwing bij voorkeur een eenvoudige vorm die past bij de functie (rechthoekige stal, silo's rond);
- Voor zover mogelijk, worden nieuwe gebouwen voorzien van een kap met een lage gootlijn;
- Kies kleuren en materialen die passen in het gebied en opgaan in hun omgeving (geen wit, geen glimmende oppervlakken).

8. Beekdalen

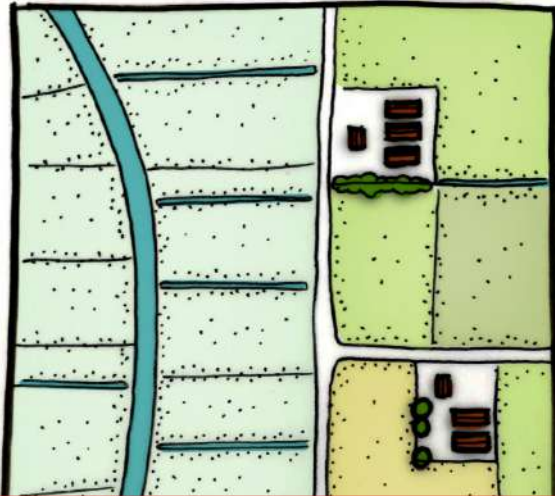
Ontstaansgeschiedenis

De beekdalen zijn lage, door beken uitgesleten delen tussen de zandruggen. Doordat ze van oudsher nat en moeilijk begaanbaar waren, zijn de beekdalen lange tijd onbewoond gebleven. In de Middeleeuwen fungeerden de beekdalen als hooiland en weidegrond voor het vee.

In Ooststellingwerf liggen de beekdalen van de Linde, de Tjonger (Kuunder) en het Grootdiep. Van oorsprong zijn dit meanderende beken, maar vanwege onder andere de waterbeheersing zijn de beken in de vorige eeuw gekanaliseerd: de Tjonger in 1880 en de Linde vanaf 1922.

Een deel van de beekdalen heeft tegenwoordig ook een natuurfunctie. De beekdalen kenmerken zich door een grote verscheidenheid van open landschap met (natte) hooilanden, rietlanden tot een meer besloten landschap met elzenbroekbossen en wilgenstruwelen.

In de beekdalen staat het slotenpatroon haaks op de loop van de beek. Bebouwing komt in de beekdalen beperkt voor langs doorgaande wegen door het beekdal, zoals boven Oosterwolde of aan ruilverkavelingswegen, bijvoorbeeld in het gebied ten noorden van Makkinga.

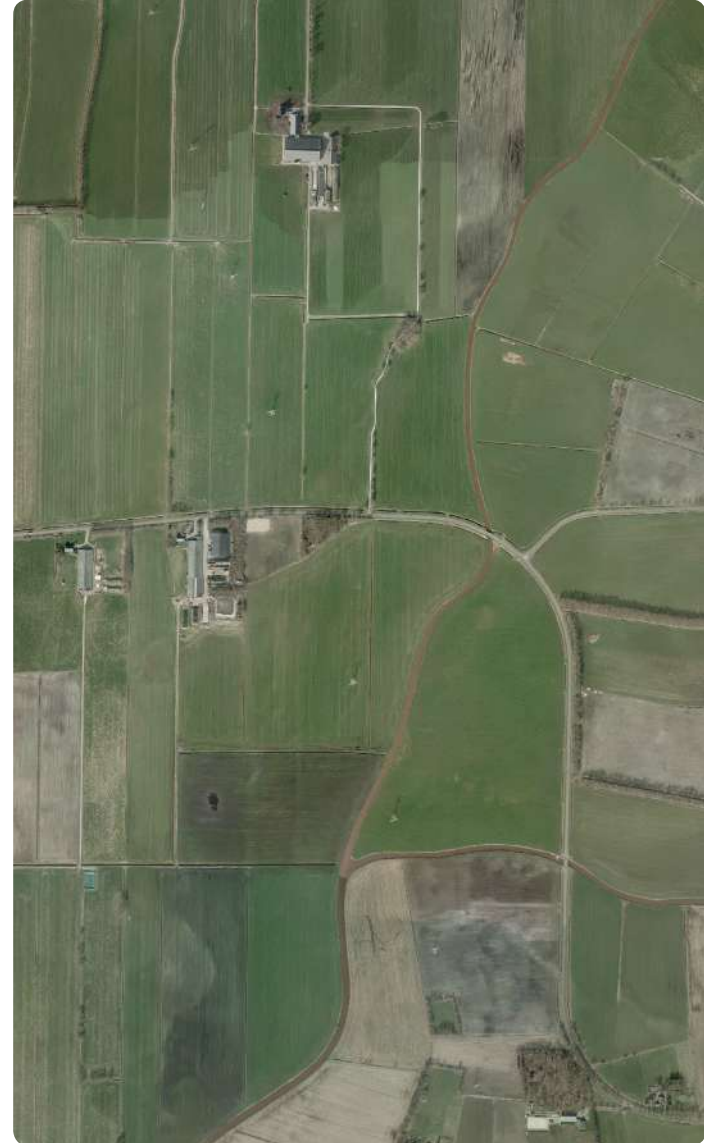
Landschapskarakteristiek

Landschapsstructuren

- Slotenpatroon haaks op de loop van de beek.
- Bebouwing komt beperkt voor en ligt verspreid aan later aangelegde ruilverkavelingswegen.
- Rationele en planmatig aangelegde ruilverkavelingswegen.
- Regelmatige opzet van erven.

Ruimtelijk-visuele kenmerken

- Een grootschalige openheid, die sterk contrasteert met de meer besloten woudontginningen op de zandruggen.
- Meer besloten gebieden in de bovenloop, vaak in gebruik als natuurgebied.
- Incidentele beplanting, meestal gekoppeld aan de erven.

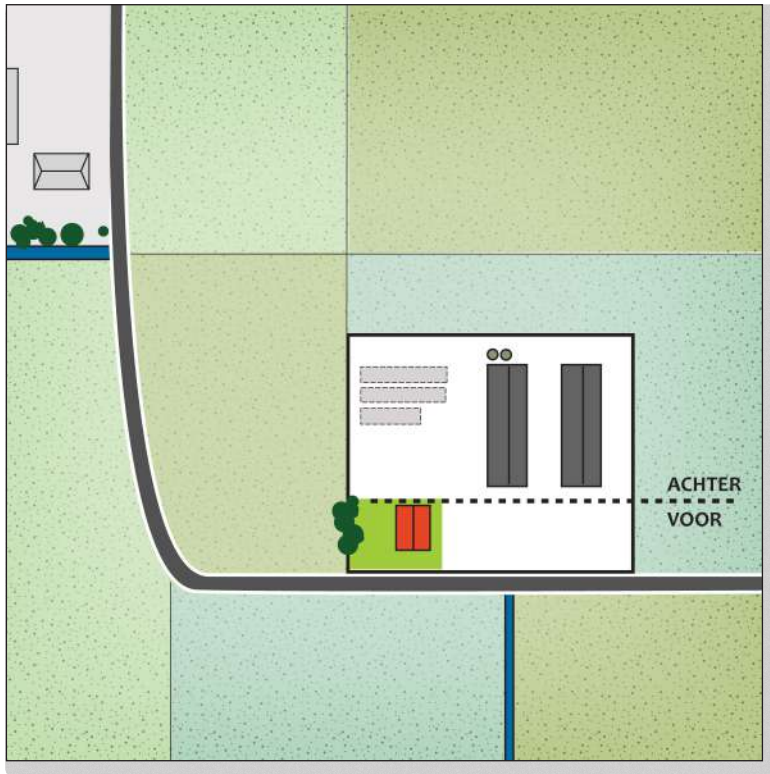
Aandachtspunten

Door klimaatveranderingen en afspraken in het kader van goed waterbeheer ligt het accent tegenwoordig op het herstellen van het meer natuurlijke karakter van de beekdalen. We zullen nieuwe bouwplannen ook in dat licht beoordelen. Nieuwe bebouwing in het beekdal mag daarom niet strijdig zijn met dergelijke wateropgaven. Vanwege het open karakter van beekdalen, zijn wij voorzichtig met het toevoegen van nieuwe clusters van bebouwing die een verdichting van het gebied mogelijk zouden kunnen maken. De ontwikkeling van erven zien wij vooral in de lengterichting, zodat het zicht vanaf de weg naar het landschap zoveel mogelijk in stand blijft.

Erven

Pas nadat het waterbeheer in de beekdalen goed was geregeld, zijn er erven ontstaan in de beekdalen. De erven zijn dan ook relatief nieuw. Hun opzet varieert van rechthoekig tot vierkant. Ze zijn allemaal helder van opzet met een duidelijk onderscheid tussen voor- en achtererf. Opvallend is de vaak forse schaal van het erf en de stallen. Meestal is er een vrijstaand woonhuis op het erf. Bepanting op de erven is wisselend van geen bepanting tot boomsingels rondom het erf. Wij willen dat de erven als groene eilanden in de open ruimte te herkennen zijn. Onze inzet is daar dan ook op gericht.

Stap 0. Bestaande situatie

Om een goed inpassingsplan op te kunnen stellen beginnen we met het in beeld brengen van de bestaande situatie. Dat is het vertrekpunt. Waar staat de huidige bebouwing, welke bebouwing wordt eventueel gesloopt, waar liggen de grenzen van het erf? Maar we kijken ook in de omgeving. Zijn er bijzonderheden in de directe omgeving van het erf? Nabije burens, sloten of een natuurgebied.

We vinden we dat waardevolle erfbeplanting bij voorkeur gespaard moet blijven, zoals een oude houtsingel langs uw erf. Op de bestaande situatie kunt u (indicatief) deze erfbeplanting dan ook aangeven. Wat waardevol is, is niet op voorhand goed aan te geven. Over het algemeen vinden we volwassen boomsingels die passen in de streek (bijvoorbeeld met els, abeel) waardevol. Ook een markante losse boom op het voorerf kan waardevol zijn.

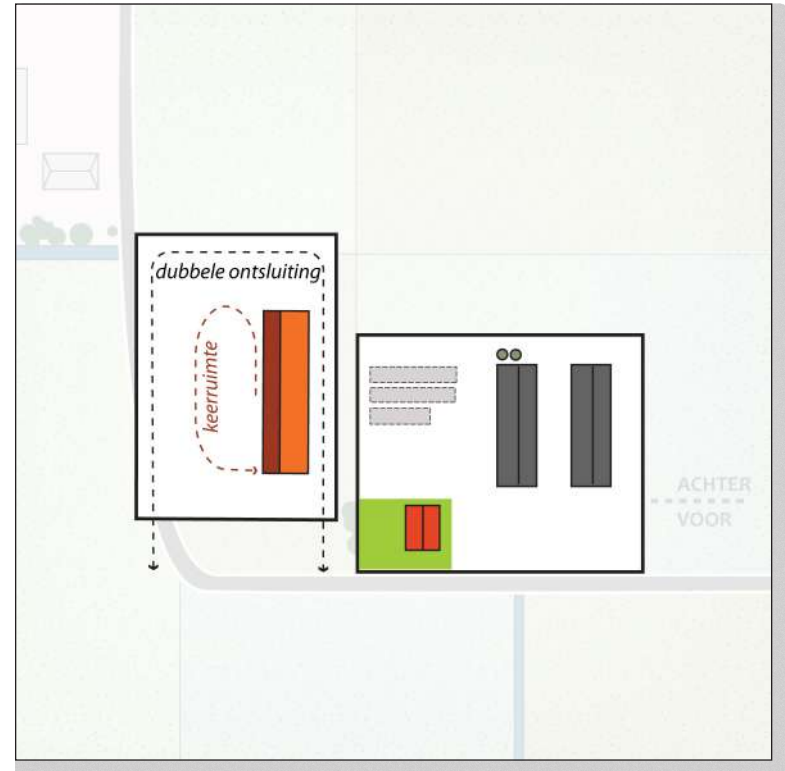

- + Maak foto's van het bestaande erf en bekijk luchtfoto's
- + Teken de bestaande bebouwing en beplanting in
- + Geef aan waar de grenzen van het erf liggen
- + Geef aan welke beplanting waardevol is
- + Geef aan of er in de directe omgeving van uw erf bijzondere landschappelijke waarden zijn

Stap 1. Wensen bedrijfsvoering

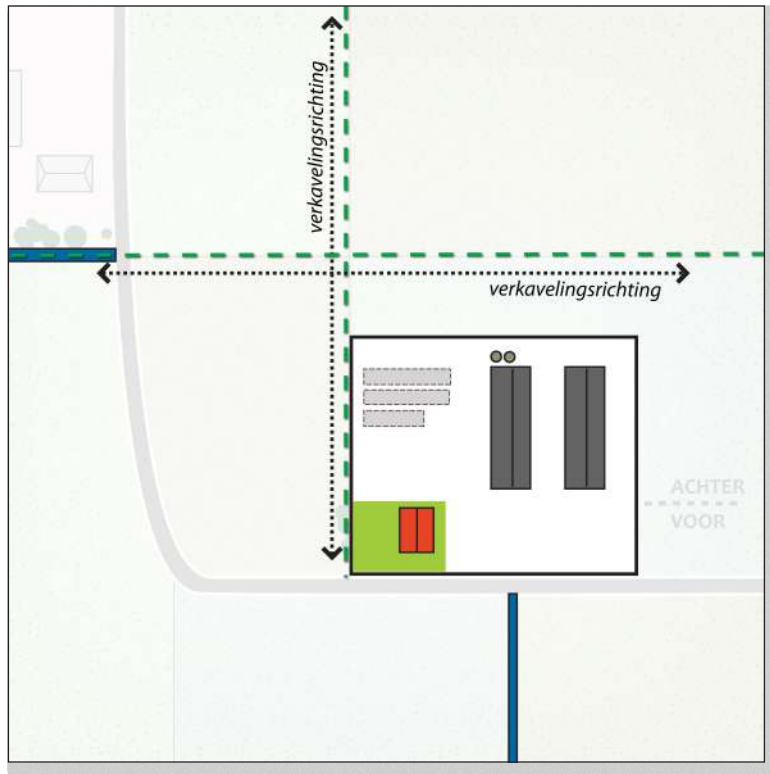
Natuurlijk heeft u uw wensen, niet voor niets staat u op het punt om uw erf verder te ontwikkelen. Het is goed om in beeld te brengen wat uw wensen zijn. Een paardenbak, een mestilo of een nieuwe stal? En van welke omvang dan?

Heeft u ook extra manoeuvreerruimte nodig op het erf, zodat vrachtwagens of loonwerkers niet ingewikkelde en tijdrovende draai- en keerbewegingen hoeven te maken. Of misschien een tweede ontsluiting van uw erf?

- + Geef aan wat uw wensen zijn
- + Voor zover ze van een maatvoering zijn te voorzien, zet die dan maatvast op papier.

Stap 2. Kenmerken landschap

In de volgende stap kijken we naar de ingrediënten uit het landschap. De beekdalen kenmerken zich door hun rationele opzet met rechthoekige, bijna vierkante erven. Elk erf heeft in meer of mindere mate een voorerf en een achtererf. Op het voorerf wordt gewoond, het achtererf is het deel waar wordt gewerkt.

Bij het opstellen van een inpassingsplan borduren we voort op de kenmerken van het landschap en van het erf. Daarbij geven we de volgende aanwijzingen mee:

- vasthouden aan de rationele opzet van de verkaveling en van de erven;
- het silhouet van het erf als groen cluster in de openheid van het gebied behouden;
- streef naar een compacte opzet van het erf;
- breid het erf bij voorkeur uit binnen de perceelsgrenzen;
- geef het nieuwe erf duidelijke rechte hoeken.

Op voorhand staan we niet positief tegenover het overschrijden van perceelsgrenzen, al weten we dat het soms onontkomelijk is. Een erf kan dan ook pas over perceelsgrenzen heen worden uitgebreid als dat om bedrijfslogische redenen noodzakelijk is.

We adviseren u de ruimte te nemen voor de inpassing van uw bouwplan. Dat biedt niet alleen voldoende kansen voor een goede inpassing met erfbeplanting, maar maakt het ook mogelijk om eventuele latere aanpassingen aan uw erf gemakkelijker te realiseren. Een krappe opzet kan de ontwikkeling van het erf in een latere fase juist op slot zetten. Ook is in die gevallen vaak de ruimte voor de aanplant van bomen en struiken beperkt.

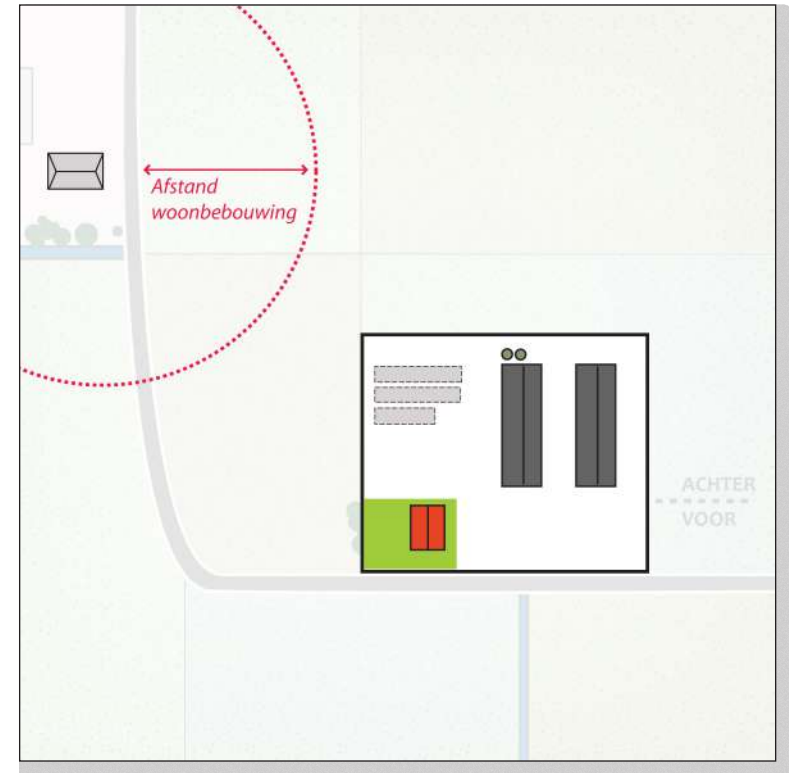

- + Geef aan welke landschappelijke kenmerken zich op en rond uw perceel bevinden.
- + Trek over uw erf een denkbeeldige lijn die de scheiding vormt tussen het voorerf en het achtererf.

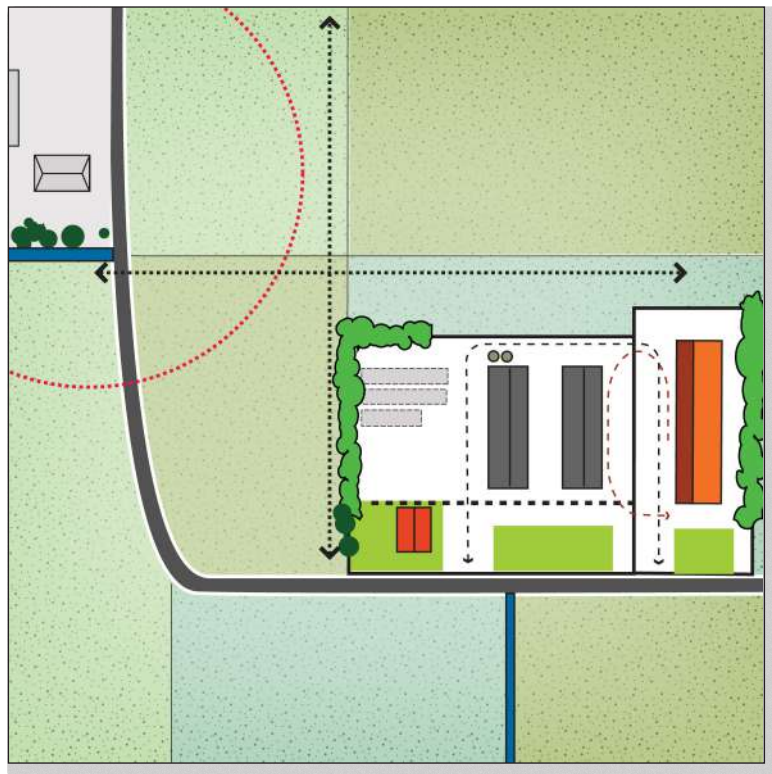
Stap 3. Randvoorwaarden omgeving

In hoofdstuk 2 van dit procesboek hebben we stil gestaan bij het maken van de integrale afweging of de voorgenomen locatie de juiste plek is voor de gewenste ontwikkeling. In deze afweging is ook gekeken naar randvoorwaarden uit de omgeving. Als deze randvoorwaarden er daadwerkelijk zijn en ze kunnen van invloed zijn op de uitwerking en de inpassing van het plan op de locatie, dan is het goed om ze ook aan te geven en mee te nemen in de planvorming.

- + Geef eventuele ruimtelijke randvoorwaarden die uit het voortraject komen aan op kaart, bijvoorbeeld de afstand tot naastgelegen woningen.

Stap 4. Inpassingsplan

Het uiteindelijke inpassingsplan is een samenspel van alle voorgaande stappen. Zoeken naar voldoende ruimte en een goede indeling van het erf, zorgen voor een goede inpassing van het erf in de omgeving en rekening houden met de randvoorwaarden die vanuit de omgeving worden gesteld, bijvoorbeeld ten aanzien van milieu.

Het uiteindelijke resultaat is een plan dat zowel bedrijfseconomisch als landschappelijk voldoet. Een mooi erf dat goed is ingepast in de omgeving en waar het goed werken is. Maar waar (indien gewenst) ook zicht is op ruimte voor toekomstige groei.

In de beekdalen zijn boomsingels op de erfgrenzen een passende inpassing. om het landschapsbeeld van de beekdalen te versterken willen we dat een hoek van het achtererf is beplant door twee boomsingels aan weerszijden. Dit beeld zien we graag terug in uw erfinrichtingsplan.

Neem ook sleufsilo's mee bij de inpassing, bijvoorbeeld door struiken of een lage aarden wal. De beplanting die u gebruikt moet streekeigen zijn en passen bij de bodemsoort (zie daarvoor de bijlage met beplantingstypen).

Neem ook sleufsilo's mee bij de inpassing, bijvoorbeeld door struiken of een lage aarden wal. De beplanting die u gebruikt moet streekeigen zijn en passen bij de bodemsoort (zie daarvoor de bijlage met beplantingstypen).

- + *Maak een inpassingsplan dat rekening houdt met de wensen vanuit een goede bedrijfsvoering en rekening houdt met de kenmerken van het landschap*
- + *Laat zien dat het plan ook een meerwaarde heeft voor de landschappelijke kenmerken en kwaliteiten van de omgeving, bijvoorbeeld door het herstellen en versterken van een houtsingel*
- + *Geef aan welk type en welke soorten erfbeplanting wordt gekozen (bijv. bomenrij, houtsingel)*

Stap 5. Vormgeving bebouwing

Tot slot kan een goede vormgeving van de bebouwing en andere bouwwerken bijdragen aan een goed eindbeeld van een fraai erf. In de hoogveenontginningen is de bebouwing over het algemeen eenvoudig van vorm en opzet.

Wij houden dan ook vast aan eenduidige bouwvolumes met natuurlijke en gebiedseigen kleuren en materialen. Dat mogen ook moderne materialen zijn, mits ze donkergekleurd zijn. Wat goed past zijn donkere rode tot bruine baksteen, donker houtwerk en eenvoudige donkergrijze dakpannen. Wat wij in ieder geval afkeuren is veel wit (en andere lichte kleuren) en glimmende oppervlakken. Ook opvallend gekleurde en grote hekwerken rond paardenbakken en als erfafscherming vinden we niet passend.

Donkerte wordt steeds vaker gezien als een kwaliteit van het landelijk gebied. Kies daarom bij voorkeur voor bebouwing waar in de vormgeving rekening is gehouden met de mate van lichtuitstoot.

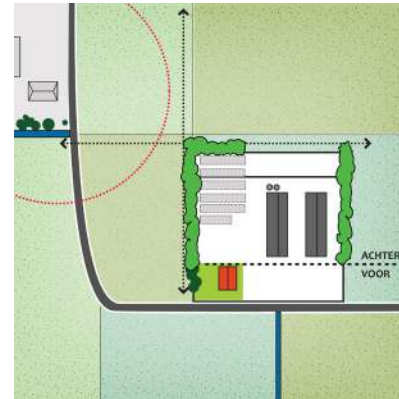
- + Voeg, indien aanwezig, de bouwtekeningen toe
- + Gebruik eventueel referentiebeelden om te laten zien welk eindbeeld u voor ogen heeft

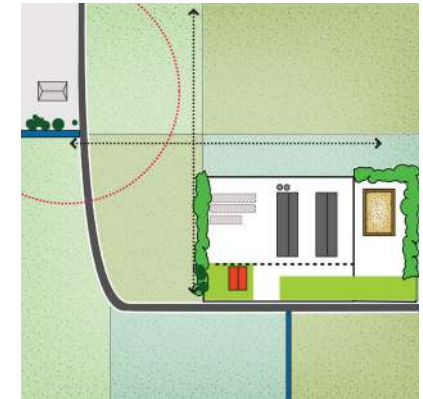
Andere voorbeelden van inpassing

De denkstappen op de vorige pagina's zijn universeel, of het nu om de bouw van een stal gaat of een andere uitbreiding van het erf. De principes die daar worden gebruikt, gelden ook voor de inpassing van andere elementen op een erf, zoals een camping of paardenbak. De belangrijkste uitgangspunten blijven:

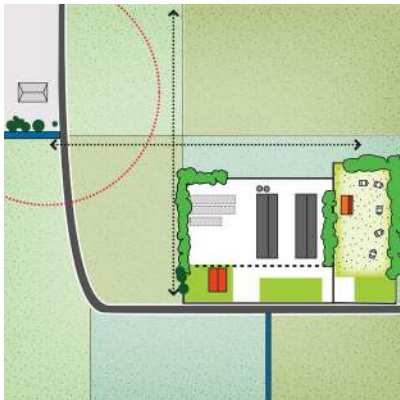
1. in beeld brengen van de wensen van de uitbreiding;
2. in beeld brengen van de landschappelijke kwaliteiten;
3. rekening houden met randvoorwaarden uit de omgeving;
4. opstellen van een inpassingsplan:
  - met een onderscheid in voor- en achtererf;
  - het nieuwe erf vormgeven als één erf;
  - met benutten van beplanting als middel voor de inpassing in het landschap.

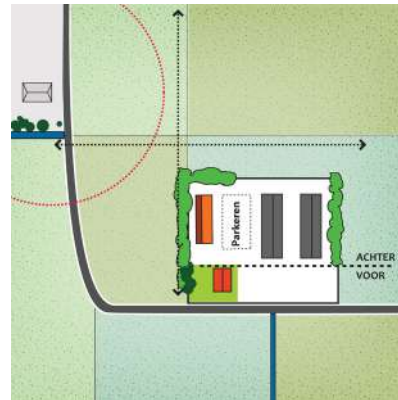
Silo's op achtererf

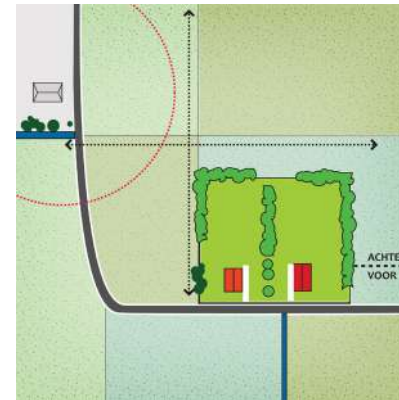
Paardenbak op het achtererf

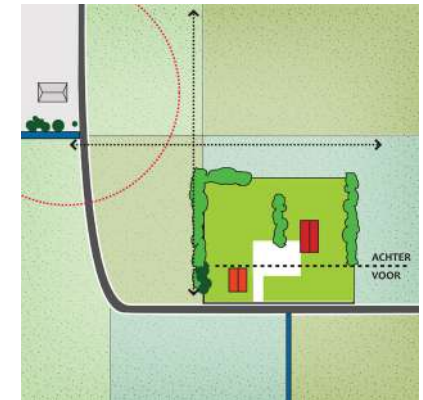
Kleinschalig kamperen bij= het erf

Functieverandering naar bedrijf

Toepassing ruimte voor ruimte - splitsen van erf

Toepassing ruimte voor ruimte op bestaand erf

Uitbreidingsrichting

- Zorg dat u de ruimte neemt voor uw bouwplan. Past het bouwplan niet op het erf, kies dan voor een vergroting van het erf;
- Kies zo mogelijk voor een uitbreiding aan de achterzijde van het erf;
- Kies voor een rechthoekige tot vierkante opzet van het erf;
- Probeer de uitbreiding binnen de bestaande perceelsgrenzen te situeren;
- Houd belangrijke doorzichten vanaf de weg naar het landschap vrij.

Inrichting van het erf

- Maak onderscheid tussen een voorerf en een achtererf;
- Plaats nieuwe bebouwing op voldoende afstand van bestaande bebouwing. Houd rekening met eventuele toekomstige ontwikkelingen op uw erf. Denk aan mogelijkheden om (in de toekomst) overbodige bebouwing te slopen;
- Nieuwe bebouwing, opslag of stalling komt op het achtererf, achter de achtergevel van de oorspronkelijke boerderij;
- Laat de oorspronkelijke boerderij of de woning de blikvanger zijn; stem de positie van nieuwe bebouwing daar op af. Kies zo mogelijk voor stallen en bijgebouwen een lagere nokhoogte dan de hoogte van de oorspronkelijke boerderij.

Inpassing van het erf

- Behoud voor zover mogelijk de bestaande erfbeplanting, mits streekeigen en van voldoende kwaliteit;
- Nieuwe erfbeplanting in de vorm van boomsingels langs minimaal twee perceelsgrenzen en één hoek, waarbij de (nieuwe) bebouwing zo veel mogelijk aan het zicht onttrokken wordt;
- Geef extra aandacht aan erfbeplanting aan de zijden van het erf die vanaf de openbare weg zichtbaar zijn;
- Pas ook sleufsilos in, bijvoorbeeld met struiken of een lage aarden wal;
- Op het voorerf past een enkele solitaire boom;
- Rond het voorerf past een haag;
- Voor sortimentskeuze zie de bijlage.

Vormgeving bebouwing

- Kies voor de bebouwing bij voorkeur een eenvoudige vorm die past bij de functie (rechthoekige stal, silo's rond);
- Voor zover mogelijk, worden nieuwe gebouwen voorzien van een kap met een lage gootlijn;
- Kies kleuren en materialen die passen in het gebied en opgaan in hun omgeving (geen wit, geen glimmende oppervlakken).

Bijlagen

- **beplantingslijst**
- **wijze van aanplant van houtwal of houtsingel**

Verklaring

landschapstype:	
geschikt	x
minder geschikt	o
niet geschikt	
vochtbehoefte:	
groot	+
matig	o
weinig	-

Houtsingels met bomen en struiken

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Woudontginningen	Essenlandschap	Heideontginningen	Hoogveenontginningen	Beekdalen	Hoofdhoutsoort	Struik	Vochtbehoefte	Opmerkingen
Berk, ruwe	<i>Betula pendula</i>	x	x	x			x		-	niet toepassen in beekdalen
Berk, zachte	<i>Betula pubescens</i>	o	x	o	x	x	x		+	niet toepassen in beekdalen
Braam	<i>Rubus</i>	x	x					x	-	
Eik, zomer	<i>Quercus robur</i>	x	x	x	x	o	x		-	
Es, gewone	<i>Fraxinus excelsior</i>			o	o	x	x		+	niet toepassen in beekdalen
Els, zwarte	<i>Alnus glutinosa</i>	o		o	x	x	x		+	niet toepassen in beekdalen
Gelderse roos	<i>Viburnum opulus</i>	x	x	x	o	o		x	o	
Hazelaar	<i>Corylus avellana</i>	x	x	x	o	o		x	+	
Hulst	<i>Ilex aquifolium</i>	o	o	x	x	x		x	+	
Kardinaalsmuts	<i>Euonymus europaeus</i>	o	o	x	x	x		x	o	geschikt voor beekdalen
Kers, zoete	<i>Prunus avium</i>	o	x	x				x	o	niet toepassen in beekdalen
Lijsterbes	<i>Sorbus aucuparia</i>	x	x	x	x	o		x	o	
Meidoorn, eenstijlige	<i>Crataegus monogyna</i>	x	x	x				x	+	
Populier, grauwe abeel	<i>Populus canescens</i>			o	x	x	x		+	
Roos, honds	<i>Rosa canina</i>	x	x	o	o			x	o	niet toepassen in beekdalen
Sleedoorn	<i>Prunus spinosa</i>	x	x	o	o			x	o	
Sporkehout/vuilboom	<i>Rhamnus frangula</i>	x	x	x	x	x		x	+	
Veldesdoorn	<i>Acer campestre</i>	x	o	x	o	o		x	-	
Vogelkers (inheems)	<i>Prunus padus</i>	o	o	o	x	x		x	+	
Vlier	<i>Sambucus nigra</i>	x	x	o				x	+	niet toepassen in beekdalen
Wilg, bos	<i>Salix caprea</i>				x	x		x	+	
Wilg, geoorde	<i>Salix aurita</i>				x	x		x	+	

Laanbomen en solitaire bomen

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Woudontginningen	Essenlandschap	Heideontginningen	Hoogveenontginningen	Beekdalen	Hoofdhoutsoort	Struik	Vochtbehoefte	Opmerkingen
Berk, ruwe	Betula pendula	x	x	x					-	
Beuk	Fagus sylvatica	x	x	x	x	o			o	goede laanboom
Eik, zomer	Quercus robur	x	x	x	x	x			-	goede laanboom
Es, gewone	Fraxinus excelsior			o	o	x			+	
Linde, grootbladige	Tilia platyphyllos	x	x	x	x	x			-	
Linde, kleinbladig	Tilia cordata	x	x	x	x	x			-	
Koningslinde	Tilia x europaea 'Koningslinde'	x	x	x	x	x			-	
Balsempopulier	Populus trichocarpa			o	x	x			o	
Paardekastanje	Aesculus hippocastanum	o	o	x	x	x			+	ziektegevoelig
Walnoot, zwarte	Juglans nigra	x	x	x	x	o			o	
Hoogstam fruitbomen	appel, peer, kers en pruim	x	x	x	o	o			o	

Hagen

Beuk	Fagus sylvatica	x	x	x	x	o			o	
Hulst	Ilex aquifolium	o	o	x	x	x			+	
Liguster, wilde	Ligustrum vulgare	x	x	x	x	x			o	
Meidoorn, eenstijlige	Crataegus monogyna	x	x	x	o	o			+	
Haagbeuk	Carpinus betulus	o	o	o	o	o			-	
Veldesdoorn	Acer campestre	x	o	x	o	o			-	

Bijzondere bomen voorerf

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Woudontginningen	Essenlandschap	Heideontginningen	Hoogveenontginningen	Beekdalen	Hoofdhoutsoort	Struik	Vochtbehoefte	Opmerkingen
Beuk, rode	Fagus sylvatica 'Atropunicea'	x		x	x	x			o	
Es, goud	Fraxinus excelsior 'Allgold'					x			+	
Moerbei, zwarte	Morus nigra	x	x	x					-	
Linde, grootbladige	Tilia platyphyllos	x	x	x	x	x			-	

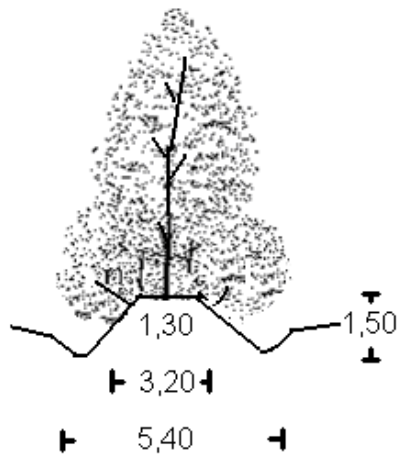
Heesters voorerf

Boerenjasmijn	Philadelphus species	x	x	x	x	x		x	o	
Hortensia	Hydrangea macrophylla cv's	x	x	x	x	x		x	+	
Krent	Amelanchier lamarckii	x	x	x	x	x		x	-	
Ribes, rode	Ribes sanguineum	x	x	x	x	x		x	o	
Sering	Syringa cv's	x	x	x	x	x		x	o	

Bessenstruiken moestuin

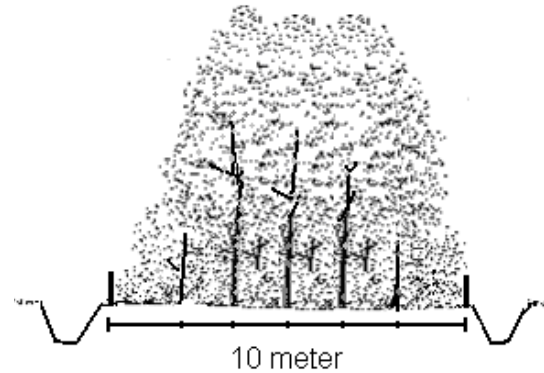
Aalbes	Ribes rubrum	x	x	x	o	o			o	
Kruisbes	Ribes uva-crispa	x	x	x	o	o			+	
Zwarte bes	Ribes nigrum	x	x	x	o	o			-	

Wijze van aanplant voor een houtwal of houtsingel

HOUTWAL

- Te planten in 4 rijen onderlinge afstand van 50 cm.
- De buitenste rijen 100 % heesters.
- In de rij plantafstand van 100 cm.
- De middelste rijen 100 % boomvormers zigzag in de rij.
- Om de 200 cm.

HOUTSINGEL

- Planten 5 rijen, plantafstand tussen de rij 150 cm.
- Driehoeksverband.
- Afstand buitenste rij en afrastering of sloot is 200 cm.
- Buitenste 2 rijen bestaan uit 100% struiken.
- De middelste 3 rijen bestaan uit 90 % boomvormers en 10 % struiken.

Colofon

Opdrachtgever

Gemeente Ooststellingwerf
dhr. R. Westerveld
mevr. T. Wuite

Rapport

mevr. J. Schurer
dhr. R. Schipper

20 augustus 2015

BügelHajema Adviseurs
Vaart NZ. 50
Postbus 274
9400 AG Assen
T 0592 31 62 06
E assen@bugelhajema.nl
I www.bugelhajema.nl